

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Lastega seotud seksuaalvägivald päevalehtede *online* –
väljaannetes katoliku kiriku näitel

Bakalaureusetöö (6 EAP)

Autor: Agne Kiviselg
Juhendaja: Ragne Kõuts, MA

Tartu
2011

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	4
1. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad	7
1.1 Töös kasutatavaid mõisteid	7
1.1.1 Laps	7
1.1.2 Laste seksuaalne väärkohtlemine kui hälbiv käitumine	8
1.1.3 Hälbiva seksuaalkäitumise peamised vormid.....	11
1.2 Laste seksuaalne väärkohtlemine kirikuringkondades	14
1.2.1 Klerikaalne laste seksuaalne väärkohtlemine.....	14
1.2.2 Seksuaalkurjategijatest vaimulike tüpologiseerimine	15
1.2.3 Klerikaalsed seksuaalkuriteod üldises kuritegelikus kontekstis.....	16
1.2.4 Katoliku kiriku rõhutus väärkohtlemise skandaalis	20
1.3 Laste seksuaalse väärkohtlemise avalikustumine meedias.....	22
1.3.1 Laste väärkohtlemise meediakajastuse muutumine.....	22
1.3.2 Klerikaalse seksuaalse väärkohtlemise avalikustumine USA-s ja Euroopas	23
1.3.3 Väärkohtlemise skandaali meediakajastus Ameerikas ning Euroopas.....	26
1.3.4 Religiooni roll väärkohtlemise kajastamisel meedias	27
1.3.5 Avalikustumis-skandaali mõju.....	31
2. Metodoloogia.....	33
2.1 Uurimisküsimused.....	33
2.2 Analüüsitavad päevalehed.....	33
2.3 Valim.....	34
2.4 Meetod.....	36
2.5 Analüüsi käik.....	39
3.Tulemused	44
3.1 Üldülevaade analüüsitavatest tekstidest	44
3.2 Ohvrite/laste kajastamine, toimunud seksuaalkuriteo määratlemine	45
3.3 Kirikutegelaste/kurjategijate kajastamine	52
3.4 Juhtumi paigutamine üldisesse konteksti	57
3.5 Probleemi põhjused, võimalikud lahendused.....	62

3.6	Probleemi võimalikud süüdlased.....	68
4.1	Järeldused.....	70
4.1.1	Kuidas kajastatakse ohvreid/lapsi? Kuidas defineeritakse nendega juhtunud seksuaalkuritegu?	70
4.1.2	Kuidas kajastatakse kirikutegelasi/kuriteo toimepanijaid?	72
4.1.3	Kuidas paigutatakse juhtum üldisesse konteksti?.....	73
4.1.4	Milles nähakse probleemi põhjuseid, milliseid lahendusi pakutakse?	75
4.1.5	Keda nähakse probleemi peasüüdlasena ning miks?	77
4.2	Diskussioon.....	77
5.	Kokkuvõte	82
	Summary	85
	Kasutatud kirjandus	87
	Lisad	93
	Lisa 1: Uurimistöös kasutatud artiklid	93
	Lisa 2: Artiklite kodeerimisjuhend.....	96

Sissejuhatus

Käesolev bakalaureusetöö uurib lastega seotud seksuaalvägivalla representatsiooni kolme Eesti suurema päevalehe *online*- väljaannetes, võttes aluseks katoliku kirikus avalikustunud pedofiiliajuhtumid. Konkreetsemalt piiritledes on vaatluse all, kuidas kajastatakse kuriteo osapooli ja juhtumit ning millist konteksti pakub ajakirjandus probleemi mõistmiseks juhtumite tausta, põhjuste – lahenduste ning võimalike süüdlaste näol.

Kirikuringkondades ilmsiks tulnud ulatuslikud laste väärkohtlemise juhtumid on püsinud meedia huviorbiidis pidevalt, kuid nüüdisajal kõige laiemat kajastust saanud skandaal puhkes 2009. aasta novembris, mil uuringute tulemusel avastati, et katoliku kiriku juhid varjasid aastatel 1975 – 2003 kirikuõpetajate ulatuslikku pedofiiliat. Kuritegude varjamist on tunnistanud ka Rooma paavst Benedictus XVI (Alandi 2010).

Algselt suuresti Iiri katolikule kirikule keskendunud skandaal on saavutanud ülemaailmsed mõõtmed ning väärkohtlemise süüdistusi on esitatud ka teistes usundites. Siiski on jäänud meediakajastuse põhjal hinnates katoliku kirik peamiseks pedofiiliaskandaaliga seostatavaks institutsiooniks. Seetõttu vaatlebki käesolev uurimistöö laste seksuaalset väärkohtlemist peamiselt katoliku kiriku kontekstis, kuid samas ei välistata juhtumite analüüsimist, mis on ilmnenud teistes usuvooludes.

Skandaal on andnud mõtlemissainet kahtlemata ka Eestis. Samas on meedia olnud probleemi käsitlemisel tagasihoidlik, kuna ajakirjanduses pole ilmunud süvitsilaskuvaid ning klerikaalset väärkohtlemist analüüsivaid lugusid. Kuna väärkohtlemine pole aset leidnud ainuüksi Ameerikas, vaid ka paljudes Euroopa religioossetes institutsioonides ning erinevates konfessioonides, on alust arvata, et Eesti meedia peaks suhtuma asja kriitiliselt ning keskenduma ka taolise väärkohtlemise võimalikule ilmnemisele Eestis. Vastupidisel juhul võiks ajakirjanduselt oodata, et avalikkuse teavitamise nimel esitataks selged tõendid, miks väärkohtlemist Eestis pole esinenud või ei saa esineda.

Lastega seotud seksuaalvägivalla kajastamine on delikaatne ja emotsionaalne teema, mis nõuab professionaalset, eetilist ja objektiivset teemakäsitlust. Avalikkusele tõe pakkumist silmas pidades ei tohiks kummalegi osapoolle põhjustada lisakannatusi. Teisalt võib konfliktseks pidada ka religiooni ning religiooniga seotud isikuid – institutsioone, kuna ühise usulise avaliku arutelu puudumise tõttu religioonist enamasti ei räägita (Ringvee

2003). Kuigi võib olla kindel, et pedofiiliaskandaal on tähelepanu äratav ja uudisväärtuslik, on võimaliku individuaalse kahju (näiteks prominendi maine) ja avalikkuse kasu (näiteks skandaali või väärkohtlemise paljastamine) vahel tasakaalu saavutada keerukas (McQuail 2010: 208).

Bakalaureusetöös uurib autor Eesti suuremate päevalehtede Postimehe, Õhtulehe ja Eesti Päevalehe *online*- väljaannete kirikuringkondadega seotud pedofiiliaskandaali kajastust, et mõista, kuidas representeeritakse lastega seotud seksuaalvägivalda. Ajavahemikuks määras autor 1. november 2009 – 31. oktoober 2010, kuna siis ilmusid ühed esimesed Iirimaa ilmsiks tulnud juhtumeid käsitlevad lood ning koguvalimisse kuulunud 46 artiklit võimaldavad käsitlusest saada üldise, kuid võrdlemisi tähendusliku mulje.

Autor seadis analüüsitavate artiklite kriteeriumiks, et need keskenduks laste seksuaalsele väärkohtlemisele, mille on toime pannud religioossed isikud. Seetõttu kuulusid valmisse nii katoliku kiriku juhtumid kui ka teises usundites ilmenud kuriteod. Artiklite žanrile piiranguid ei seatud, mistõttu kuulusid valimisse uudislugude kõrval ka kolm pikemat analüüsivat lugu ning piltuudis, mille puhul keskenduti vaid tekstile. Koguvalimist jäid välja väärkohtlemise teema kõrvale tekkinud muud meediadiskursused, milles keskenduti näiteks vaid homoseksuaalsusele ning pedofiiliale üldiselt.

Eelkõige on uurimistöö eesmärgiks välja selgitada usuringkondades toime pandud laste seksuaalse väärkohtlemise üldine representatsioon ülemaailmse skandaali hetkel, kuid vaatluse alla võeti ka üldise konteksti pakkumine ning kuidas Eesti meedia juhtumeid käsitleb. Siinkohal rõhutab autor, et uurimistöö eesmärgiks ei ole võrrelda artiklite sisu ning kõrvutada erinevates väljaannetes ilmunud kajastust. Samuti ei püüa uurimistöö välja selgitada kogu klerikaalse väärkohtlemise olemust või selle esialgseid tekkepõhjuseid. Eesmärgiks on anda ülevaade, milliseid tähendusi luuakse laste seksuaalsele väärkohtlemise kirikuringkondades Eesti meedias.

Töö teoreetilises ja empiirilises osas selgitab autor bakalaureusetöös kasutatavaid ning juhtumitest tulenevaid mõisteid. Sellele järgneb kirikuringkondades ilmnenu lastega seotud seksuaalvägivalda taust, kus autor toob lisaks selle olemusele ära ka klerikaalsete seksuaalkuritegude üldise paigutumise kuritegelikku konteksti. Samuti käsitletakse põgusalt katoliku kiriku rõhutamise põhjuseid kogu juhtumi vältel. Teooria ja empiirika viimane osa vaatleb klerikaalse väärkohtlemise skandaali avalikustumist meedias, selle seotust religiooni rolliga ning avalikustumisskandaali võimalikke mõjusid.

Teine peatükk on metoodika, kus autor esitab uurimisküsimused, millele vastust otsitakse. Lisaks seletatakse lahti valitud meetod ning kuidas valiti uurimistöö raames analüüsitud materjal.

Kolmas peatükk keskendub analüüsist ilmenud tulemustele, millele järgnevad diskussioon ja järeldused. Viies peatükk on käesolevas töös kokkuvõte, millele järgnevad inglise keelne resüme, kasutatud kirjanduse loetelu ning lisad.

1. Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Töös kasutatavaid mõisteid

1.1.1 Laps

ÜRO Lapse õiguste konventsioon on esimene seaduslikult ühendav rahvusvaheline instrument, mis sisaldab endas kõiki peamisi inimõigusi: tsiviil-, kultuur-, majanduslikke-, poliitilisi- ja sotsiaalseid õigusi. Aastal 1989 otsustasid maailma liidrid, et lapsed vajavad spetsiaalset konventsiooni, kuna erinevalt täiskasvanutest, vajavad alla 18-aastased isikud sageli erilist hoolt ja kaitset. Lisaks sooviti konventsiooniga kindlustada, et maailm teadvustaks kõikide inimõiguste laienemist ka lastele (Convention... 2008).

Lapse õiguste konventsioonis mõistetakse lapse all iga alla 18 aastast inimolendit, kui lapse suhtes kohandatava seaduse põhjal ei loeta teda varem täisealiseks (Lapse õiguste konventsioon 1991).

Ka Eesti Lastekaitseadus peab lapseks kuni 18 - aastaseid inimesi. Paragrahv 31 sätestab, et igat last tuleb kohelda kui isiksust, tema omapära, iga ja sugu arvestavalt. Samuti peab olema laps kaitstud igasuguse seksuaalse ärakasutamise eest. Sealhulgas on keelatud täiskasvanu poolt lapse ahvatlemine seksuaaltegevusse, lapse kasutamine prostituudina ja lapse kasutamine pornograafilistel eesmärkidel (Eesti... 1992).

Kuigi üldiselt loetakse kõikjal maailmas lapseks isikut, kes pole tähistanud veel oma 18. sünnipäeva, võib lapse defineerimisel olla õigussüsteemi ja ühiskonna vahel konflikt. Isiku määratlemine lapsena võib sõltuda konkreetse riigi seadusest, sealsest kohtusüsteemist, kuid ka muudest riiklikest, kultuurilistest ja etnilistest teguritest. Samuti võib määrava tähtsusega olla lapse seksuaalareng, vaimne ja emotsionaalne küpsus ning lapse vanema või hooldaja hinnang (Lanning 2010).

Laia ning mõnevõrra ebaselge defineerimise peamiseks probleemiks on, et määratluse alla paigutuvad kokku indiviidid, kes võivad olla omavahel rohkem erinevad kui sarnased. See tähendab, et tegelikkuses võivad 16 - aastased olla sotsiaalselt ja füüsiliselt rohkem sarnasemad 26 - aastastele noortele täiskasvanutele kui 6 - aastastele lastele. Lapse vanus

võib aga määrata, kas seksuaaltegevus loetakse väärteoks või raskeks kuriteoks ning sel juhul, millise astme kuriteoks täpsemalt (Lanning 2010).

Tähelepanu tuleb pöörata ka terminile „noor“, mis leiab erinevates kontekstides samuti kasutust.

ÜRO defineeb lapsi kui isikuid, kes on alla 14 – aastased ning noori kui isikuid, kes jäävad vanusevahemikku 15 – 24 eluaastat. Erinevus lapse õiguste konventsioonis sätestatust on taotluslik, kuna sel viisil loodetakse laiendada konventsioonipoolset kaitset ja õigusi võimalikult laiale eagrupid. Paljudes riikides eristatakse ka konkreetset iga, mil isik saab täisealiseks ehk kuulub võrdse seadusliku kohtlemise alla, milleks on enamikel juhtudel 18. eluaasta (Frequently asked Questions 2011).

Eesti Vabariigi Noorsootöö seaduse kolmandas paragrahvis defineeritakse noort kui seistme kuni kahekümne kuue aastast füüsilist isikut (Noorsootöö seadus 2010). Võib öelda, et Eesti seadusandluse kohaselt samuti 18. aastane isik täiskasvanu, kuna selles vanuses saab inimene hääleõiguse (Eesti Vabariigi põhiseadus 2007).

1.1.2 Laste seksuaalne väärkohtlemine kui hälbiv käitumine

Käesoleva uurimistöö fookusest tulenevalt tuleb töö alguses defineerida vägivalda ning seksuaalvägivalda mõisted, põhinedes veendumusel, et tegemist on hälbiva käitumise viisidega.

Sotsiaalselt soovimatu ehk hälbiv käitumine kujutab endast pörkumist teiste indiviidide ja ühiskonna poolt eeldatava käitumisviisiga, oodatud käitumisega. Normile vastavuse hinnang sõltub alati vaateleja seisukohtadest ning käitumise hindamine hälbiva või konformsena võib ajas muutuda. Lisaks mõjutavad grupis kehtivaid norme ka selles grupis valitsevad religioon ja kultuur (Tael 2009: 5).

Vaadeldes vägivalda kuritegelikus kontekstis, mõistetakse vägivaldse kuriteo all eelkõige inimese vastu suunatud agressiivset tegu. Peamiselt tähistab see termin tahtlikku tapmist ja

kehavigastuste tekitamist, röövimist, vägistamist ja seksuaalvahekorda sundimist (Tael 2009).

Maailma Terviseorganisatsioon defineerib vägivalda kui füüsilise jõu või võimu tahtlikku kasutamist või sellega ähvardamist, mis on suunatud iseenda, teise isiku, grupi või kogukonna vastu, mille tulemuseks võivad olla vigastused, surm, psühholoogiline kahju, sobimatu areng või millestki ilmajätmine. Füüsilist jõu – ja/või võimukasutamist mõistetakse kui isiku hooletusse jätmist ning kõiki võimalikke füüsilise-, seksuaalse- ja psühholoogilise väärkohtlemise viise; sealhulgas enesetappu ning isiku poolt iseenda vastu suunatud väärkohtlevaid tegusid (Krug et al 2002).

Seksuaalvägivalda määratleb WHO kui mistahes seksuaaltegevust või katset sooritada seksuaalakti, seksuaalse alatooniga soovimatuid kommentaare või nõuandeid, katset isikuga kaubitseda või muud otseselt isiku seksuaalsuse vastu suunatud sunniviisilist käitumist teise isiku poolt; hoolimata mistahes suhetest ohvriga, sealhulgas tööl ja kodus (Krug et al 2002).

Lapse väärkohtlemine on igasugune käitumine lapsega, mis alandab tema füüsilist või psühholoogilist heaolu, seab ohtu tema eakohase arengu ja tervisliku seisundi. Lapse väärkohtlemise puhul eristatakse erinevaid tüüpvise: lapse hooletusse jätmine, psühholoogiline ehk vaimne väärkohtlemine, füüsiline väärkohtlemine, emotsionaalne väärkohtlemine ja seksuaalne väärkohtlemine (Õigus vägivallata elule 2009).

Lapsed kui seksuaalkuriteo ohvid (*sexual victimization of children*) on kõige laiem termin märgistamiseks viise, kuidas laps võib olla seksuaalse väärkohtlemise ohver (Lanning 2010: 14).

Suurbritannia tervishoiuosakond on sätestanud üldise raamistiku lastega seotud seksuaalse väärkohtlemise mõistmiseks:

Lastega seotud seksuaalne väärkohtlemine on lapse või nooruku sundimine või ahvatlemine seksuaaltegevusesse, olenemata sellest, kas laps on toimuvast teadlik. Tegevused võivad sisaldada füüsilist kontakti, sealhulgas penetratiivset (näiteks vägistamine) ja mitte-penetratiivseid akte, milleks võivad olla kontaktita tegevused: näiteks lapse vaatamine, pornograafilise materjali tootmine, seksuaalakti pealtvaatamine või laste julgustamine käitumaks seksuaalselt ebasobivatel viisidel.

(UK Department of Health 2004, Sanderson 2006: 24 kaudu)

Tulenevalt Eesti õigekeelsussõnaraamatus toodust, kus väärkohtlemise näitena antakse „väärkoheldud laps“, saab eesti keeles lapse seksuaalset ära kasutamist ja väärkasutamist mõista samasisuliste, kuid laiade mõistetena (Eesti õigekeelsussõnaraamat 2006). Käesolevas uurimistöös lähtutakse vaimulike poolt toimepandud seksuaalkuritegude üldistamiseks ennekõike määratlusest „laste seksuaalne väärkohtlemine“. Töö autor leiab, et ühe kindla väljendi kasutamine on arusaadavam ning eesti keeles tundub „väärkohtlemine“ võrreldes „ärakasutamisega“ käesoleval hetkel mõnevõrra sobivam.

1.1.2.1 Seksuaalkurjategijad ohvriga seotuse vaatenurgast

Laste seksuaalne väärkohtlemine viitab spetsiifilisele, õiguslikult defineeritud tegevusele. Teo toimepanijal ei pruugi olla alati kindlat motiivi või vastavat psühholoogiat, mistõttu ei pruugi pilastajatel pidevalt avalduda kindlat käitumismustrit ehk seksuaalset kiindumust lastesse (Child Molestation 2011). Seega, mitte kõiki lapse väärkohtlemise juhtumeid ei soorita pedofiilid ja mitte kõik pedofiilid ei ole lapse väärkohtlejad.

Isik, kes paneb toime lastega seotud kuriteo, võib olla ohvrile ja tema perekonnale erineva tutvuse astmega. Peamiselt jaotatakse kurjategijad: võõrasteks (*stranger*) ehk isikuteks, keda laps pole kunagi varem (isiklikult) näinud või keda laps on näinud, kuid kelle nime ta ei tea; perekonnasisesteks (*intrafamilial*) ehk väärkohtlejast isik võib varieeruda bioloogilisest isast kuni toakaaslaseni; ning tuttavateks (*acquaintance*) ehk isikuteks, kellega laps suhtleb või keda ta näeb sageli/igapäevaselt (Lanning 2010).

On tähelepanuväärne, et erinevalt perekonnasisesest seksuaalsest väärkasutamisest, kus ohvriks on sageli noor tütarlaps, on tuttavast isiku ohver enamasti poisslaps vanuses 10 - 16 aastat (Lanning 2010: 31).

Laste seksuaalsed väärkohtlejad, kes on ohvrile ning tema perekonnale teadaolevad isikud, on eksisteerinud läbi ajaloo, kuid ühiskond, organisatsioonid ja kriminaalõigussüsteem on olnud taolise reaalsusega leppimisel tõrges. Kergemini aktsepteeritavana nähakse lapsepilastajat kui kurja ja tundmatut isikut või „võõrast isikut“ teisest regioonist (Lanning 2010). Raskemini aga tõdetakse üha kasvavat tendentsi, et pilastaja võib olla kirikutegelane,

naabrimees, õiguskaitseorganisi töötaja, lastearst või õpetaja ehk isik, kes võib ohvritele ligipääsemiseks kasutada ära oma ameteid, töökohti, hobisid, naabruskondi ja/või interneti.

Lapsele tuttavast isikust pilastaja vajab oma ohvri kontrollimiseks tavaliselt pikaajalist suhet, mis muudaks lapse koostöövalmiks ja annaks võimaluse pidevaks, korduvaks tegevuseks. Kontrollimeetoditeks on peamiselt ohvri eest hoolitsemine (*grooming*), võrgutamise, lapse ebaküpsuse ärakasutamine, autoriteet ja kõrgem staatus. Lisaks võivad taolised pilastajad püüda ka potentsiaalse ohvri vanemate või hooldajate usaldust ja poolehoidu, mis tagaks neile konfidentsiaalsuse (Lanning 2010).

On leitud, et armastatud ja usaldusväärse täiskasvanu poolt toime pandud väärkohtlemine on psühholoogiliselt raskem kui väärkohtlemine tuttavate või võõraste isikute poolt. Uuringud on näidanud, et mida suurem on ohvri ja kurjategija vaheline emotsionaalne seotuse aste, seda tõenäolisemalt ei teavita ohvrid toimunust. Väärkoheldud kardavad reeta armastatud isikuid või lõhkuda kuriteo avalikustamisega perekondi (Bottoms & Rudnicki & Epstein 2007).

Tulenevalt eelnevast tuttavast isikust pilastaja määratlusest, vaadeldakse ka käesolevas uurimistöös laste seksuaalses väärkohtlemises süüdistatavaid kirikutegelasi peamiselt kui seksuaalkurjategijaid, kes olid ohvrist lastele tuttavad isikud.

1.1.3 Hälbiva seksuaalkäitumise peamised vormid

Hälbiva seksuaalkäitumise erinevatel vormidel ja kurjategija erinevatel vormidel tehakse avalikel diskussioonidel vähe vahet. Samas saab alles pärast seksuaalse hälbivuse vormi eristamist ja kurjategija isiksuse diagnostikat võimalikuks öelda midagi kurjategija kohtlemise meetodika ja prognoosi kohta (Tael 2009). Seetõttu võivad puudulikult kommunikeerimisel olla tõsised tagajärjed, kuna ühiskonnale ei pakuta juhtumitesse süvenemise võimalust ning indiviididele vabadust teha seeläbi isiklikke järeldusi ja hinnanguid.

Tulenevalt eeltoodust ning asjaolust, et kirikuringkondades aset leidnud laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid kajastati ajakirjanduses sageli ka läbi seksuaalkuriteo liigi

määratluse, on vajalik vaadelda ka peamiste süüdistuste – pedofiilia, pilastamise ja ahistamise – olemust.

1.1.3.1 Pedofiilia

Pedofiilia (*pedophilia*) on seksuaalkuritegude puhul enim esinev seksuaalselt hälbiv käitumine ja parafiilia. Pedofiilia tunnusteks on seksuaalsete fantaaside, seksuaalsete tungide või - käitumise esinemine, mis on seotud prepuberteetikust lapsega või lastega, kes on tavaliselt 13 aastased ja nooremad. Kuritegelik isik peab olema vähemalt 16-aastane ning vähemalt viis aastat oma ohvrist vanem. Kuigi ühiskonna eelarvamused ning massimeedia poolt kinnistatud stereotüüp näevad pedofiili ohvritena peamiselt poisilapsi, on pedofiile, kes eelistavad ohvritena ainult tüdrukuid ning on ka neid, kelle ohvrid on nii tüdrukud kui poisid (Lanning 2010: 20).

Pedofiilsed tungid ja fantaasiad võivad tuleneda isiklikest raskustest ja märkimisväärsest stressist. Pedofiiliat ei saa diagnoosida isiku mure põhjal, mis on tal oma fantaaside, tungide või käitumise suhtes, vaid see peab põhinema pedofiilile omase käitumismustri ning tungide ajal tegutsemise alusel (Brown & Muscari 2010).

Seksuaalsed tegevused võivad pedofiilia puhul varieeruda laste lahtiriitamisest ja laste vaatamisest kuni seksuaaltegevuseni. Sääraseid tegevusi ratsionaliseerib pedofiil enamasti põhjendustega „lapse harimine“ ning „tegevus toimus, kuna laps oli seksuaalselt provokatiivne“. Pedofiilid võivad oma ohvritele teha kingitusi, käituda sõbrana, pakkuda narkootikumide või alkoholi jms (Lanning 2010).

Määratledes kurjategija käitumist pedofiiliana, ei saa kõrvale jätta ka lähimaid võimalikke muid diagnoose – hebefiiliat ehk varajases puberteedieas isikute (11 - 14 aastased) seksuaalset eelistamist ja efebofiiliat ehk seksuaalset kiindumust poiste ja noorukite vastu (ehk hilises puberteedieas olevad isikud). Üldine raamistik leiab, et pedofiilia puhul on tegemist aga puberteedieelsete laste seksuaalse eelistusega, kuid piirid ohvrite vanuselise eristamise vahel on tihti ebaselged. Taolist sätestuste keerukust kasutatakse sageli kohtus süüdistuse leevendamiseks, väitega, et hebefiilist isikul on vaimne häire, kuid tegemist ei ole pedofiiliga (Lanning 2010).

1.1.3.2 Pilastamine

Intsestiks ehk pilastuseks loetakse varjamatut seksuaalset kontakti lähisugulastest ründaja ja lapse vahel. Varjamatuks seksuaalseks kontaktiks loetakse enesepaljastust (ekshibitsionismi), kirglikku suudlemist, rindade ja/või genitaalide käperdamist, vastastikust masturbeerimist, igasugust seksuaalvahekorda või selle katset. Eeltoodust lähtub, et intsest on kehalise seksuaalse väärkohtlemise erivorm, kus ründajaks võib olla kestahe vanem perekonna liige ja ohvriks pereliikmest laps.

Intsest kui lapse seksuaalne väärkohtlemine on üks raskemaid kuritegusid, mida lapse suhtes toime võib panna, kuna kuritegu sooritatakse pere ringis lähisugulaste poolt ning seda hoitakse rangelt perekonna „saladuses“ (Kõrgmaa 2006).

Eesti õigekeelsussõnaraamat annab pilastuse vasteks sugulise vahekorra lähisugulaste vahel (verepilastus) ning pedofiilia vasteks seksuaalperverssuse (sugutungi lapse vastu) (Eesti õigekeelsussõnaraamat 2006). Perversne tähistab sõnaraamatu kohaselt loomuvastast, eriti seksuaalelus.

Ebaselged ning suhteliselt ühildatavad selgitused aitavad mõista, miks tehakse hälbiva seksuaalkäitumise erinevatel vormidel ja kurjategija erinevatel vormidel avalikes diskussioonides vähe vahet (Tael 2009). Tulenevalt üldisest terminite ebaselgusest, on alust arvata, et Eestis kasutatakse üldiselt mõlemat seksuaalkuriteo liiki teineteise sünonüümidega, kuid sellisel juhul on võib tegemist olla puuduliku tähenduse mõistmisega.

1.1.3.3 Ahistamine

Uurimistöö autor leiab, et tulenevalt paljude erinevate väljendite kasutamisest, mida lastega seotud seksuaalvägivalla kajastamisel kasutatakse, on vajalik pöörata mõningast tähelepanu ka ahistamise olemusele.

Inglise keeles tähistab termin *child molester* lasteahistajat, mida on ajalooliselt määratletud kui tüütamist, segamist või häirimist. Nüüdisajal tähistab seksuaalne ahistamine ka kindlat tüüpi seksuaalkuritegevuse alaliiki, kuid määratleb seda üldiselt, ilma detailideta. Lapse seksuaalse ahistajana saab mõista vanemat isikut, kes on ükskõik millises

seksuaalvahekorras isikuga, keda seaduslikult saab määratleda lapseks. Lapseahistaja termin ei erista, kas kurjategija on mees- või naissoost, kas juhtum on ainukordne või korduv, kas kasutatakse vägivalda, kas lapsohver on eelpuberteetlik või puberteedieas (Lanning 2010).

1.2 Laste seksuaalne väärkohtlemine kirikuringkondades

1.2.1 Klerikaalne laste seksuaalne väärkohtlemine

Mõistega - seksuaalne väärkohtlemine kirikuringkondades (*clerical sexual abuse*) - seonduvad mitmed lahknevad tähendused meditsiinis, õiguses, kiriklikes ja religioossetes ringkondades.

Seksuaalne väärkohtlemine kirikuringkondade/kirikutegelaste poolt tähistab olukorda, kus vaimulikkonna liikmed väärkohtlevad oma koguduse lapsi seksuaalselt (Clark & Freeman - Clark & Adamec 2007). Kuigi ajalooliselt on kirkuliikmete poolse väärkohtlemise ohvriteks olnud peamiselt poisslapsed vanuses 11-14 eluaastat, ei ole välistatud seksuaalsuhted või -vahekord ka tütarlastega (Formicola 2004: 479).

Religioosete isikute definitsioonid sõltuvad paljuski iga konfessiooni spetsiifilistest reeglitest. Käsitledes enamasti katoliikliku konteksti, on otstarbekas võtta aluseks katoliku kiriku määratlus, mille kohaselt tähistab „religioosne“ usulisse – või koguduse institutsiooni kuuluvat liiget, hoolimata selleks, kas ta on ordineeritud preestriks või mitte (Jenkins 1995). Seetõttu kuuluvad katoliku kiriku religioosete isikute alla ka mungad, vikaarid, nunnad ning teised isikud.

Paljudel juhtudel ei tõsteta laste väärkohtlemise juhtumite puhul selle klerikaalset konteksti eraldi esile, vaid defineeritakse kuritegu kui sellist. Iirimaa piiskopkondades aastatel 1975-2004 toimunud laste väärkohtlemise juhtumitele keskenduv Murphy raport vaatleb kirikutegelaste poolt toime pandud laste seksuaalset väärkohtlemist 1990. aasta Fernsi

raportis määratletu alusel. Selle kohaselt on lapse seksuaalne väärkohtlemine olukord, kus last kasutatakse teise isiku poolt isiklikuks seksuaalse rahulduse või erutuse saamiseks või teistele isikutele seksuaalse rahulduse või erutuse pakkumiseks (Murphy & Mangan & O'Neill 2009).

On oluline märkida, et laste väärkohtlemine kirikuringkondades pole 21. sajandi probleem, vaid on religioossetes institutsioonides eksisteerinud läbi ajaloo. Erinevaid ettekirjutusi kirikudokumentides, mis puudutavad seksuaalselt hälbivat käitumist nii täiskasvanutega kui ka alaealistega (eriti poisslastega), võib leida juba 11. sajandist. Näiteks pühak Peter Damian'i 1049. aastal valminud raamatus „Gomorra“, esitatakse selge seisukoht, mille kohaselt tuleb meeste ning poistega hälbivalt käituvad preestrid preesterkonnast eemaldada (Sipe 2004).

Kirikuringkondades toimunud laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumitest enamik, millest ühiskond teadlikuks sai, leidsid aset 30-40 aastat tagasi, mil teadmised pedofiiliast ja seksuaalsest väärkohtlemisest polnud veel levinud (Plante 2010). Seda põhjusel, et valdav osa alaealiste seksuaalset väärkohtlemist käsitlevatest uuringutest pärinevad varastest 1980ndatest.

1.2.2 Seksuaalkurjategijatest vaimulike tüpologiseerimine

Kirikutegelased, kes on lapsi seksuaalselt väärkohelnud, saab jaotada nelja üldisesse gruppi:

- Kõrge-riskiga väärkohtlejad (*high-rate abusers*) – määratletakse juhtumite põhjal, millest on teavitatud ning võimalike ohvrite arvu alusel. Peamiselt selleks 10+ ja 20+ alaealisest koosnev ohvrite grupp. Keskmiselt kestis preestritepoolne ohvrite väärkohtlemine 4,99 aastat ning väärkohtlemise kestvus pikenes vastavalt konkreetse preestri ohvrite koguarvule.
- Pedofiilid (*pedophiles*) – preestrid, kellel on olnud kaks või enam ohvrit. Ohvid võivad olla nii nais- kui meessoost, kuid peavad intsidendi toimumise ajal olema alla 10-aastased. On hüpoteesitud, et pedofiile ahvatleb lapse füüsiline väljanägemine, mis puhul pole lapse sugu oluline. Juhtumite puhul, kus preesti ohvriks oli kindel

alaealistest isik, kestis 41% juhtudest (4392-st juhtumist) väärkohtlemine vähem kui üks aasta. Kui aga oli tegemist mitmikohvritega, kestis seksuaalne väärkohtlemine viis või rohkem aastat.

- Hebefiilid (*ehebophiles*) – preestrid, kellel on olnud kaks või enam meessoost ohvrit, kes on olnud esimese kuriteo toimumishetkel alla 13-aastased. On leitud, et hebefiilid eristuvad pedofiilidest, kuna neile mõjub erutavalt teismeeas poisilapse füüsiline väljanägemine. Kuigi hebefiilia ja pedofiilia eristamine võib näida ebaolulise semantilise erinevusena, on mõlema hälbe ravid erinevad. Lisaks viitab see asjaolule, et preestrite poolse seksuaalrünnaku pärast peaksid teismeliste poiste vanemad muretsema rohkem muretsema kui tüdrukute vanemad; samuti nii mees- kui naissoost eelteismeliste laste vanemad.
- Ebatavaliste tegude grupp (*unusual acts group*) – preestrid, kellel on esinenud ebataavalist või erandlikku (seksuaalset) käitumist ja/või parafiliaid.

(Terry & Leland - Smith 2006)

USA juhtumeid uurinud eksperdid on leidnud, et 4392-st preestrist 149-t, kes olid 1950-2002. aastal toimunud seksuaalse väärkohtlemise eest vastutavad, süüdistati igapäev 10 või enama lapse väärkohtlemises. Korduvalt lapsi väärkohelnud preestrid on vastutavad peaaegu kolmandiku kõikide väärkohtlemise süüdistuste eest, mis esitati USA-s vaimulike vastu (Clark & Clark & Adamec 2007). Siiski on väidetud, et pooltel katoliku kiriku laste väärkohtlejal oli üks ohver (Plante 2010).

1.2.3 Klerikaalsed seksuaalkuriteod üldises kuritegelikus kontekstis

Laste väärkohtlemine moodustab vaid ühe osa seksuaalkuritegudest, mida erinevates konfessioonides ja kirikutes toime on pandud. Näiteks on presbürterlaste kirik väitnud, et 10-23% sealsetest kirikuliikmetest on olnud teiste liikmete ja töötajatega ebasobivas seksuaalses kontaktis. Metodistide seas 1990. aastal läbi viidud uuring näitas, et 38,6% kirikuõpetajatest oli olnud seksuaalne kontakt teise kirikuliikmega ning 77% kiriku töötajatest oli kogunud mingisugust seksuaalvägivalda. 14,1% Lõuna-Baptisti kiriku liikmetest on väärkohelnud seksuaalselt oma ringkonna liikmeid (The Present: Abuse 2011).

Laste väärkohtlemise juhtumite arvukuse ning probleemi mastaapsuse poolest tõusevad kõige selgemalt esile katoliku kirik ning protestantlik kirik.

Enim lastega seotud seksuaalvägivalla teemalisi uuringuid on läbi viidud Ameerika asuvates Rooma-Katoliku kirikutes. Neist kõige ulatuslikumaks ning mitmekülgsemaks peetakse 2004. aastal John Jay kriminaalõiguse kolledži poolt avaldatud uuringut (Lytton 2008). Uuring keskendus Ameerika katoliiklikele piiskopkondadele ja religioossete ordudele, mille raames tehti antud institutsioonides järelepäringuid preestrite vastu esitatud seksuaalse väärkohtlemise süüdistuste kohta. Uuringurühm sai vastuseid 195-lt piirkopkonnalt (ehk 98% piiskoppide koguhulgast) ning 140-lt ordult (60% ordude koguhulgast, 80% kõikidest religioossetest preestritest) (Terry & Leland-Smith 2006). 1950.-2002. aastatel esitatati 4392 preestri vastu süüdistus vähemalt ühe lapse seksuaalses väärkohtlemises, mis moodustab 4% kõikidest sel perioodil ametis olnud preestritest. Uuring leidis, et preestrite üksikohvreid, kes kaebusi esitasid, oli kokku 10 667.

Ameerika katoliiklike piiskopkondade ja ordude hilisemad auditid on leidnud, et 2004-2006 esitati süüdistusi veel 1736 preesti vastu, kelle ohvreid oli 2570 (Lytton 2008).

On oluline silmas pidada, et John Jay uuring võtab arvesse vaid esitatud süüdistusi. Kuna paljud ohvrid ei esita oma väärkohtlemise kohta kunagi ametlikku kaebust, on süüdistuste arv tegelikest intsidentidest madalam. Samal põhjusel on madalam ka tegelike väärkohtlejate ning nende ohvrite arv (Lytton 2008).

Paljusid süüdistusi taluma pidanud teiste isikutena tulevad selgelt esile protestandid. On leitud, et enamik Ameerika kirikutest, mis on pidanud laste seksuaalse väärkohtlemise süüdistustega tegelema, on olnud just protestantlikud (MacDonald 2011). Keskel läbi on protestantlike kirikutegelaste ja – ametnike vastu esitatud aastas 260 süüdistust laste seksuaalses väärkohtlemises (Merrit 2011).

Laste psüühilises, emotsionaalses ja seksuaalses väärkasutamises on süüdistatud ja süüdi mõistetud vaimulikke, nunnasid ja teisi religioosseid inimesi pea kõikides konfessioonides. Väärkohtlemise süüdistustega on pidanud tegelema katoliiklaste ja protestantide kõrval ka näiteks anglikaanid, õigeusulised, babtistid ning juudikogukonnad (Viano 2007). Lisaks on märkimisväärne hulk väärkohtlemisi toime pandud vabatahtlike, õpetajate ja sealhulgas ka teiste alaealiste poolt, kes töötavad usuga seotud institutsioonides.

Samas pälvivad muudes konfessioonides ilmenud seksuaalkuriteod kirjanduses, akadeemilistes ringkondades või ühiskonnas üldiselt Rooma-Katoliku juhtumite kõrval vähe tähelepanu. Erinevad süüdistused käsitlesid klerikaalset seksuaalset väärkohtlemist kui tüüpilist käitumist suure hulga kiriklike professioonide hulgas ning seda eriti Rooma-Katolikus kirikus (Jenkins 1995). Veelgi enam, „pedofiilsed preestrid“ on muutus sünonüümiks „klerikaalse väärkohtlemisega“, mis selles tähenduses süüdistab vaid katoliikliku kirikuringkonda, mitte aga pastoreid, jutlustajaid või rabisid.

Otsest ning väga täpset statistilist ülevaadet erinevate riikide lõikes, mis annaks aimduse klerikaalsete seksuaalkuritegude paigutumisest üldisesse lastega seotud väärkohtlemise statistikasse, on tulenevalt keskse laste väärkohtlejatest vaimulike üle arvet pidava organisatsiooni puudumise tõttu keerukas välja tuua. Lisaks on erinevates uuringutes toodud arvandmed ohvrite kohta sageli väga varieeruvad, sõltudes uuringule seatud fookusest.

Järgnev tabel (järgmisel lehel toim.) esitab Saksamaa, Iirimaa, Hollandi ja Soome lastega seotud väärkohtlemise üldise, riiklikult registreeritud statistika ning võrdluseks kirikuringkondades toime pandud laste väärkohtlemise juhtumite statistika.

Tabel 1: Laste väärkohtlemise statistika võrdlus kirikuringkondades toime pandud väärkohtlemise juhtumitega eri riikide lõikes.

Riik	Laste väärkohtlemise kogujuhtumid riigis	Riigis registreeritud laste väärkohtlemise juhtumid kirikuringkondades
Saksamaa	<p>2008. aastal oli Saksa politseiameti kuritegude registri andmetel lastega (kuni 14- aastased) seotud kuritegusid 430 (100 000 elaniku kohta). Alaealised vanuses 14-18 aastat ning 18-21 aastased noored näivad olevat kõige ohustatumad: vastavalt 2265 ning 2887 kuritegu (100 000 elaniku kohta).</p> <p>2008. aastal oli 100 000 elaniku kohta seksuaalkuritegudest lapsohvreid 16 ning noori 120. (Trunk 2010).</p>	<p>Alates 2010. aastast on vähemalt 300 inimest esitanud preestrite vastu süüdistusi. Süüdistused sisaldavad rohkem kui 170 lapse füüsilist või seksuaalset väärkohtlemist katoliku- ning Jesuiitide koolis (Catholic Church sex... 2010).</p>
Iirimaa	<p>2008. aastal esitati uurimisele minevaid väärkohtlemise süüdistusi 15 364, millest 2164 kabust laste seksuaalsest ärakasutamisest leidis kinnitust. Juhtumitest 44% moodustas lapse hoolimatusse olukorda jätmine, 22% puhul oli tegemist füüsilise väärkohtlemisega, 13% moodustas seksuaalne ning 20% emotsionaalne väärkohtlemine (Ring 2010).</p>	<p>2011. aasta seisuga süüdistatakse ligikaudu 800 iiri kirikutegelast rohkem kui 14 000 lapse väärkohtlemise juhtumi toimepanemises (Stone 2011). Ajavahemikus aprill 2010 - märts 2011 esitati katoliku kiriku tegelaste (peamiselt preestrite) vastu 272 süüdistust laste seksuaalses väärkohtlemises. Võrdluseks, 2009. aastal oli esitatud süüdistusi 1976 (Irish priest's child... 2011).</p>
Holland	<p>Uuringute kohaselt oli 2005. aastal kogenud väärkohtlemist 107 200 last ja noort (neist 3% kuni 17-aastased). 2007. aastal viidi läbi uuring 12-17-aastaste õpilaste seas, mis leidis, et 37% neist oli kogenud mingisugust väärkohtlemist, 20% nendest juhtumitest oli leidnud aset viimase aasta jooksul (Child protection and... 2011).</p>	<p>2009. aasta seisuga oli alates 1995. aastast raporteeritud rohkem kui 400 juhtumist, kus kirikutegelased olid toime pannud lapse seksuaalse väärkohtlemise (400 cases of... 2009). 2010. aastaks oli registreeritud süüdistusi seksuaalses või füüsilises väärkohtlemises ligikaudu 2000 (Roman Catholic Church... 2011).</p>
Soome	<p>2003. aasta seisuga oli kinnitatud laste seksuaalse väärkohtlemise või pikaajalise/süvenenud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid 744. 2004. aastal oli taolisi registreeritud juhtumeid 845 (Written replies by... 2005).</p>	<p>2010. aastaks oli esitatud laste väärkohtlemise süüdistusi 40-50 kirikutegelase vastu, kurjategijate ohvrite arv on hinnanguliselt üle 100. Süüdistused varieeruvad seksuaalsest ahistamisest (näiteks katsumine) kuni vägistamiseni (Nieminen 2010).</p>

Tabelis 1 esitatud riigid on vaid väljavõtte kõikidest riikidest, kus on klerikaalset laste väärkohtlemist tuvastatud. Pilastamis- ning pedofiiliajuhtumid on lisaks Ameerika ning Euroopa kirikuringkondadele aset leidnud ka näiteks paavst Benedictus XVI kodumaal Poolas, lisaks ka Tšiilis, Mehhikos, Austraalias ning 2002. jaanuaris jõudis skandaal Argentiinasse, Brasiiliasse, Hong Kongi, Maltale, Lõuna-Aafrikasse ning veel mitmetesse riikidesse (Dokecki 2004).

1.2.4 Katoliku kiriku rõhutused väärkohtlemise skandaalis

Laste seksuaalne väärkohtlemine religioossetes asutustes ei ole vaid kirikutele omane eksklusiivne probleem ega ka vaid Ameerikas, Iirimaal, Kanadas või Austrias toimunud nähtus (Lakeland 2008). Kõnealuseid kuritegusid on avastatud pea kõikidest usuvooludest ning riike, mis on pidanud laste väärkohtlemise süüdistustega tegelema, on olnud arvukalt.

Järgnevalt toob autor ära peamised teoreetikute ning uurijate poolt esile tõstetud põhjused, miks pälvisid kõige enam avalikkuse tähelepanu just avalikustunud väärkohtlemise juhtumid Ameerikas ning miks tõusis kõikidest konfessioonidest ja kirikutest kõige tugevamini esile nimelt Rooma-Katoliku kirik.

Kõige laiemat avalikkuse tähelepanu pälvisid Ameerikas ilmsiks tulnud juhtumid, mis kinnistasid kõikjal maailmas ühiskonna arvamusse stereotüüpse ameerikaliku probleemina. Taolise rõhutuse alguseks võib pidada Louisianas töötanud katoliku preestri, Gilbert Gauthe kuritegude paljastumist, mis oli esimene kaasaegne laiemat meediakajastust leidnud kirikutegelase seksuaalkuritegude juhtum (Jenkins 1995).

Karismaatilise iseloomuga Gauthe töötas noortega, kellest osad pärinesid probleemsetest kodudest ning vajasis sageli suuremat tähelepanu (Frawley-O'Dea 2007). Töö käigus arenesid Gauthe'l lastega ning peamiselt 11-15-aastaste poistega tugevad sõprussuhted, millest aja möödudes kujunesid ka seksuaalsuhted. 1984. aastal mõisteti Gauthe korduvates seksuaalkuritegudes süüdi ning tema juhtum kinnitas avalikkusele ühiskonnas juurdunud

pedofiilist vaimuliku stereotüüpseid omadusi ning tugevdas süüdistusi, mis nägid väärkohtlemise põhjuseid olevat institutsionaalsed (Jenkins 1995).

Kõikidest konfessioonidest ning kirikutest tõmbas enim avalikkuse tähelepanu endale katoliiklus ning katoliku kirik. Põhjus selleks võib peituda institutsiooni suuruses ja laiahaardelisuses, mistõttu on avalikkusele jäänud mulje monoliitsest rahvusvahelisest korporatsioonist, mis toimib väljaspool riigiseaduste ulatust (Viano 2007).

Katoliku kiriku struktuuri iseloomustatakse autoritaarse ja jäigana, milles puudub vajalikul määral kontrolliv ja tasakaalukas ametnike võim, mis tegeleks kirikutegelaste värbamisega ning nende käitumise ja sooritusvõimu kriitilise hindamisega (Plante 2010). Preestrid peavad vastust andma vaid ühele otsesele ülevaatajale, kes ei pruugi süüdistustega piisavalt pädevalt tegeleda. Kuna katoliku kiriku liikmed alluvad kõik otseselt paavstile ning kirikuga seotud otsuseid langetatakse Vatikanis, on kuritegudega adekvaatselt ning jõuliselt tegelemine väljaspool kiriku seaduse ulatust.

Ühe võimaliku põhjusena, miks katoliku kiriku institutsioonid ei suutnud oma alluvate hälbiva käitumise probleemiga tegelda, on välja toodud ka asjaolu, et naised on olnud ja on jätkuvalt kirikusiseste otsuste tegemisel kõrvale jäetud (Abused... 2010). Tõsiasi, et katoliku kiriku liikmeskond koosneb valdavalt meestest ning enamik väärkoheldutest olid alaealised poisid, mõjus avalikkusele alarmina ning tingis väärkohtlemisel olevat otsese seose homoseksuaalsusega (Lakeland 2008).

Kuigi ka katoliku kirik apelleeris skandaali vältel korduvalt homoseksuaalsusele kui väärkohtlemise otsesele põhjustajale, ei pea see väide paika. On leitud, et seksuaalsel orientatsioonil puudub otsene seos laste ning alaealiste väärkohtlemisega (Plante 2010). See tähendab, et homoseksuaalsed mehed ei ole suurema tõenäosusega seksuaalkurjategijad kui heteroseksuaalsed mehed.

Avalikkuse uudishimu ning spekulatsioonide arvukust suurendas ka katoliku vaimulikele kehtiv tsölibaadinõue ning avalik diskursus käsitles seda laste väärkohtlemise otsese põhjustajana (Viano 2007). Asjaolu, et muudel konfessioonidel on lubatud abielluda, sai ühiskonnas süüdlaste otsimisel primaarseks, mistõttu jäid tagaplaanile faktid, et seksuaalkuritegusid on avastatud pea kõikidest usuvoogudest ning kirikutest. Uuringud on aga näidanud, et seksuaalelust hoidumine ei välista seksuaalselt hälbivat käitumist, kuna taolisi kuritegusid esineb ka tsölibaadinõudeta konfessioonides (Plante 2010). Samuti toetab

uuringuid fakt, et laste seksuaalne väärkohtlemine on tegelikkuses kõige levinum mittereligioossete isikute seas ning isikute seas, kes on abielus.

Samuti võimendas katoliiklikku konteksti ka fakt, et vaimulike poolt toime pandud kuriteod ilmnesisid väga kaugest minevikust, olid massilised ning kaasasid skandaali paljusid riike. Ühiskonna jaoks oli šokeeriv paljastunud olukord, kus katoliku kiriku hierarhia tipus olevad isikud olid oma alluvate seksuaalkuritegudest ning laste väärkohtlemisest teadlikud, kuid kes kaebustele ei reageerinud (Clark & Freeman - Clark & Adamec 2007).

Seksuaalse väärkohtlemise skandaal vähendas tugevalt katoliikliku kirikuringkonna usaldusväarsust ning pani inimesed kahtlema religioossete autoriteedis. Peamine põhjus selles on kirikujuhtide puudulikus töös kurjategijatega tegelemises ning ühiskonnale vastuvõetamatus asjaolus, et seksuaalkurjategijate tegevust varjati, kaitsti ning õigustati, asetades sellega kiriku maine kaitsmise kõrgemale ohvrite abistamisest (Lakeland 2008). Mõnedel juhtudel ilmnis, et preester, keda seksuaalkuritegudes süüdistati, viidi üle teise piiskopkonda või kogudusse, kus seksuaalne väärkohtlemine tavaliselt jätkus (Clark & Freeman-Clark & Adamec 2007). Üleviimist võidi rakendada korduvalt ning väärkohtlejaid suunata ka raviasutustesse, kuid taoliste meetmete efektiivsus ohvri kaitstuse ning kuriteo kordamise vältimiseks oli võrdlemisi madal.

1.3 Laste seksuaalse väärkohtlemise avalikustumine meedias

1.3.1 Laste väärkohtlemise meediakajastuse muutumine

Pilastamisjuhtumid vaimulikkonnas on näitlikustav mudel sotsiaalsest probleemist, mis kasvab nõuagu seen: enne 1984. aastat ei pälvinud teema põhimõtteliselt mingit tähelepanu meedia või poliitikute poolt, kuid ometigi muutus see avalikkuse silmis paari aastaga oluliseks. Kiire huvikasvu põhjused asetsevad tol ajal alguse saanud massimeedia muutustes (Jenkins 1995).

Enne 1970ndaid aastaid oli kirikus toimuvate skandaalide meediakajastus tugevalt piiratud. Taoline kartus vaimulikke kirtiseerida ning pälvida sellega avalikkuse halvaks panu kandus üle ka kinolinadele, kus kirikutegelasi näidati tingimusteta kangelaslikus ja vooaluslikus kehasuses. Kümme aastat hiljem algas uudisväärtuste fundamentaalne muutus, mistõttu taipas meedia, et kirikute kritiseerimine ei rünnanud enam otseselt avalikku maitset. Tavapäraseks sai vaimulike iseloomustamine allasurutud seksuaalsuse ja perverssete tegevuste foonil. Lisaks esitati ja korrati meedias konstrueeritud lausvalesid, mis lisaks üldisele vabamale meediakajastusele teenisid kirikuhierarhiat õõnestada püüdvate huvigruppide huve (feministid, relfomijad, geiliikumised jne).

1992.-1993. aastatel oli meedia huvi kirikuringkondades toimunud seksuaalkuritegude suhtes kõrgpunktis; teemat lahati märkimisväärselt vabas formaadis, millele pani aluse USA kanali CBS-i saade „60 minutes“. Skandaalide avastamist kirjeldati läbi põhimõttekindla inimese kangelaslike pingutuste ning ajakirjanikke esitleti kui avaliku huvi valvureid. Samuti hakati eirama varasemaid standardeid ja sekkuti religioossetesse tseremooniatesse – näiteks maksis üks USA telekanal meesprostituudile, et too korraldaks kaameratega varustatud hotellitoas preestriga intiimse salakohtumise ning reporterid segasid piiskoppi tema palverännaku ajal.

1993. aasta lõpuks arutleti vaimulike seksuaalkuritegusid jutusaadetes ning dokumentalides. Kajastuse alatoon oli vaenulik, pedofiilse käitumise levikut nähti ülemaailmsena ning katoliku kirikut süüdistati aastaid kestnud süstemaatilises juhtumite varjamises, silmakirjalikkuses ja kahepalgelisuses (Jenkins 1995).

1.3.2 Klerikaalse seksuaalse väärkohtlemise avalikustumine USA-s ja Euroopas

Tulenevalt asjaolust, et laste väärkohtlemine kirikuringkondades on olnud pikaajaline probleem, mille esimesed juhtumid erinevates konfessioonides ulatuvad aastakümnete taha, on kogu probleemi arenemise kronoloogiat keerukas paika panna. Siiski saab skandaali kulgu vaadelda erinevate aastate lõikes kolme suurema lainena.

1.3.2.1 Esimene laine (1984-1991)

Skandaali esimene laine algas 1980. aastate alguses, mil Ameerikas toimunud klerikaalne laste väärkohtlemise probleem sai laiemale üldsusele esimest korda avalikuks. Esimeseks kaasuseks oli Louisiana reverendi, Gilbert Gauthe'i juhtum, kes mõisteti 1985. aastal süüdi 35 lapse seksuaalses väärkohtlemises ning kellele määrati 20-aastaline vanglakaristus (Roman... 2011). 1985. aasta juunis avaldas Ameerika sõltumatu ajaleht *National Catholic Reporter* detailse loo väärkohtlemises süüdistatud preestritest Californias, Oregonis, Wisconsinis, New Yorgis, Pennsylvanias, New Jerseys ja Rhode Islandil (Lytton 2008). Alates kõnealuse artikli avaldamisest sai kirikuringkondades toime pandud laste seksuaalsest väärkohtlemisest nii peamine kõneaine Ameerika meedias kui ka ülemaailmse mastaabiga skandaal.

Gauthe'i juhtumit teravdas lisaks üleriigilisele kajastamisele ka katoliku kiriku vastus, mis taolise nähtusena oli esmakordne ning põhjustas avalikkuse tähelepanu koondumist veelgi (Terry & Leland-Smith 2006). Kuna meedia kajastas juhtumit intensiivselt ning detailselt mitmeid aastaid, leitakse, et see mõjutas otseselt kunagisi ohvreid oma süüdistusega avalikkuse ette tulema.

1985. aasta juunis toimus Minnesotas katoliku piirkoppide riiklik konverents, mille raames töötasid piiskopid välja esialgsed soovitused, kuidas kirikuringkonnad peaksid väärkohtlemise intsidentidega tulevikus tegelema, ning mis arenesid lõplikult välja mõne aasta pärast (Lytton 2008).

1988. aastal teadvustasid katoliku piiskoppide peajuristid avalikus avalduses väärkohtlemise kriisi tõsidust ning ulatust (Frazier O'Brien 2011). Samal aastal sai alguse ka ohvrite survegrupp „Survivors' Network of those Abused by Priests“.

1.3.2.2 Teine laine (1992-2001)

Skandaali teiseks laineks võib lugeda 90ndate aastate algust, mil kirikuringkondade seksuaalkuritegudest toimus veelgi laiem meedikajastus (Roman... 2011). 1992. aastal toimunud Ameerika piiskoppide kohtumisel tunnistati, et mõned piiskopid on üritanud väärkohtlemise juhtumeid maha vaikida ning probleemi varjata (Buser 2011).

1993. aastal mõisteti Massachusettsi reverend James Porter süüdi 1960.-1970. aastatel toimunud 41 lapse seksuaalses väärkohtlemises viies erinevas riigis. Porter, kes lahkus preesterkonnast 1974. aastal, mõisteti 20 aastaks vangi (Buser 2011). Porteri juhtumi avalikustamisele pani aluse 1989. aastal helilooja Franz Fitzpatrick, kes oli olnud samuti üks reverendi ohvritest, kuid kelle kaebustele kirikujuhtkond ega politsei ei reageerinud (Lytton 2008). Seetõttu otsustas Fitzpatrick Porteri kuriteod ise avalikkuse ette tuua ning kontakteerus kunagiste kaasõpilastega, tegi üleskutseid ajalehtedes, esines avalike kõnedega ning mitmetes telesaadetes.

1994. aastal kiidab paavst heaks mõned muudatused üldises seadusandluses, mis muudavad alaealiste suhtes seksuaalkuritegusid toime panevate preestrite ametist tagandamise kergemaks (Frazier O'Brien 2011). Samal aastal alustab *ad hoc* komitee „usku taastavate“ dokumentide väljatöötamist, mis soovivad tungivaltpiiskopkondadel luua haridusele, ennetusele ja pastoriaalsele vastutusele üles ehitatud kirjalikud põhimõtted.

1998. aastal heideti Bostoni vaimulikkonnast välja preester John Geoghan, süüdistatuna alaealiste poiste käperdamises, mis oli aset leidnud 30 aasta jooksul ning vähemalt kuues erinevas koguduses (Buser 2011). Geoghan'i juhtumit eristas varasematest väärkohtlemise ulatus ja selle varjamine piiskopkondade poolt, mis lõpptulemusena sundis ametist lahkuma kardinal Bernard Shaw (Lytton 2008). Erinevatel andmetel võis preestri ohvreid olla kuni 800 ning temast sai klerikaalse seksuaalse väärkohtlemise skandaali sümbol.

1.3.2.3 Kolmas laine (2002-tänapäev)

2002. aasta aprillis kohtus paavst 12 Ameerika kardinali ja piiskopiga ning väljendas oma sügavat kannatusvalu ohvrite nimel ning nõudis nulltolerantsi lastele viga tegevate isikute suhtes (Frazier O'Brien 2011).

2004. aastal avaldati John Jay kriminaalõiguse kolledži raport, mis uuris Ameerika katoliiklike ringkondade vastu esitatud väärkohtlemise süüdistusi (Lytton 2008). Katoliku ühing raporteeris, et laste seksuaalset väärkohtlemist pannakse enim toime perekonnaliikmete ning õpetajate poolt ning protestantlikes ringkondades esineb seda probleemi kõige tõenäolisemalt (Buser 2011). 2004. aasta juulis läks väärkohtlemise

süüdistuste vaigistamiseks makstavate hüvitiste tõttu pankrotti esimene religioosne institutsioon – Portlandi piiskopkond (Frazier O'Brien 2011).

2005. aasta novembris võtsid piiskopid vastu uue preesterkonna värbamise programmi, vältimaks seminarikandidaate, kes on minevikus lapsi väärkohelnud või kellel on soodumus seda teha (Frazier O'Brien 2011).

2011. aastal väitis 300 endist Saksamaa katoliku kooli õpilast, et neid on preestrid füüsiliselt või seksuaalselt väärkohelnud. Brasiilia võimud algatasid kolme preestri vastu esitatud väärkohtlemise süüdistuste uurimise alles pärast seda, kui ühe poisslapse väärkohtlemist näidati riigitelevisioonis. Samuti avaldatakse Irimaal valitsuse poolt tellitud uuring, mis puudutas rohkem kui 15 000 lapse väärkohtlemist ning nende juhtumite varjamist aastatel 1930-1990 (Buser 2011).

Käesoleva aasta maikuus tegi Vatikan ettekirjutuse, mille kohaselt peab järgnevate (2011. aasta raames toimuvate) piiskoppide konverentside raames loodama selged juhised väärkohtlemise süüdistustega tegelemiseks (Frazier O'Brien 2011).

1.3.3 Väärkohtlemise skandaali meediakajastus Ameerikas ning Euroopas

Tulenevalt klerikaalse laste väärkohtlemise juhtumite tõsiduse ning paljastavate süüdistuste mastaapsusest, võttis skandaal ülemaailmsed mõõtmed ja pälvis suurt meedia tähelepanu. Võttes aluseks kaks peamist regiooni – Ameerika ning Euroopa, mida väärkohtlemise skandaal kõige tugevamini puudutas, saab nende kahe piirkonna meediakajastuses tuua välja erinevaid jooni.

Meediakajastus klerikaalsest laste väärkohtlemisest saavutas oma intensiivsuse tipu 2010. aasta sügisel, mil Euroopa ajalehed pühendasid probleemile isegi rohkem ruumi kui Ameerika press (Pew Research Centre 2010). Taoline tendents oli vastupidine 2002. aastal toimunud, mil *Boston Globe*'i poolt avaldatud väärkohtlemist käsitlevate lugude seeria pani aluse skandaali kajastamise aktiivsusele Ameerika ajakirjanduses, varjutades sellega Euroopa ajakirjanduse kajastuste arvukuse.

2010. aastal kuue nädala jooksul (12. märts-27. aprill) Ameerika ning Euroopa inglise keelsete päevalehtede seas läbi viidud meediakajastuse uuringuga leiti, et religioonile pühendati sel ajavahemikul meedias ligikaudu kaks korda rohkem tähelepanu kui seda tehakse keskmiselt aastas. Lisaks, Euroopas avaldati kirikutegelaste väärkohtlemist puudutavaid artikleid kolm korda enam kui Ameerikas. Peamise põhjusena saab välja tuua asjaolu, et 2010. aastal oli väärkohtlemise skandaal koondunud Euroopa religioossetes institutsioonides paljastunud väärkohtlemisele. Ameerika ajakirjanduse uudiste fookuses oli sel ajal aga üleküllus tervishoiule ning ülemaailmsele majanduskriisile keskenduvatest lugudest (Pew Research Centre 2010).

On tähelepanuväärne, et 2010. aastal keskendus mõlema regiooni meedia tugevalt paavst Benedictus XVI-le. Kuuel nädalal oli paavsti isik Ameerika trükimeedia, raadio, televisiooni ning interneti uudisteallikates rohkem pooltes skandaali käsitlevates lugudes keskses fookuses (Pew Research Centre 2010). Võrdluseks mainiti varasemat paavsti Johannes Paulus II-st vaid veerandis väärkohtlemist puudutavates lugudes 2002.aastal, mil mai – august oli väärkohtlemise eelmine kõrghetk.

Uudiste keskndumine paavst Benedictus XVI-le ei ole tema katoliku kiriku pea rolli arvestades erakordne. Paavsti isiku vastu suunatud süüdistused kuritegelike preestrite tegude varjamises ning nende kaitsmises suurendasid meedia tähelepanu (Pew Research Centre 2010). Samuti Vatikani seisukohad, mis leidsid kogu skandaali olevat katoliku kiriku tagakiusamise, mida annab võrrelda juutidega toiminuga.

Paavsti isiku vastu suunatud tähelepanu selgitab ka meedia kalduvus keskenduda skandaali puhul enim isikutele kui institutsioonidele (Pew Research Centre 2010). Tähelepanuväärne on aga, et väärkohtlemise juhtumitega seotud teised kõrged kirikutegelased pälvisid meedia poolt tunduvalt väiksemat tähelepanu – paavsti isiku kõrval kajastas nii Ameerika kui ka Euroopa meedia põhjalikumalt veel kümnet isikut.

1.3.4 Religiooni roll väärkohtlemise kajastamisel meedias

Avaliku sfäärina saab peamiselt näha seda, mis ei jää privaatseks ning mida saab seetõttu üldiselt jagada. Peamiselt seostatakse seda laiema avaliku hüvega, kuid ka viisiga, kuidas

avalikkuse liikmed muutuvad kindla tegevusega seostatavateks ja mõjutatavateks. Privaatsfäär on avalikule vastanduv ning jääb seetõttu eravaldusesse, sisaldades tegevusi ja tagajärgi, mis moodustuvad indiviidi ümber (Papacharissi 2010).

Kui avalik sfäär võib ületada ka riigipiire ning olla maailmamastaabiline, siis privaatsfäär jääb rangelt isiku või tema kodu piiresse. Seetõttu saab ka religiooni mõista peamiselt privaatsfäärilise iseloomuga.

Ringo Ringvee leiab, et usk on liikunud avalikust elus inimeste eraelu sfääridesse ning sageli on usk ja usuliste institutsioonide liitumine inimese teadlik valik, mitte aga peretraditsiooni jätkamine (Ringvee 2003). Kõige märgatavam on see sotsialismijärgetes Ida-aEuroopa riikides, kus religioon lükati ateistliku riigivõimu poolt ühiskonnastruktuurist välja.

Siiski mängib religioon erinevates riikides ja kultuurides eri tähtsuse ja mõjukusega rolli. Kuna klerikaalne seksuaalne väärkohtlemine puudutas peamiselt Ameerikat ning Euroopat, on otstarbekas vaadelda, millise osakaaluga on religioon mõlemas piirkonnas.

Ameerika Ühendriikide näol on tegemist kõige usklikuma Lääne ühiskonnaga, kus kõige fundamentalistlikum on kristlus ja kõige enam kirikus käivad protestandid (Kilp 2005a). Võrreldes teiste lääneriikidega on Ameerika märksa vähem sekulariseerunud ning ka elanikkonna usklikkuse ja kiriku külastatavuse tasemelt ollakse lääneriikide seas esirinnas.

Ameeriklaste usklikkust, samuti poliitika nägemist usu valguses tugevdab kindlasti ka tsiviilreligioon. Tsiviilreligiooni sisuks on usulised veendumused ja sümbolid, millele viitavad ka ameeriklaste riigijuhid oma kõnedes. Taoline ideede, sümbolite ja väärtuste kogum annab inimestele kokkukuuluvustunde ning aitab neil eristada end teistest rahvastest ja kultuuridest (Kilp 2005a).

Kuigi religioon pole päris tähtsusetu ka Lääne-Euroopas toimuvatel poliitilistel valimistel, ei saa seda siiski võrrelda funktsiooniga, mida religioon Ameerika Ühendriikide poliitilistel valimistel täidab. Erinevus võrreldes Lääne-Euroopa riigijuhtimise traditsiooniga, kus oma isikliku usuelu avalikustamist poliitikas või poliitika mõtestamist usuliselt ei peeta heaks tavaks ning religiooni avalikku rolli pigem taunitakse, on suur (Kilp 2005a).

Euroopa demokraatlike riikide viimaste sajandite kogemus näitab, et religioon on suurel määral kaotanud oma traditsioonilise ühiskondlike väärtuste rolli. Tulenevalt usuvabadusest

peetakse kõige sobivamaks usuorganisatsiooni vormiks tänapäeval inimeste vabatahtlikku ühendust, mille liikmeteks inimesed ei sünni ega saa ka rahvusliku kuuluvuse alusel. Seetõttu on täiesti loomulik, et valdavaks mudeliks, mille suunas riigi ja kiriku suhted nii Lääne-Euroopas kui ka postkommunistlikus Euroopas on liikunud, on üksteisest eraldumine (Kilp 2005b).

Kui võrrelda postkommunistlikke läänekristliku traditsiooniga Euroopa riike, siis paistab silma, et religioon omab ühiskonnas ja poliitikas märksa vähem mõju seal, kus usklike hulgas on vähem katoliiklasi, usklike tagakius ja kirikute rõhumine kommunistliku režiimi ajal oli suurem ning kirikute seos rahvusidentiteediga on olnud nõrgem. Need paistavad olevat peamisteks põhjusteks, miks Horvaatias, Ungaris ja Poolas mängib religioon poliitikas olulist rolli, Tšehhis, Leedus, Lätis ja Eestis aga mitte (Kilp 2005b).

2009. aastal Euroopa Liidus läbi viidud avaliku arvamuse uuringu kohaselt pidasid kõige vähem oluliseks väärtuseks nii eestlased kui ka Euroopa kodanikud tervikuna religiooni. Eestis pidas seda üheks isiklikult olulisemaks väärtuseks 2% ja Euroopas 6% kodanikest (Eurobaromeeter 72 2009).

Usuline kuuluvus on üheks formaalseks tunnuseks, mille alusel on Eesti Euroopa kontekstis kõige sekulaarsem ühiskond (Kilp 2005b). 2000. aastal läbi viidud rahvaloenduse andmete kohaselt tunnistas üht kindlat usulist traditsiooni 29% üle 15-aastastest Eestis elavatest inimestest. Kõige sagedamini määratleti end luterlaste (13,57%) ja õigeusklikena (12,79%), neile järgnesid bapstid (0,54%) ja katoliiklased (0,51%). On tähelepanuväärne, et 34% küsitletuist väitsid end olevat usu suhtes ükskõiksed, mis annab kinnitust eestlaste religioonikaugusest või vähesest huvist religiooni suhtes (Ringvee 2009).

Usk on vorminud kultuure ning moraalseid arusaamu pea kõikjal maailmas ning religioossed organisatsioonid ja nende juhid mängivad ühiskonnas avalikku rolli (Soukup 2011). Samas ei kajasta ajakirjandus, kus religioossed grupid mängivad ühiskondlikus- ning kultuurielus peamist rolli, paljusid kriitilisi ning negatiivse sisuga uudislugusid.

Lisaks usuliste institutsioonide mõjuvõimu kartusele saab kriitilise – ja uuriva ajakirjanduse vähesuse põhjusena tuua välja asjaolu, et ajakirjanikel puudub paljudes riikides erialane religioosse sisuga uudiste tootmist puudutav väljaõpe (Soukup 2011). Ajakirjanikel puudub sageli lähedus erinevate kultuuridega ning teadmised, mis võimaldaksid mõista religiooni

erinevat rolli maailmas. Seetõttu tehakse võõrana tunduvates situatsioonides järeldusi, mis põhinevad isiklikul kultuuril või arusaamadel, kuid mis võivad olla eksitavad.

Tulenevalt asjaolust, et religioossetes institutsioonides pole sageli sõltumatut ning kriitilist ülevaatajat, laieneb ajakirjanduse valvekoera ning avalikkuse teavitamise kohustus ka olukordadele, kus religioossed isikud või -grupid on rikkunud üldiseid norme või inimõigusi või väärkasutavad neile antud võimu (Soukup 2011). Taoliste uudislugude puhul on aga vajalik, et ajakirjanik väldiks isiklike eelarvamusi ning kultuuriteadmatust, mistõttu soovitatakse kriitiliste lugude puhul tuua välja religioossete gruppide usulised veendumused ning näidata, kuidas on konfliktised teod sääraste veendumustega vastuolus.

Meediakajastuse puhul peavad ajakirjanikud toetuma ka eetikale ning religioosse sisuga uudiste kajastamise puhul tuuakse välja neli põhiprintsiipi:

- Ajakirjandusel on vajadus ja kohustus märgata ning kriitiliselt kajastada kurjust ja pahelisust;
- pahelisuse, selle põhjuste ning religioossete gruppide mõistmiseks tuleb anda konteksti;
- välise kritiseerijate roll religiooni või selle esindajate suhtes on vajalik;
- ajakirjanike roll ning nende suhtumine religioossetesse juhtumitesse on tähtis (Soukup 2011).

Klerikaalsete väärkohtlemise juhtumite kajastuse puhul andis meediakajastuse komplitseeritusele lisadimensiooni laste kajastamisega seonduv meediaeetika. Laste ning nendega seotud kuritegude puhul saab välja tuua üldiseid ajakirjanduseetika põhimõtteid:

Ajakirjandus ei tohi identifitseerida seksuaalrännaku ohvreid või avaldada materjale, mis võimaldavad ohvrit identifitseerida, välja arvatud juhul, kui on olemas mõjuv põhjus või seaduslik nõusolek seda teha (Editor's Code of... 2011).

Üldjuhul ei tohi ajakirjandus identifitseerida alla 16-aastast last, kes on olnud seksuaalse väärkohtlemise ohver või selle pealtnägija. Olukorras, kus ajakirjandus kajastab lapse vastu suunatud seksuaalkuritegu, tuleb vältida lapse ja kurjategija suhetele viitamist; väljendit „pilastamine“ ei tohi kasutada olukorras, kus laps ohver võib olla seeläbi identifitseeritav (Editor's code of... 2011).

1.3.5 Avalikustumis-skandaali mõju

Kirikutegelaste pilastamisskandaalil katoliku kirikus oli ühiskonna mõistmisele, lähenemisele ja panusele laste kaitses suur mõju, mida saab vaadelda nii positiivsete kui ka negatiivsete mõjude perspektiivist:

1.3.5.1 Positiivsed mõjud

- laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumid andsid lapsevanematele märku, et on vajalik rääkida lastega seksuaalsest ärakasutamisest – ohtu võivad kujutada ka inimesed, keda lapsed teavad ja usaldavad;
- pilastamisjuhtumid tuletasid organisatsioonidele ja juhtivtöötajatele meelde nende vastutust probleemsete töötajatega tegelemisel ning vajadust luua tähelepanelikumad ja valvsamat organisatsiooni töömaastikku – juhtfiguuridel on moraalne kohus käituda vastutavalt ja järjekindlalt ning edendada teavitamise efektiivsust, kuna salatsemise tagajärjed said selgemaks kui kunagi varem;
- skandaal aitas kaasa seksuaalse väärkohtlemise stigmaatilise iseloomu eemaldamisele ja vähendas taoliste juhtumitega avalikkuse ette tulemise tõkkeid (samas ei eemaldanud neid täielikult), skandaal ärgitas paljusid, sealhulgas ka mehi, paljastama oma aastatetagust väärkohtlemise ohvriks olemist ajal, mil nad olid veel lapsed (Viano 2007).

1.3.5.2 Negatiivsed mõjud

- skandaali tõttu lisandus veelgi vorme, millega laste pilastamist ning teisi seksuaalse väärkohtlemise viise tähistada ja mõista – kriisi kõrghetkel oli laste väärkohtlemine põhimõtteliselt võrdsustatud teiste seksuaalkuritegude vormidega ehk pilastamisest sai sünonüüm seksuaalsele väärkohtlemisele;
- kirikuringkondades toiminu tugevdas mitmeid ühiskonnas varem kinnistunud, kuid kahjulikke stereotüüpe seksuaalkurjategijatest ja lapsepilastajatest – kurjategijatele viidati kui pedofiilidele, kellel on arvukalt eelpuberteetikust lapsohvreid ning kellel

on ravimatu sund rünnata; meedia sensatsionaliseeris mitme ohvriga kaasusi, ainuohvriga juhtumist korduvalt ei räägitud;

- skandaal kinnistas ka inimeste liialdatud muljet seksuaalkurjategijate riskivalmidusest ja parandamatusest – religioossed autoriteetid lubasid väärkohtlejal tööle asuda uues ringkonnas ning seal edasi tegutseda; mööda vaadati kurjategija edukast ravist, läbi mille suudeti hälbiv käitumine lõpetada; kinnistus arvamus, et säärase kurjategijate ravi on asjatu katse ning ainsaks võimaluseks on vangistus või surm;
- lisaks moondus inimeste ettekujutus seksuaalkuritegelikust ohust ning sellest, kuidas last selle eest kaitsta – avalik diskursus väitis ilustades, et seksuaalkurjategijad jagunevad riskantseteks ja vähem riskantseteks, mistõttu keskendus ühiskond vaid hoolimatumalt ja riskantselt tegutsevatele kurjategijatele, jättes varjatumalt tegutsevad kurjategijad kõrvale;
- viimaseks, skandaal kinnitas paljude inimeste vääruskumust, et lapsepilastajad on peamiselt homoseksuaalsed – „nõiajahiga“ läksid kaasa ka paljud vaimulikud, erandiks oli vaid Ameerika katoliku kirik; pedofiilias ja pilastamises homoseksuaale süüdistavad grupid saavutasid mõjuvõimu; meedia selgitustöö ei olnud inimeste jaoks nende kõikuma löödud usus ja usalduses piisavalt veenev (Viano 2007).

Nii positiivse kui negatiivse tulemina saab välja tuua inimeste koondumist ning kirikupeade vastu suunatud enneolematu mastaabiga rühmituste moodustumist. Peamine organisatsioon, mis rajati otsese vastusena kirikutegelastega seotud väärkohtlemise skandaalile, on „Voice of the Faithful“ („Ustavate hääl“ toim.), mis alustas tegevust 2002. aastal Bostonis (Lakeland 2008). Rühmitusse kuulus tegevuse alustamise hetkel mõni inimene, kuid see kasvas umbes aastaga 25 000-liikmeliseks. Kui teised sarnased grupid kahtlevad tsölibaadinõude vajalikkuses ning meeste ülemvõimus kirikus, nõuab „Voice of the Faithful“ struktuurilisi muutuseid, mis suurendaksid ilmaliku võimu rolli piiskopkondade ja kohalike kirikute valitsemises.

2. Metodoloogia

Järgnevas, metodoloogia peatükis esitab autor käesoleva bakalaureusetöö uurimisküsimused ning selgitab valimi moodustamist. Samuti antakse ülevaade kasutatud analüüsimeetodist ning analüüsi käigust.

2.1 Uurimisküsimused

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgist lähtuvalt on uurimisküsimused järgnevad:

1. Kuidas kajastatakse ohvreid/lapsi? Kuidas määratletakse nendega juhtunud seksuaalkuritegu?
2. Kuidas kajastatakse kirikutegelasi/kuriteo toimepanijaid?
3. Kuidas paigutatakse juhtum üldisesse konteksti?
4. Milles nähakse probleemi põhjuseid, milliseid lahendusi pakutakse?
5. Keda nähakse probleemi peasüüdlasena ning miks?

2.2 Analüüsitavad päevalehed

Käesolevas bakalaureusetöös on vaatluse all kolme Eesti suurema üleriikliku päevalehe Postimehe, Õhtulehe ja Eesti Päevalehe online-väljaannetes ilmunud artiklid. Väljaannete valikul lähtus uurimistöö autor faktist, et tegemist on kolme kõige populaarsema ajalehega eestlaste hulgas.

Saar Polli 2007. aasta trükimeediauuringu kohaselt olid üleriigiliste eestikeelsete ajalehtede paberväljaannete loetavuse statistikas kõik kolm ajalehte statistika tipus. Loetavuselt oli Õhtuleht 295 000 lugejaga esimesel kohal, järgnesid Postimees 261 000 lugejaga ning Eesti Päevaleht 199 000 lugejaga (Trükimeedia uuring 2007).

Õhtuleht ja Postimees olid 2007. aastal kõikide vanusegruppide (15-74-aastased) seas populaarseimad väljaanded. Eesti Päevaleht oli populaarsuselt kolmandal kohal 15-49-aastate seas ning 50-74-aastate seas neljandal kohal.

Suurima lugejaskonnaga trükimeediaväljanne Õhtuleht on 6 korda nädalas ilmuv tabloidajaleht. Õhtulehte iseloomustavad pilkupüüdev kujundus ning rõhk uudistel ja meelelahutustel (Õhtuleht 2011).

Eesti Päevalehte iseloomustab elujaatav hoiak, mille sisus on pöhirõhk uudistel ja arvamustel, olulisel kohal on majandusküljed, vähem kajastatakse aga poliitikat. Eesti Päevalehe sisuline eesmärk on teha ajalehte, mis meeldib positiivse mõttelaadiga inimestele, on vaimult ärksate eestlaste esimene ajaleht ning oma ühiskondlikult hoiakult sõber ja abimees. (Eesti Päevaleht 2011).

Postimees defineerib end kui Eesti suurimat kvaliteetpäevalehte ning usaldusväärset partnerit Eesti meediaturul. Iseloomustavate tunnustena rõhutatakse usaldusväärset, tundlikkust, kasulikkust ja mitmekülgset (Postimees 2011).

2.3 Valim

Analüüsitava artiklite leidmiseks sisestati kolme päevalehe otsingumootoritesse otsingusõnadena järgnevad sõnad ja väljendid: „pedofiilia“, „pedofiil“, „pilastamine“, „pilastaja“, „katoliku kirik“, „Iirimaa“, „iiri-“ ja „Vatikan“. Otsingu ajavahemikuks määrati 1. november 2009 kuni 31. oktoober 2010.

Analüüsitava ajavahemiku valimisel lähtus uurimistöo autor asjaolust, et 20. mail 2009 avaldati Iirimaa valitsuse poolt tellitud laste väärkohtlemise puudutav raport (tuntud ka Ryan'i raportina), mis uuris kõiki laste väärkohtlemise vorme Iirimaa erinevates institutsioonides (O' Reilly 2009).

Siiski saab veelgi olulisemaks ning tähenduslikumaks pidada 26. novembril 2009. aastal laiemale avalikkusele avaldatud Murphy raportit, mis käsitles Dublini piiskopkonnas katoliku kiriku preestrite poolt laste väärkohtlemist aastatel 1975-2004. Raport uuris spetsiifiliselt Iiri katoliku kiriku ning riigi vastu esitatud süüdistusi ja kahtlustusi laste

väärkohtlemises Dublini piiskopkonnas ning põhjustas oma tulemustega suurt avalikkuse tähelepanu (Report... 2011). Seetõttu võis eeldada, et ka Eesti ajakirjandus pöörab skandaalile tähelepanu.

Samuti mõjutas autori valikut analüüsitava perioodi puhul bakalaureusetööle eelnenud seminaritöö raames tehtud tähelepanek, et enne 2009. aasta novembrit ilmusid Eesti päevalehtedes vaid mõned üksikud artiklid, mis puudutasid katoliku kirikus avastatud väärkohtlemist vaid kaudselt. Lisaks leidis autor, et 12 kuu pikkune periood võimaldab leida piisaval hulgal artikleid, mis lubaks nende põhjal teha ammendavate tulemustega analüüsi.

Otsingusõnade valikul lähtus autor tulenevalt uurimistööle eelnenud teemaga tutvumise järel tehtud tähelepanekust, et lastega seotud seksuaalvägivallateemalised meediakajastused olid kolmes lehes suuresti seotud katoliku kiriku ja Vatikaniga. Samuti käsitlesid esimesed selleteemalised ajakirjandusse ilmunud meediakajastused peamiselt Iirimaal avalikustunud pedofiiliajuhtumeid. Otsingusõnade valikut mõjutas ka katoliku kirikuga seotud seksuaalvägivalla juhtumite erinevus, mis hõlmasid lisaks pedofiiliale ka pilastamist. Lisaks välistavad mõlemad terminid seksuaalvägivalla juhtumid, kus osapoolteks pole lapsed.

Hoolimata artiklite leidmisele seatud kriteeriumidest ja otsingusõnade suhtelisest täpsusest oli autoril vajalik analüüsiks sobivate artiklite leidmiseks rakendada ka üksikasjalikumat otsimist ehk tutvuda ka veebiartiklite juures viidatud lugudega.

Vasteteks saadud artiklitest selekteeriti välja need, mis ei käsitlenud laste suhtes toime pandud seksuaalset vägivalda religioossete isikute poolt. Seetõttu ei kuulunud kodeerimisele artiklid, mis käsitlesid pedofiiliat üldisemas plaanis, näiteks: Postimees: „Lõuna-Koera varustab lapsed pedofiilide tabamiseks GPS-piiparitega“, 28.07.2010, Õhtuleht: „Austraalia seksti liikmetele lubati abiellumiseks alaealisi tüdrukuid“, 21.05.2010 ning Eesti Päevaleht: „Homosuhete ja kiriku teema on esile kerkinud ka põhja pool Soome lahte“, 19.10.2010.

Samuti jäid tulenevalt antud töö eesmärki silmas pidades vaatluse alt välja homoteemalised artiklid, isegi kui need olid seotud kirikutegelaste või Rooma paavsti sõnavõttudega. Autori hinnangul on muud lastega seotud seksuaalkuritegude kõrvale tekkinud teemad olulised ja tähenduslikud, kuid need otsustati võtta teadmiseks ja võimalusel kasutada neid probleemi üldise konteksti mõistmiseks.

Sätestatud kriteeriumide järgi kujunes lõppvalimiks 46 artiklit, mis jaotusid väljaannete vahel järgmiselt: Postimees 34 artiklit, Õhtuleht 9 artiklit ning Eesti Päevaleht 3 artiklit. Analüüsiühikuks oli artikkel koos pealkirjaga, žanrilisi piiranguid ei seatud. Seetõttu kuulus valimisse ka Õhtulehe piltuudis (Aasma 2010d), kuid analüüsi alla kuulus vaid piltuudise juurde kuuluv tekst. Bakalaureusetöös analüüsitavate artiklite nimekiri on ära toodud uurimistöö lisas 2.

2.4 Meetod

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on lastega seotud seksuaalvägivalla representatsiooni uurimine katoliku kiriku pedofiilia- ja pilastamisjuhtumite meediakajastuse põhjal. Selleks, et jõuda selgusele, kas Eesti ajalehtedel oli skandaali kajastamisel eriline käsitlusviis, uurib bakalaureusetöö: kuidas kajastatakse juhtumite osapooli ning juhtumit, millist konteksti pakutakse lugejale toimunu mõistmiseks üldiselt ning probleemi võimalikke põhjuste ja lahenduste esitamise teel ning keda võidakse pidada probleemi süüdlaseks.

Autor leiab, et tulenevalt ülemaailmsest meediakajastusest võib religioossete asutuste ning kirikutegelastega seotud laste väärkohtlemise juhtumite avalikkustumist määratleda skandaalina. Skandaalimõõdet rõhutasid nii välismaedias ilmunud lood kui ka analüüsitud artiklid Eesti ajakirjanduses.

Juhtumite skandaalsust rõhutatakse ajakirjanduses peamiselt lugeja tähelepanu köitmiseks. Ajakirjanikud on liigagi teadlikud, et konfliktsus ning skandaalsus huvitavad avalikkust (Shoemaker & Vos 2009). Seetõttu püüeldakse suurenenud skandaalikajastuse poole kavatsuslikult, et rahuldada seda, mida ajakirjandus tajub auditooriumi isuna taolise sisuga uudiste järele.

Kuna käesoleva uurimistöö artiklite koguvalimist oli pikemaid analüüsivaid Eesti ajakirjanike poolt kirjutatud lugusid kolm, on alust arvata, et Eesti meedia kasutas uudislugude alusmaterjalidena välismaedia refereeringuid või rahvusvahelisi uudisteagentuure.

Frank Sprenk-Dorni bakalaureusetöö põhjal, mis uuris välisilma Postimehes, saab välja tuua, et kuigi Postimees ja Eesti Päevaleht kasutavad ajakirjaniku sündmuskohale saatmist suhteliselt arvukalt, sõltub välislähetusele saatmine suuresti uudise seotusest Eestiga. Ajakirjanikud saadetakse sündmuskohale olukorras, kus tegemist on suure ning ülemaailmse teemaga ning mida lähemal on sündmus Eestile, seda olulisemaks see muutub. Teise olulise tegurina saab esile tõsta riigi ja rahvuse printsiipi – kui sündmus on oluline Eestile või on eestlastega seotud, saadetakse Eesti ajakirjanik välislähetusele väga suure tõenäosusega. (Sprenk-Dorn 2007).

Suured rahvusvahelised uudisteagentuurid peavad ärielistel eesmärkidel teenima võimalikult paljude ajakirjanike huve (Shoemaker & Vos 2009). Seetõttu püütakse jääda uudiste vahendamisel võimalikult neutraalseks ja objektiivseks, mis osutab näiteks konfliktisituatsiooni kajastamisel selgelt uudisteagentuuride materjalide kasutamise kasuks.

Allan Adojaani 2005. aastal valminud bakalaureusetöö uuris Euroopa Liitu Eesti meedias ning selle tarbeks läbi viidud süvaintervjuudes tunnistasid Eesti ajakirjanikud ning päevalehtede (pea-)toimetajad, et Eesti meedia on info otsimisel ja teemade käsitlemisel passiivne (Adojaan 2005). Ajakirjanike sõnul on välisestemate kajastamisel peamised allikad välisagentuurid ning saadav info ja teema kuivad ning keerulised.

Diskursus on kõige üldisemas mõistes viis, kuidas millestki räägitakse. Fairclough läheneb diskursusele kitsamalt kui sotsiaalteadlased seda enamasti teevad ning diskursus tähendab sellekohaselt üldist suulist või kirjalikku keelekasutust (Kalmus 2009). Fairclough'i määratluse järgi on diskursus keel, mis on sotsiaalne tegevus ning mille määravad sotsiaalsed struktuurid. Keelekasutusest sõltub, milliseks kujuneb ühiskond ning selles asuvad normid ja jõuvahekorrad. Lisaks määrab diskursus, kuidas millestki rääkida saab ehk kuidas on sünnis, normaalne ning korrektne.

Massimeedia ning uudistekstid on avaliku, institutsionaalse diskursuse erivorm, mis luuakse alates uudis aspekti avamisest kuni toimetamiseni tavatult rangete protseduuride ning reeglite järgi (van Dijk 1985). Uudistediskursus ning uudiste ülesehituse skeem võivad aga olla kultuuriliselt ning temaatiliselt varieeruva iseloomuga (van Dijk 1988). Tegemist on piiratud formaalse kommunikatsioonistiiliga, sest kuigi uudistes luuakse illusioon vestlusest, peetakse kõnekeele kasutamist uudiste sisus üldjuhul sobimatuks. Eraldi teguritena saab

välja tuua ka massimeedia väljaannete perioodilist ilmumist ning laiale auditooriumile kättesaadavust, mis muudavad uudistekstide diskursuse teistest kirjalikest diskursuse vormidest erinevaks.

Diskursuse analüüs on rakendatav kõigile keelekasutuse ja teksti vormidele. Kandvaks ideeks on veendumus, et kommunikatsioon leiab aset teksti ja kõne vormide kaudu, mis on kohanenud konkreetsete sotsiaalsete paikkondade, teemade ja tüüpiliste osavõtjatega. Kriitiline diskursuse analüüs uurib keelelistes vahendites väljenduvat domineerimist, kus keelelised vormid on sotsiaalselt valitsevate tundmuste ja ideoloogiate kandjad (McQuail 2003).

Erinevate autorite poolt loodud meetodeid diskursuste uurimiseks on mitmeid, kuid käesoleva bakalaureusetöö autor otsustas valimisse kuuluvate artiklite kvalitatiivseks analüüsiks kasutada Norman Fairclough'i kriitilist diskursusanalüüsi.

Üks võimalikest diskursuse analüüsi meetoditest pärineb Teun A. van Dijk'ilt. Autori arvates ei võimalda see meetod keskenduda uurimisprobleemi uurimisel täpsemalt ajakirjanduse keelekasutusele, kuna van Dijk'i multidistsiplinaarne käsitlus on rohkem sotsiaalpoliitilise perspektiiviga ning keskendub ideoloogia analüüsile (van Dijk 2005). Samuti ei soovinud uurimistöö autor kasutada artiklite analüüsiks Michael Foucault'i uurimismeetodit, kuna Foucault on peamiselt keskendunud võimuküsimuse ning võimude suhete analüüsile ning tema meetodis puudub piisaval määral teksti- ja tekstuaalselt analüüsi (Fairclough 1999).

Fairclough'i kriitiline diskursusanalüüs on sotsiaalse temaatika uurimise printsiip, mis suudab tegeleda paljude erinevate diskursuse vormide, sealhulgas meediadiskursuse uurimisega (Fairclough 1999). Kuigi Fairclough'i analüüsimeetod käsitleb paljuski sotsiaalteooriaid, keskendub meetod praktikajuhtumitele ning interaktisooni tekstilistele vormidele, kus peamine rõhk on keeleanalüüsil ehk räägitava keele ning kirjutatava teksti analüüsil.

Fairclough'i kriitiline diskursuse analüüs jaotub kolme etappi:

1. kirjeldamine – teksti formaalsete omaduste analüüs;
2. interpretatsioon – teksti ja diskursiivse praktika seoste analüüs (töötamise analüüs);

3. seletamine – diskursiivse praktika ja sotsio-kultuurilise praktika seoste analüüs (sotsiaalne analüüs) (Kalmus 2009).

Kuigi kvalitatiivse meetodiga saadavad andmed on informatiivsed, ei luba see teha nii suuri üldistusi kui kvantitatiivne uurimismeetod. Kriitilise diskursusanalüüsi võimaliku kriitikana võib märkida, et tegemist ei ole selgepiirilise meetodiga, vaid pigem ideelise lähenemisega. Meetod lubab suurt loomingulisust, kus iga uurija loob ise konkreetse lähenemisviisi. Kui kontentanalüüs püüab olla võimalikult objektiivne ning tõsiteaduslik, siis diskursusanalüüsis vastupidiselt ei eeldata, et tõde on kusagil olemas. Pigem keskendutakse rääkimise ja kirjutamise viisidele ning nende viiside tõesus on teise tähtsusega (Kalmus 2009).

Fairclough ise viitab asjaolule, et analüüsivad lähenemised võivad erineda sõltuvalt nii uurimisobjektist kui uurijast. Kuna Fairclough leiab, et diskursuse analüüsi protseduuri läbiviimiseks pole ainuõiget moodust, ei saa kriitilist diskursuse analüüsi suruda rangetesse piiridesse ning seda tuleks võtta pigem üldise juhtnõrina (Fairclough 1999).

2.5 Analüüsi käik

Bakalaureusetööle eelnenud seminaritöös viis autor läbi 12 artikli proovikodeerimise. Selleks loodi peale artiklitega esialgset tutvumist uurimisküsimuste alusel kodeerimisjuhend. Antud viisil saadi ammendavad vastused kõikidele uurimisküsimustele peale ühe, milleks oli – kas ja milliseid eksimusi leidub kajastuses antud valdkonda reguleeriva seadusandluse ja eetikakoodeksis sätestatu vastu. Proovikodeerimise käigus ilmnes, et tulenevalt välismeediast refereeritud artiklite ülekaalukusest polnud antud uurimisküsimus otstarbekas ning valitud meetod ei võimaldanud uurimisküsimusele aktsepteeritavaid tulemusi leida. Seevastu kerkis proovikodeerimise käigus esile, et tähelepanuta olid jäänud isikud, keda süüdistati kirikuringkondades ilmsiks tulnud väärkohtlemise juhtumites. Sellest asjaolust tulenevalt otsustas autor ajakirjanduseetikaga ning seadusandlusega seotud uurimisküsimuse asendada probleemi võimalikke peasüüdlasi käsitleva küsimusega.

Kodeerimise käigus selgus, et kodeerimisjuhendit tuli võrreldes proovikodeerimise käigus kasutatud variandiga täiustada ning luua sellesse lisakriteeriume. Selle otsuse tingis analüüsitud artiklite mitmetahulisus ja erineva informatsiooni sisaldus, kuid autor soovis siiski leida artiklites probleemi kajastamise ühiseid jooni.

Igat teksti saab Fairclough'i meetodi kohaselt vaadelda kolmedimensioonilisena, millest tulenevalt saab iga teksti puhul esitada põhiküsimusi ning lisaks ka alaküsimusi (Fairclough 1999). Töö lõppversioonis kodeeriti kvalitatiivse analüüsi käigus täiendatud kodeerimisjuhendi abil esiteks kõikide artiklite (sh ka seminaritöös analüüsitud artiklite) üldised tunnused, nagu ilmumise kuupäev, pealkiri, autor ja loo tüüp. Bakalaureusetöös kasutatud kodeerimisjuhend on esitatud töö lisa 2.

Kodeerimisjuhendis esitatud küsimused, mis annavad vastused uurimisküsimustele, on järgnevad: osapoolte nimetamine/samastamine, juhtumi nimetamine, konteksti andmine ja üldisesse konteksti paigutamine, probleemi põhjused, probleemi lahendused ning probleemi võimalikud süüdlased.

Järgnev tabel (järgmisel lehel toim.) näitlikustab, milliseid kriitilise diskursusanalüüsi struktuure kasutas uurimistöö autor artiklite kodeerimiseks vajalike küsimuste peamiste alusena:

Tabel 2: Fairclough'i kriitilise diskursuse analüüsi meetodist uurimistöö jaoks valitud struktuurid

Fairclough'i kriitilise diskursuse analüüsi struktuurid ja küsimused	Struktuuride kasutamine bakalaureusetöös
<p>Osalejate omavahelise interaktsiooni formuleerimine, nende formuleeringute funktsioon. Millised protsessitüübid ja osalejad on tekstis eelisseisus?</p> <p>Kas tekst sisaldab uusi leksikaalseid väljendeid ning milline on nende teoreetiline, kultuuriline või ideoloogiline tähendus?</p>	<p>Osapoolte nimetamine ja samastamine</p>
<p>Kas on selge viis juhtumi üldiseks iseloomustatakse ning mida see räägib selle näite tootmise, levitamise ja tarbimise kohta?</p> <p>Millised protsessitüübid ja osalejad on tekstis eelisseisus ning kui märkimisväärne on protsessi nominalisatsioon?</p> <p>Kas tekst sisaldab uusi leksikaalseid väljendeid ning milline on nende teoreetiline, kultuuriline või ideoloogiline tähendus?</p>	<p>Juhtumi nimetamine</p>
<p>Teksti heterogeensus ja ambivalentsus konkreetsete interpreteerijate jaoks. Kui palju on interpreteerijal vaja teha tööd järeldustega?</p> <p>Millised intertekstuaalsed sidemed tekivad teksti sõnastusest?</p> <p>Milline on teksti temaatiline struktuur ning milliseid eelduseid selles leidub (näiteks teadmiste struktureerimisest või kogemusest)</p> <p>Mida representeeritakse: kas konteksti aspekte ja stiili või ideoloogilist tähendust?</p>	<p>Konteksti andmine ja üldisesse konteksti paigutamine</p>
<p>Sotsiaalne praktika: sotsiaalsete ja hegemooniliste suhete ja struktuuride esitamine.</p> <p>Kas juhtum on suhete ja struktuuride suhtes traditsiooniline ja normatiivne, loov ja innovatiivne, või vastanduv ning nende ümberstruktureerimisele suunatud?</p>	<p>Probleemi põhjused ja võimalikud lahendused</p>
<p>Kuidas esitatakse tekstis eeldusi ning kas nende puhul viidatakse otseselt teistele (eelnevatele) tekstidele või eelnevatele tekstide tootjatele?</p> <p>Kas eeldused on ausad või manipulatiivsed (Fairclough 1999)</p>	<p>Probleemi võimalik peasüüdlane</p>

Järgnevalt seletab autor valitud struktuurid lahti ning toob iga struktuuri all katke kodeeritud artiklist, et konkreetselt näidata, kuidas sobitati Fairclough'i meetodi küsimused ja struktuurid analüüsitava teemaga.

1. Milline on osapoolte nimetamine ja samastamine? Kuidas artiklis ohvreid ning seksuaalkurjategijaid nimetatakse, milliseid nimetusi ja omadusi talle omistatakse? Kuidas nimetatakse ja määratletakse toime pandud seksuaalkuritegu? Kas esineb võtmesõnu, mis omavad tähenduslikku potentsiaali ja/või kultuurilist tähtsust? Esimene struktuur annab vastuse esimesele ja teisele uurimisküsimusele ehk kuidas kajastatakse ohvreid/lapsi ja kuidas defineeritakse nendega juhtunud seksuaalkuritegu ning kuidas kajastatakse kirikutegelasi/kuriteo toimepanijaid?

Näide1: /.../Eelmisel nädalal paljastasid Saksamaa Regensburgi katoliku poistekooli endised õpilased, et koolis sattusid paljud lapsed seksuaalse kuritarvitamise ja vägivalla ohvreiks./.../ (Aasma 2010b).

Näide2: /.../Maailma meediasse on viimasel ajal pea iga päev ilmunud uued teated katoliku kiriku härda õpetuse taha varjunud pedofiilpreestrite koletegudest, mis on sundinud lõpuks ka Vatikani probleemi tunnistama, kuigi vastumeelselt./.../ (Tiks 2010c).

2. Kas ja kuidas antakse sotsiaalsele probleemile konteksti statistika või olukorra ülevaate näol ühiskonnas? Kuidas tutvustatakse lugejale mastaape? Kas erinevates riikides toimunud juhtumid seostatakse omavahel ning paigutatakse need ühtsesse mustrisse? Annab vastuse kolmandale uurimisküsimusele ehk kuidas paigutatakse juhtum üldisesse konteksti?

Näide1: /.../Katoliku kirikus paljastub iga päev uusi seksiskandaale. Lisaks Saksamaale on vaimulike vägivallast ja poistehimurusest teateid ka Hollandist ja Austriast./.../ (Aasma 2010b).

Näide2: /.../Väidetavalt kaitses Vatikan USA Wisconsin osariigi preestrit Lawrence Murphyt, kes kasutas aastatel 1950 – 1975 seksuaalselt ära 200 kuulumispuudega last./.../ (Hein 2010h).

3. Millistena antakse artiklites probleemi põhjused ja nende võimalikud lahendused? Kas esineb olukorda, kus on juba olemas selge lahendus kurjategija karistamise ja ohvrite abistamise suhtes ning kuidas laiendatakse võimalikke lahendusviise teistele juhtumitele? Kolmas struktuur annab vastuse neljandale uurimisküsimusele ehk milles nähakse probleemi põhjuseid, milliseid lahendusi pakutakse.

Näide1: /.../Paavsti sõnul on usu nõrgemine ja selle rolli vähenemine üks oluline faktor, miks alaealisi väärkoheldakse./.../ (Sillaots 2010a).

Näide2: /.../Kaks vaimulikku, keda kuritarvitamises ja vägivallas süüdistati, vallandati koolist. Pedofiilid kandsid vanglakaristust vaid üks kuni kaks aastat./.../ (Aasma 2010a).

4. Keda nähakse probleemi peasüüdlasena ning miks? Kas esineb selgeid viiteid isikutele või ka institutsioonidele, mida või keda peetakse seksuaalvägivalla probleemi põhjustajateks? Mis on võimalike esitatud süüdistuste täpne sisu? Neljas struktuur annab vastuse viiendale uurimisküsimusele, mis uuris, keda nähakse probleemi peasüüdlasena ning miks.

Näide1: /.../eks katoliku kirik ole oma aastatepikkuse ringkaitsega probleemi ka üksjagu hullemaks ajanud: pole pedofiilias süüdistatavate preestrite tegevust piisava tõsidusega uurinud, vaid on neid pigem kaitsnud./.../ (Pullerits 2010).

Näide2: /.../Ja nüüd on rünnaku all juba paavst Benedictus XVI ehk varasem kardinal Joseph Ratzinger isiklikult, kes olevat väidetavalt aidanud summutada ühte ahistamiskandaali./.../ (Suurkask 2010).

Kuna ilmnes, et žanriliselt jagunesid valimisse kuulunud artiklid ülekaalukalt uudislugudeks, ei olnud otstarbekas koostada kolme pikema analüüsiva loo uurimiseks eraldi kodeerimisjuhendit. Pikemad analüüsilood pakkusid laiemat konteksti ning taustainformatsiooni ning seda võeti kodeerimisel arvesse ehk kodeerimistabelisse kanti sisse kõik struktuuride alla paigutuv. Analüüsides esitatud materjali, mis jäi kodeerimistabelist välja, kasutas bakalaureusetöö autor taustateadmistena.

3. Tulemused

Järgnevas peatükis annab autor ülevaate peamistest uurimistulemustest, mis ilmnesisid 46 artikli kodeerimisel. Esmalt annab autor üldülevaate analüüsitud artiklitest. Tulemused esitatakse uurimisküsimuste kaupa, tuues esimestena ära kõige selgemad ilmingud.

3.1 Üldülevaade analüüsitud tekstidest

Vaadates artiklite ilmumisaega, saab Postimehe ja Õhtulehe puhul märkida, et kõige aktiivsem meediakajastus toimus 2010. aasta märtsis ja aprillis, mil mõlemas lehes ilmus tunduvalt rohkem uudiseid kui muul ajal. Mõlemad väljaanded avaldasid tavapärase pikkusega uudiste kõrval ja lühiuudistega, mis teavitasi avalikkust uutest avastatud väärkohtlemistest ning sellest, millisesse riiki on skandaal jõudnud.

Ülejäänud ajal ilmus artikleid mõlemas väljaandes keskmiselt kaks uudist kuus ning võib väita, et tegemist oli pikemate uudislugudega, mis võib viidata väljaannete eesmärgile viia auditoorium vahepealsete sündmustega kurssi.

Eesti Päevalehe puhul ei saa taolist tulemust esile tõsta, kuna kõnealuses ajalehes ilmus kogu analüüsi alla kuulunud perioodi vältel kolm artiklit ning need 2010. aasta märtsis, aprillis ja juunis. Neist artiklitest oli üks uudis, üks lühiuudis ning üks pikem analüüsiv lugu.

Loo tüübid olid žanriliselt peamiselt uudised. Neist suhteliselt paljude puhul oli tegemist lühiuudistega, mis andsid toimuvast vaid teada, kuid ei pakkunud märkimisväärset konteksti ega taustamaterjali. Uudised põhinesid valdavalt rahvusvahelises uudisteagentuurides esitatud informatsioonil. Selgelt eristus AFP (*Agence – France Presse*), BBC (*British Broadcasting Corporation*), Reuters'i, yle.fi ning Helsingin Sanomati kasutamise populaarsus. Vaid ühes Postimehes ilmunud artiklis (Tiks 2010a) oli kasutatud kaht välismeedia allikat: YLE Uutiset (*Ylesiradio Oy uudised*) ning AFP-d.

Analüüsitud artiklitest, mida oli 46, oli pikemaid analüüsivaid Eesti ajakirjanike poolt kirjutatud lugusid kolm. Neist kaks ilmusid Postimehes võrdlemisi pika ajavahega: 10. Aprill 2009 „Mihkel Mutt: kas inimsugu on hukas?“ (Mutt 2009) ning 17. detsember 2010 „Pöörane nõiajaht laste ahistajatele“ (Pullerits 2010). Eesti Päevalehes ilmus Heikki

Suurkase (2010) lugu „Analüüs: Lasteahistamise süüdistused kõigutavad kirikuid“ 5. aprillil 2010.

Postimehes ilmus üks Eesti ajakirjaniku poolt kirjutatud uudis (Tiks 2010c). Tegemist oli lühiuudisega, mis oli tugevalt kriitilise ning negatiivse hoiakuga ning keskendus paavsti põrgulikule ametile, esitades kokkuvõtlikult peamised süüdistused, mis on paavsti isiku vastu seni suunatud.

Võrreldes välismeedias ilmunud uudistel põhinevaid lugusid ning Eesti ajakirjanike poolt kirjutatud lugusid, saab selgelt väita, et pikemad ning analüüsivamad lood pakkusid lugejale rohkem teadmisi, laiemat konteksti ning esitasid ka vajalikku taustmaterjali, mis lubas näha väärkohtlemise probleemi kirikuringkondades ajaloolise nähtusena, mis on kestnud pikalt.

3.2 Ohvrite/laste kajastamine, toimunud seksuaalkuriteo määratlemine

Kodeerimise kõige silmatorkavam tulemus oli, et artiklites kajastati kirikutegelaste seksuaalkuritegude ohvreid mitmuses ning neid nimetati läbi samastamise. Ohvrid seoti omavahel ühiste tunnuste alusel, mis tulenesid nende juhtumi toimumishetkelisest tegevusalast. Domineerivaim neist oli „õpilased“, kuna seksuaalrünnakud leidsid aset kirikutega seotud asutustes ja erinevates koolides, mille liikmeskonda kuulusid religioossed isikud.

Samuti leidis ära kasutatute nimetamist üldises võtmes, osutades, et kirikutegelaste poolt väärkoheldud isikud olid „inimesed“. Säärase üldise nimetamise puhul esines ka viitamist isiku või isikute kannatajastatusele ja ohvriks olemisele. Taoline tendents on mõistetav seetõttu, et artiklid kajastasid avalikustunud seksuaalrünnakuid, mis toimusid aastaid tagasi. Sellest tulenevalt ei viidata artiklites ohvrite tolleaegsele vanusele või tegevusalale. Ühtlasi võimaldab seesugune keelekasutus artiklites suunata tähelepanu juhtumite emotsionaalsele poolele, rõhutades, et seksuaalselt väärkoheldud lapsed on kannatajad ka täiskasvanueas.

Peamiseks ühiseks tunnuseks, mis lapsohvreid sidus, oli nendega juhtunu ehk seksuaalne vägivald kirikutegelase või -tegelaste poolt. Läbielatud seksuaalkuriteo liigist, milleks olid eelkõige pedofiilia, pilastamine ja ahistamine, vormus ohvreid ühendav omadus. Samas

piirdusid toimunud seksuaalkuritegude kirjeldused paljuski täpsustusteta konstanteerimisega, et kiriku- või usuga seotud isikud on lapsi erineval moel ära kasutanud. Seetõttu võib öelda, et ohvri seisukohalt ei pakkunud artiklid juhtunu kohta palju informatsiooni ja detaile.

N: /.../Soome kirikuvalitsusega on viimasel ajal ühendust võtnud kümneid inimesi, kes ütlevad, et usutöötajad on neid seksuaalselt ära kasutanud./.../ (Sillaots 2010d).

Seevastu märkas autor, et artiklid rõhutasid ohvrite kajastamisel tugevalt väärkohtlejast vaimuliku staatust. Vaimulikuameti erinevad astmed ühendati tekstides seksuaalkuriteo liigiga ning sellest kujunes ohvreid iseloomustav omaduslik tunnus. Analüüsi põhjal võib väita, et peamisteks laste väärkohtlejateks olid preestrid, kes pärinesid katoliku kiriku ridadest.

N1: /.../“Maailma meediasse on viimasel ajal pea iga päev ilmunud uued teated katoliku kiriku härda õpetuse taha varjunud pedofiilpreestrite koletegudest, mis on sundinud lõpuks ka Vatikani probleemi tunnustama, kuigi vastumeelselt.”/.../ (Tiks 2010c).

N2:/.../Rooma paavst vabandas täna pedofiilidest Iiri katoliku preestrite ohvrite ees ning avaldas juhtunu pärast nii isiklikult kui ka kiriku nimel kahetsust./.../ (Käänik 2010).

Ohvrite isikute kohta kõige enam informatsiooni sisaldavateks määratlusteks võib artiklites pidada vanuselist ja soolist identifitseerimist. Ohvrite mitumuslik samastamine läbi vanuse oli suuresti üldine ehk kannatanuid määratleti läbi erinevate sõnade, mis väljendasid nende alaealisust. Kõige sagedamini olid taolisteks väljenditeks „lapsed“, „poisikesed“, „alaealised“ ja „noored“.

Ohvri või ohvrite täpset vanust pakuti artiklites vaid kahel korral. Neist esimese puhul oli tegemist väärkohtlemise ohvrite vanusevahemiku andmine kuriteo toimumishetkel: näiteks */.../“paar – kolm kaheksa- kuni üheksa-aastast poissi”/.../ (Aasma 2010b)*. On mainimisväärne tähelepanek, et kõnealuse näite puhul anti ohvrite arv ning vanus vahemikuna. Võttes arvesse ohvrite üldist arvukust, võiks arvata, et suhteliselt väikese kannatanute hulga puhul pakub kajastus täpsemaid andmeid.

Kannatanu vanust mainiti artiklites ka kahel korral juhtudel, kui räägiti minevikus seksuaalvägivalda kogenud isikust. Taoline kõneviis annab aimduse, et kui isikud, kellest kõnealuses kontekstis räägiti, olid nüüdseks üle 30-aastased, olid nad juhtunu hetkel lapsed.

Samas räägitakse meediakajastuses neist alles nüüd, kui on avalikustunud massiliselt samasuguseid kuritegusid kirikuringkondades.

N: /.../“Preestrid ei kasutanud ära ainult kirikute kooripoisse või pühapäevakooli lapsi, vaid eelkõige katoliku kiriku lastekodudes elavaid lapsi. Neil oli vanemate puudumise tõttu eriti raske,“ sõnas lastekodus üles kasvanud ja preestrite seksuaalse vägivalla all kannatanud 37-aastane Lawrence Grech./.../ (Hein 2010e).

Samuti tuleb taoline mitmusliku vormi rõhutamise välja ka ohvrite nimetamisel sooliselt. Sellekohase tendentsina tuleb selgelt esile, et analüüsitavate juhtumite puhul on kannatanud olnud meessoost, kuna räägiti seksuaalselt väärkoheldud poistest, kuid kordagi ei esinenud tüdrukute nimetamist.

Väljapaistva tulemusena saab esile tõsta ohvrite arvukat samastamist artiklites „lapse-“ staatuse kaudu, mistõttu võib üksnes hinnata, et kannatanud on kuriteo toimumishetkel olnud vähemalt alla 18-aastased. Taoliste üldmääratluste põhjal, ei saa tuua esile ka tulemusi, mis võimaldaksid arvata, et vaimulikud on pannud seksuaalkuritegusid toime ka tüdrukute suhtes.

Analüüsi käigus täheldas autor, et ohvritepoolseid sõnavõtte esines vähesel määral. Isikud, kes olid langenud kirikutegelaste seksuaalkuritegude ohvreiks, ei rääkinud toimunust vahetult, vaid edastasid minevikumeenutusi. Sõnavõtjate näol oli tegemist kunagiste kannatanutega, kes nüüd, sarnaste juhtumite massilise ilmisikstuleku ajal oma läbielamistest ja emotsioonidest rääkisid. Samas kajastati lasteahistamises süüdi mõistetud Austraalia preestri puhul ühe tema ohvri emapoolset emotsionaalset kirjeldust juhtunule, mis võimaldas hinnata perekonna läbielatu tõsidust ning kogetu traagilisust.

N: /.../Üks ohvri emadest kirjeldas juhtunut: „Ta oli kohutav mees, tõesti kohutav. Ta hävitas kogu meie perekonna. See on tülgastav.“/.../ (Rein 2010a).

Tähelepanuväärse tulemusena selgus, et artiklites ei kajastatud kirikutegelaste ohvrite kindlat arvu. Statistikat kirikutegelaste või konkreetse vaimuliku ohvrite kohta pakuti üldises võtmes ehk rõhutades erinevates keelelistes vormides, et tegemist oli mitmete kuritarvitatutega. Vaimuliku seksuaalrännakute ohvrite täpne arv anti vaid katoliku preestri Sean Fortune'i ja Lawrence Murphy puhul. Taoline olukord on mõistetav seetõttu, et Fortune ja Murphy juhtumid olid kaasajal ühed esimesed korrad, kus ühiskond sai

teadlikuks vaimulike poolt toimepandud seksuaalvägivallast laste suhtes. Käesoleva uurimistöö fookuses olev protsess on aga alles käimas, mistõttu vahendavad uudislood ohvrite vanust pluraalses vormis, andes mõista, et kirikutegelaste poolt väärkohelduid on arvukalt ning see number võib veelgi suurenedada.

N: /.../Eelmisel nädalal paljastasid Saksamaa Regensburgi katoliku poistekooli endised õpilased, et koolis sattusid paljud lapsed seksuaalse kuritarvitamise ja vägivalda ohvreiks. Nimetatud juhtumid leidsid poisslaste koolis aset aastatel 1958-1971, vahendab Iltalehti./.../ (Aasma 2010a).

Lisatähelepanekutena ohvrite nimetamise ja samastamise suhtes saab autor esile tuua mõningaid hinnangulisi ning mitmetimõistetavaid keelekasutusi, mis esinesid analüüsis ja kolumnis. Samas on vähesel määral vabam sõnakasutus taolistes žanrides mõistetav, kuid ühtlasi muudab see ohvrite nimetamise keerukaks. On selge, et kui artiklis räägitakse vaimulike seksuaalrännakutest teatavatest inimestest, kes enamasti resideeruvad USA-s, siis võib märkida see tõsiasi, et enamik väärkohtlemisi on aset leidnud just seal.

Probleemse ohvrite nimetamisena saab esile tuua Eesti Päevalehes ilmunud Heikki Suurkase analüüsis leidunud hinnangulist keelekasutust: „/.../ahistamiskaebuste arvu poolest on järgmisele kohale tõusnud Iirimaa. Seal läks lumepall veerema 1990. aastate alguses paljastusega, et kahel preestril on „sohilapsed.“/.../ (Suurkask 2010). Kuigi on selge, et analüüsi autor on silmas pidanud vaimulike seksuaalkuritegusid, ei luba taoline kõneviis ohvreid piisavalt neutraalselt identifitseerida. Lisaks ei saa väljendit „sohilaps“ seostada otseselt laste suhtes toime pandud seksuaalvägivallaga.

Analüüsist tulenevalt saab väita, et kõige sagedamini nimetati vaimulikega seotud laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kogukaasust kirikutegelaste või kirikute (kuri-) tegude kaudu. Eristus selgelt, et taolised juhtumid on aset leidnud katoliku kirikus – seda nii otseselt katoliku kirikuga seotud institutsioonides ilmsiks tulnud juhtumite kui ka katoliiklike vaimulike süütegude näol. Vaadeldes katoliku kiriku esiletõstmist kõnealuses, kirikuringkonnastabilises nimetamises, saab välja tuua Iirimaa ning Belgia mainimise korduvust. Iirimaal avalikustunud juhtumid olid esimesed, millele Eesti ajakirjandus alates 2009. aastast suuremat tähelepanu pööras. Samuti olid iiri juhtumid ühed kõige kaugemasse

minevikku ulatuvad. Belgia diskursus oli tähenduslik selle poolest, et seal avalikustunud juhtumitele järgnes ulatuslik politseiaktsioon, mille suhtes võttis Vatikan ning sealhulgas paavst, tugevalt tauniva hoiaku. Artiklites leidis ka markeeringut, et seksuaalse vägivalla teod on toime pandud katoliku kiriku piires, millest võib välja lugeda probleemi lokaalsust ning selle vaid katoliku kirikule spetsiifiliselt omase olukorra kirjeldust.

N: /.../“On võimalik, et paavst Benedictus XVI peab andma vastust, kui palju teadis tema kiriku piires toime pandud seksuaalse vägivalla tegudest, kui ta oli Regensburgi ülikooli teoloogiaprofessor ning Müncheni ja Freisingi peapiiskop. “/.../ (Aasma 2010b).

Toimunud seksuaalkuritegude emotsionaalseid täpsustusi leidis endiste lapsohvrite sõnavõttudes. Baieris asuva internaatkooli endised õpilased, sealhulgas helilooja Franz Wittenbrik, andsid mõista, et asutuses oli füüsilisest karistamissüsteemist saanud selle tavapärase osa. Lisaks kehalisele väärkohtlemisele ei puudunud sellest ka seksuaalrännakud, mida panid kurjategijatest vaimulikud toime igal ajal ning kohas. Taolised sõnavõttud lisasid üldise, veidi ametlikuma diskursuse kõrvale teise vaatenurga ohvri seisukohast ning võimaldasid mõista, kuidas seksuaalkuriteod aset leidsid. Samuti kritiseerisid endised ohvrid paavsti passiivsust juhtumitega tegelemisel ning oma seisukohtade esitamisel. Ohvrid toonitasid ka asjaolu, et vaimulikud kasutasid ära oma positsiooni ning ohvrite haavatavat seisundit.

N: /.../“Baieris asuva internaatkooli endiste õpilaste sõnul oli kunagine selle kooli juht sadist, kes peksis neid igal võimalikul juhul ning kasutas lapsi seksuaalselt ära. “/.../ (Hein 2010a).

N: /.../“Ohvrite sõnul ründas ta [Lawrence Murphy] lapsi nii pihi ajal, oma ametiruumides, autos, emamajas kui ka internaadi magamistoas. “/.../ (Tiks 2010d).

N: /.../“Paavst peaks mõistma, et pedofiilidest preestrite tõttu on väga paljud vaimselt ja füüsiliselt kannatada saanud. Preestrid ei kasutanud ära ainult kirikute kooripoisse või pühapäevakooli õpilasi, vaid eelkõige katoliku kiriku lastekodudes elavaid lapsi. “/.../ (Hein 2010e).

Juhtumite mõistmiseks kõige sisulisemat ning tähenduslikumat sisu pakkusid juhtumi tüübi nimetused seksuaalkuriteo liigi alusel ning üldisemad, mitmetähenduslikumad määratlused. Analüüsist selgus, et vaimulike poolt toime pandud lastega seotud seksuaalkuriteod

varieerusid oma teaduslikuma tähenduse poolest üpriski tugevalt. Kuigi peamiselt oli kuriteoks pedofiilia, saab ära märkida ka pilastamisjuhtumite sagedust. Mõlemaid termineid kasutati erinevates kirikuringkondades ilmsiks tulnud juhtumitest rääkides mitmuses, mis annab tõestust asjaolust, et probleemi võib pidada massiliseks. Täpset statistikat kindlas ringkonnas selgunud pedofiiliajuhtumite kohta pakuti vaid kahes artiklis, mis käsitlesid Soome evangeelse luteriliku kiriku siseringist ilmsiks tulnud 23 juhtumit, kus ohvreid ärgitati nendega toimunust esile astuma.

Veidi üldisemate süüdistustena leidis artiklites vaimulike kuritegude määratlemist peamiselt järgmiste väljendite abil: laste seksuaalne kuritarvitamine või ärakasutamine, füüsiline või seksuaalne ahistamine, kehaline karistamine, väärkohtlemine või vägivald laste suhtes

Vaimulike poolt toime pandud kuritegude iseloomustamiseks lisati nendele sageli skandaali mõõde. Sellest tulenevalt nimetati juhtumeid pedofiiliaskandaaliks, ahistamiskandaaliks või lihtsalt skandaalseteks paljastusteks. Täiendavalt märkas autor analüüsi käigus veelgi suuremat üldistamisastet, kus juhtumi nimetamisel kaotati ära seksuaalkuritegelik lisatermin ning katoliku kiriku vaimulikega toimuvat määratleti seksiskandaalina. Sellisel juhul polnud võimalik konteksti tundmata ning kogu artiklit läbi lugemata mõista koheselt seksiskandaali silmas peetud tähendust ehk kurjategijate religioosset staatust.

N1: /.../Katoliku kirikus paljastub iga päev uusi seksiskandaale. Lisaks Saksamaale on vaimulike vägivallast ja poistehimurusest teateid ka Hollandist ja Austriast./.../ (Aasma 2010b).

N2: /.../Skandaalseid paljastusi on pidanud taluma ka näiteks USA anglikaanid ning isegi luterlik kirik, mille vaimulikel on lubatud abielluda, pole ahistamiskandaalidest pääsenud. Samamoodi on puhkenud seksiskandaale näiteks Jehoova tunnistajate ja baptisti kiriku ümber, rääkimata mõningatest mormoonivooludest./.../ (Suurkask 2010).

Katoliku kiriku tegelastega seotud seksuaalkuritegude skandaali karakteriseeringutena ilmnesid kõige selgemini näitlikustavad sõnakasutused, mis illustreerisid skandaalide mõjukust ja ulatuslikkust. Süüdistused pedofiilia ning muude seksuaalkuritegude toimumises ning nende varjamises on arvukad ning võtnud ülemaailmse mastaabi. Avalikustunud kuritegude massilisust antakse edasi väljenditega, mis viitavad olukorrale, kus uusi juhtumeid käsitlevad meediakajastused ilmuvad kõikjal maailmas igapäevaselt.

Kuna artiklites räägiti ka „kõige viimastest skandaalidest“, on alust arvata, et erinevate riikide kirikuringkonnad on varemalt samuti taoliste kuritegudega kokku puutunud.

Lisaks viidatakse artiklites skandaalide mõjul tekkinud olukorrale, kus katoliku kiriku maine ning institutsioon üldiselt on tugevasti kannatada saanud. „Katoliku kirikut raputav pedofiiliaskandaal“ on sundinud kirikutegelasi seisukohti võtma ning oma ringkonnas esile kerkinud süüdistustega tegelema. Probleemid ei näita aga vaibumise ilminguid, kuna uued kuriteod jõuavad avalikkuse ette nähtavasti ka tulevikus.

N1: /.../Kiriku maine maatasa teinud pedofiiliapisik/.../ (Tiks 2010c).

N2: /.../Seoses seksuaalse väärkohtlemise juhtumite massilise ilmnemisega katoliku kirikus/.../ (Pullerits 2010).

N3: /.../Belgia on üks paljudest riikidest, mille katoliku kirikut on viimastel aastatel raputanud pedofiiliasüüdistused./.../ (Vosman 2010b).

Analüüsist tulenedes tegi autor tähelepaneku, et seksuaalkuritegusid iseloomustati ka läbi ajaloolise mõõtme. Katoliku kiriku vaimulike seksuaalne, füüsiline ja vaimne vägivald oli kestnud aastakümneid ning usuorganisatsiooni kaastöötajad tegid taoliste süstemaatiliste kuritegude varjamiseks ning siseringis hoidmiseks koostööd. Skandaali globaalse laienemise tõukel hakkasid erinevad institutsioonid, nagu näiteks Ettali linna kloostrikool ja Berliini elitaarne jesuiitide kool, avalikustama, et nendes asutustes on religioossed isikud lapsi aastaid tagasi seksuaalselt kuritarvitanud.

Selgeid hinnanguid pedofiilia- ja muude seksuaalkuritegude juhtumite suhtes esitasid artiklites isikud, kes olid ise religiooniga seotud. Taolistes hinnangutes oli tugevalt tunda negatiivsust ning taunimist, samuti toodi mitmel korral esile häbi, mida on vaimulikud seesuguste tegudega põhjustanud nii iseendale, institutsioonile, millesse nad kuuluvad kui ka kogu katoliku kirikule. Tähelepanu väärivad ka paavsti seisukohad, mida saab artiklite kodeerimisjärgselt välja tuua minimaalselt. Vaid ühes artiklis väljendas paavst maailmas valitseva valuliku olukorra suhtes oma halvaksapanu ning nimetas iiri katoliku preestrite laste seksuaalset väärkohtlemist „elajalikuks“ ja „süngeks“ patuks.

Tasakaalustamaks paavsti passiivsemat esinemist, oli märgata paavsti nõunike selgeid seisukohaväljendusi. Alaealiste seksuaalse väärkohtlemise suhtes peab nende hinnangul

valitsema nulltolerants ning probleemi kõrvaldamiseks on vajalik uurimise alla võtta kogu katoliku kirik ning teha kindlaks kõik hälbiva käitumise juhud.

N: /.../“Paavsti nõunikud, kelle hinnangul on vaimulike teod alaealiste seksuaalsel kuritarvitamisel kuritegelikud ja häbiväärsed, on nõudnud ka pedofilia – ja seksiskandaalidesse sattunud kiriku puhastamist ning selles suunas on astunud ka konkreetseid samme.”/.../ (Tamme 2010b).

3.3 Kirikutegelaste/kurjategijate kajastamine

Analüüsi käigust ilmnas, et lastega seotud seksuaalvägivalla toimepannute suhtes oli ülekaalus üldine nimetamine. Kurjategijaid samastati artiklites nende religiooniga seotuse läbi, viidates neile kui „vaimulikele“, „kirikutegelastele“ või „usumeestele“. Kui ohvrite nimetamise analüüsimisel sai välja tuua kirikuhierarhia seisukohalt, et neid on väärkasutanud peamiselt preestrid, siis kurjategijate nimetamise puhul saab kinnitust sama tendents.

Samas on väärkohtlejatest vaimulike ametinimetuste spekter laiem, hõlmates preestrite kõrval ka kardinale ning piiskoppe. Lisaks selgus analüüsist, et vaimulikud ei tarvitsenud kuritegude sooritamisel alati üksinda tegutseda, vaid neil võisid olla kaasosalised nii teiste vaimulike kui ka muu elukutse esindajate näol. Siiski on alust arvata, et ka kaasosalistel oli samuti nagu vaimulikel olemas juurdepääs lastele, mis tulenes nende töökohast või seotusest lapsi puudutavate tegevusaladega.

N: /.../“Läti politsei on alaealiste seksuaalses ärakasutamises kahtlustavana arreteerinud kolm meest: vaimuliku, lastehaigla valvuri ja endise vangi, kes olid pikema aja vältel ühiselt valgustkartvaid tegusid toime pannud.”/.../ (Tiks 2010e).

Täiendavaks samastamismeetodiks kurjategijate kajastamisel oli nende süüteo rõhumine. Domineerivaima tulemusena saab esile tõsta, et vaimulikud on sagedamini toime pannud erinevate seksuaalkuriteo liikide hulgast pedofiiliat. Süüteo liigi variatsioonidest leidis

pedofiilia kõrval äramärkimist ka pilastamine ja ahistamine. Seksuaalkuriteole viidati artiklites ka laiemate mõistetega nagu „seksuaalne kuritarvitamine“, „kuritarvitamine“, „laste seksuaalne ärakasutamine“, „ärakasutamine“ või lihtsalt „vägivald“.

Autor tegi tähelepaneku, et artiklites ei kasutatud vaimulike süüastme määratlemiseks ühtset skaalat, vaid see vaheldus selge süü ehk teadaolevate pedofiiliajuhtumite ning võimaliku süü ehk seksuaalses ärakasutamises kahtlustamisega. Ajakirjanduslikest nõuetest mõnevõrra lugejaid eksitaval kombel leidsid taolised süüastme variatsioonid aset ka ühes artiklis samaaegselt. Nii võis pealkiri anda mõista, et toimunud on lastepilastamine ning isikud on selles süüdi mõistetud, kuid artikli sisust selgus, et leitud on inimesed, keda taolises kuriteos kahtlustatakse.

N: /.../[pealkiri] “Luteri vaimulik, haiglavalvur ja eksvang pilastasid Lätis lapsi./.../ Läti politsei on alaealiste seksuaalses ärakasutamises kahtlustatavana arreteerinud kolm meest: vaimuliku, lastehaigla valvuri ja endise vang, kes olid pikema aja vältel ühiselt valgustkartvaid tegusid toime pannud.”/.../ (Tiks 2010e).

Samas viidati artiklites seksuaalsele väärkohtlemisele ka kui normaalsest käitumisest kõrvalekalduvale teguviisile, edastades sellega ühiskonna tugevalt negatiivset hinnangut väärkohtlemise suhtes. Lisaks sellele, et taoline seisukoht väljendus artiklites Eesti ajakirjanike poolt, väljendasid sellekohast kriitikat ka kirikutegelased ise. Samuti kajastati ühel korral ka alaealiste poiste ahistamises süüdimõistetud Austraalia preestri hinnangut oma väärteole. Lisaks kahetsusele, mis sellest sõnavõtust peegeldus, pakkus see ka mõningast konteksti, kuidas vaimulik ohvrid oma meelevalda võis saada.

N1: /.../Nagu pole rahvusroogade maitsmiseks enam tarvis sõita vastavale maale, vaid igals suuremas linnas pakutakse pea kõikide maade kööke, nii tuuakse pedofiilidele ja teistele hälvikutele sageli koju kätte.”/.../ (Mutt 2009).

N2: /.../,Eile toimunud kohtuistungil teatas Denham: „Kõik, mis ma võin öelda on see, et mul on väga kahju. Ma näen ennast tühipalja pedofiilina, kes kasutas oma jõudu ja olukorda, et noori inimesi kuritarvitada.”/.../ (Rein 2010a).

Hoolimata sellest, et seksuaalkuritegude avalikustumine on toimunud paljudes erinevates usuringkondades, saab autor analüüsist tulenedes väita, et artiklites käsitleti peaaesjalikult katoliku kirikuga seotud juhtumeid. Kuritegeliku teo toimepanijaid rühmitati artiklites

nende kirikuringkonnalise- või usulise kuuluvuse alusel ning kõige sagedamini oli taoliseks kuuluvuseks katoliiklus. Selline arvamus põhineb artiklites esinenud arvukatel näidetel, kus esiteks oli märgata katoliku kiriku nimetamise kvalitatiivset arvukust ning teiseks, olukorras, kus räägiti seksuaalkurjategijast preestrist, viidati talle tingimata ka katoliku kirikusse kuulumise kaudu.

Osadel juhtudel toodi esile ka institutsiooni, kus vaimulikud töötasid ning kus oli esinenud laste suhtes hälbivat käitumist. Võib arvata, et kui artiklites mainiti taoliste näidetena Saksamaa Regensburgi Domspatzeni koori, Baieris asuvat internaatkooli või Saksamaal Ettali linnas asuvat kloostrikooli, siis ei ole need juhuslikud organisatsioonid. Nende ühiseks tunnuseks on seotus lastega ning vaimulike kõrge, õpetaja positsioon. Taolised juhtumid võivad peegeldada asjaolu, kuidas suhteliselt suletud institutsioonides kuritegusid toime pandi ning neid aastaid varjati. On tähelepanuväärne, et katoliku kirikusse kuuluvaid preestreid, keda süüdistati laste väärkasutamises, nimetati suuresti mitmuslikus vormis ning tugevalt negatiivses kontekstis, mis lõi kuvandi identsetest süütegudest ning probleemi laiahaardelisusest.

N: /.../Maailma meediasse on viimasel ajal pea iga päev ilmunud uued teated katoliku kiriku härda õpetuse taha varjunud pedofiilpreestrite koletegudest, mis on sundinud lõpuks ka Vatikani probleemi tunnistama, kuigi vastumeelselt./.../ (Tiks 2010b).

Samuti koondati väärkasutajatest vaimulikke ka riikide alusel, kus nad on töötanud või kuritegusid toime pannud. Artiklites toodi välja ka erinevaid riike, näiteks Saksamaa, Iirimaa ja Soome, mille kirikuorganisatsioonid on pidanud taoliste süüdistustega tegelema. Erinevate maade mainimine, kus katoliku kiriku tegelased on lapsi ära kasutanud, võib viidata asjaolule, et katoliku kirik on ülemaailme organisatsioon, mille ridades toimuv võib olla sarnane.

Autor täheldas, et peale katoliku kirikus ilmsiks tulnud seksuaalvägivalla juhtumite toodi vähesel määral esile ka teistes ususvoogudes avalikustunud samasisulisi probleeme. Näiteks lisas asjaloole teise vaatenurga Päevalehes ilmunud analüüs, mis märkis, et pilastamisjuhtumid ei leia aset vaid katoliku kirikus ning seksuaalkuritegude teket ei saa otseselt omistada vaid tsölibaadi ehk abiellumisest hoidumise kohustusega.

N: /.../Skandaalseid paljastusi on pidanud taluma ka näiteks USA anglikaanid ning isegi luterlik kirik, mille vaimulikel on lubatud abielluda, pole ahistamisskandaalidest pääsenud. Samamoodi on puhkenud seksiskandaale näiteks Jehoova tunnistajate ja baptisti kiriku ümber, rääkimata mõningatest mormoonivooludest./.../ (Suurkask 2010).

Analüüsi käigus märkas autor ka Eesti ajakirjanike mõnevõrra hinnangulist ning kujundlikku keelekasutust olukorras, kus räägiti vaimulikest, kes olid kas lähi- või kauges minevikus lapsi seksuaalselt rünnanud. Taolisi näiteid, mis iseloomustasid pedofiilidajuhtumite ilmnemise järel tekkinud ülemaailmset skandaali, võis leida analüüsides, kuid mitte uudislugudest. Näiteks räägiti katoliku kiriku pedofiilsetest preestritest ka üldiselt, kõikide pedofiilide ning teise seksuaalkurjategijate kontekstis, viidates, et taolised inimesed on osa hälbiva seksuaalkäitumisega liigikaaslastest. Samuti kasutati analüüsides ka kujundlikumaid nimetusi ehk pedofiile nimetati „kommionudeks“, kelle poolmütoloogiline tegelane on inimeste kujutluspildis saavutanud püsiva koha.

N: /.../“Üleilmsetest meediapaljastustest võib juba praegu jääda mulje, et katoliku kirik on mingisugune rahvusvaheline pedofiliavõrgustik, mille kuritegude kinnimätsimisse on segatud lausa Rooma paavst isiklikult.”/.../ (Suurkask 2010).

Seksuaalkurjategijate täpne identifitseerimine põhines peamiselt nimel, vanusel ning kuritegude ajaloolisel ning toimepanemisega seotud kontekstil. Identifitseerimist oli arvukamalt kui ohvrite puhul ning see oli arusaadavam. Samas identifitseeriti kõnealusel juhul kurjategijaid siiski läbi ohvrite, ehk rääkides ohvrite arvust, soost, suhtelisest vanusest.

Lastega seotud seksuaalkuritegude toimepanijatest vaimulike täpsem identifitseerimine põhines peamiselt nende nime, vanuse, ametikoha ning kuritegude ajaloolise ning toimepanekuga seotud konteksti väljatoomisel või antud tunnuste omavahelisel kombineerimisel. Autor tegi tähelepaneku, et taolist täpsemat identifitseeringut kasutati artiklites kirikutegelastele viidates, kelle süüteod olid avalikkusele selged kohtuotsusega. Samuti juhtudel, kui vaimulik oli ise teinud sellesisulise ülestunnistuse.

N: /.../Austraalia Katoliku kiriku preestrile määrati 20aastane vanglakaristus süüdistatuna 25 lapse seksuaalse ahistamise eest peaaegu kahekümne aasta jooksul.67-aastane preestriametit pidanud John Sidney Denham tunnistati süüdi mitmete alaealiste poiste ahistamises New South Wales'i koolides aastatel 1968-1986, vahendab BBC./.../ (Rein 2010a).

Analüüsi käigus ilmnas, et lisaks seksuaalkurjategijatest vaimulikele toodi artiklites tugevalt esile ka paavstil leiduvat süüd, mistõttu pööras autor mõningast tähelepanu ka paavsti nimetamisele. Enamasti esines viitamine ametliku paavstinime kaudu ehk nimetades teda paavst Benedictus XVI või pärisnimeliselt, Joseph Ratzinger. Paavsti isiku kohta toodi uudislugudes rohkem fakte ära juhul, kui artiklid rääkisid rohkem paavstist endast ehk tema võimalikest süütegudest ja tema seisukohtadest katoliku kiriku ümber toimuvast. Kahe artikli sisu oli vaid paavstiga seotud ning neis räägiti tema sünnimaja seinalt leitud pedofiilia-skandaaliteemalisest *graffiti*st ning paavsti visiitidest seksuaalkuritegude ohvritega kohtumiseks.

Ilmnas, et paavsti üldtuntust ning tema kõrget positsiooni katoliku kiriku peana kasutati ka tema venna, Georg Ratzingeri süüle viitamiseks. Georg Ratzinger, kes oli Regensburgi katoliku koolis tegutsenud koori juht aastatel 1964–1994, tunnistas pedofiilia- ja pilastamisjuhtumite ilmisiks tulekul üles, et tavatses ka ise lapsi füüsiliselt karistada. Samuti süüdistati teda lisaks peksmise varjamisele ka teiste, koolis toimunud, laste seksuaalse kuritarvitamise juhtumitest vaikimises. Tulenevalt tema perekonnasidemete esiletoomisest Rooma paavstiga, loodi säärase võttega kuvand olukorrast, kus ka kõrge sotsiaalne staatus ei pruugi olla kuritegusid ja nende varjamist pärssiv tegur.

N1: /.../Regensburgi katoliku koolis töötanud paavst Benedictus XVI vend Georg Ratzinger tunnistas, et oli teadlik koolis toimunud vägivallast, kuid ta ei sekkunud, ning lõi vahel ka ise lapsi./.../ (Aasma 2010a).

N2: /.../Koori kõrval tegutseva internaatkooli endine õpilane helilooja Franz Wittenbrink rääkis meediale seal toimunud sadistlikust karistamissüsteemist, millega seostusid ka seksuaalsed naudingud. Ta väljendas mõistmatust, kuidas praeguse paavsti vend sellest midagi ei teadnud./.../ (Tiks 2010a).

Autor jõudis kodeerimise käigus arusaamale, et järjest laiemat mastaapi ning kõlapinda kogunud seksuaalse kuritarvitamise juhtumite skandaal mõjutas taoliste avaldustega esile tulema lisaks institutsioonidele ka kurjategijatest vaimulikke endid. Kõige selgemaks näiteks on siinkohal Rooma paavsti vend Georg Ratzinger, kes tunnistas üles õpilaste füüsilise karistamise siis, kui skandaal oli juba mõnda aega väldanud. 2010. aasta aprillis tegi Norra katoliku kiriku piiskop avalduse, et ta oli kaks kümnendit tagasi ahistanud kirikukooris laulnud poissi. Samas ei pakkunud artiklid siinkohal piisavalt konteksti, et

hinnata, mis põhjustel ja ajenditel institutsioonid ning vaimulikud taoliste avaldustega esinesid.

N1: /.../Selle aasta alguses tunnistas üks Berliini elitaarne jesuiitide kool õpilaste süstemaatilist seksuaalset kuritarvitamist 1970. ja 1980.aastal. Kaks preestrit ja kooli direktor pidid hiljem ametist lahkuma./.../ (Tiks 2010a).

N2: /.../Aprillis šokeeris Belgia avalikkust Brügge piiskopi Roger Vangheluwe ülestunnistus, et ta kasutas korduvalt alaealist poissi seksuaalselt ära./.../ (Loonet 2010).

3.4 Juhtumi paigutamine üldisesse konteksti

Kõige enam anti atriklites juhtumite mõistmiseks vajalikku konteksti olukorra hetkeülevaate ning mõõtmega, mille on skandaal võtnud nii kirikuringkonnaliselt kui ka riikidepõhiselt.

Kinnitust sai varesinenud tendents, et seksuaalkuriteod on leidnud aset või avalikuks tulnud peamiselt katoliku kiriku raames ning katoliiklike vaimulike seas. Samas leidis artiklites arvamusi, kus toodi välja, et taolised kuriteod on aset leidnud alati ning kõikides usuvoogudes. Kaasajal teeb avalikkus ning sealhulgas meedia efektiivsemat tööd, mistõttu on taoliste juhtumite ilmumine ühiskonnale šokeerivam ning probleem tundub uudne. Vastukaaluks laste seksuaalse väärkohtlemise probleemi omistamisele suuresti katoliku kirikule, tõi Eesti Päevalehes ilmunud Heikki Suurkase analüüs esile, et tegemist ei ole siiski vaid katoliku kiriku fenomeniga, vaid probleemiga, mis leiab aset peaaegu kõikides usuringkondades, hoolimata tsölibaadinõudest või selle puudumisest.

N: /.../“jutt ei ole ainult katoliku kirikust, vaid peaaegu kõikidest, mis on pannud jumalasurelastele tsölibaadi ehk siis abiellumisest hoidumise kohustuse. Skandaalseid paljastusi on pidanud taluma ka näiteks USA anglikaanid ning isegi luteri kirik, mille vaimulikel on lubatud abielluda./.../ Samamoodi on puhkenud seksiskandaale näiteks

Jehoova tunnistajate ja bapstisti kiriku ümber, rääkimata mõningatest mormoonivooludest./.../ (Suurkask 2010).

Vaadeldes kodeerimise käigus ilmenud riikide nimetamist, võib öelda, et maailmamastaabiliselt oli lastega seotud seksuaalkuritegude skandaal võtnud laiad mõõtmed ning puudutanud kõige tugevamalt Euroopat ja Ühendriike. Euroopa riikidest leidsid skandaaliga äramärkimist Iirimaa, Austria, Saksamaa, Šveits, Holland, Belgia, Norra, Taani ja Malta. 2010. aasta aprillis ilmusid analüüsitud artiklite diskursusesse Belgia ning Norra, mistõttu on alust arvata, et seal paljastusid pedofiiliajuhtumid võrreldes teiste Euroopa riikidega kõige hiljem. Aprilli lõpul teavitati avalikkust ka Soome kirikuringkondades aastaid tagasi toimepandud pedofiiliajuhtumitest, mis võisid esile kerkida maailmas toimuva skandaali mõjul. Samas toonitati Soome juhtumite puhul, et tulenevalt ohvrite väiksemast arvust ei saa sealseid paljastusi samastada katoliku kiriku pedofiiliaskandaaliga.

N: /.../Häkkinen [Mikkeli piiskop] rõhutab, et olukord Soomes erineb sellest, mis toimub katolikus kirikus. Kirikumeestega seotud pedofiiliajuhtumid võib riigis ühe käe sõrmedel üles lugeda, ütleb ka kirikuvalitsuste pereosakonna juhataja Martti Esko./.../ (Sillaots 2010d).

Analüüsist tulenevalt selgus, et pedofiiliajuhtumite avalikustumise kese asetses skandaali alguses USA-s, probleemi laienedes tõusis ahistamiskaebuste arvu poolest teisele kohale aga Iirimaa. Kuna USA-s toimunud juhtumite konteksti pakuti analüüsitud artiklites suhteliselt vähe, võib sellest välja lugeda, et Eesti ajakirjandus pööras skandaalile suuremat tähelepanu selle Euroopasse levimise järgselt.

Statistilist konteksti pedofiilia- ja muude seksuaalkuritegude tausta ning üldise olemuse mõistmiseks pakkusid artiklid peamiselt avalikuks tulnud pedofiiliajuhtumite arvukuse esitamise abil. Üldises võtmes iseloomustati pedofiilia- ja muude seksuaalkuritegude arvukust massilise probleemina, kuid analüüsist ilmnas, et katoliku kiriku vaimulike ahistamisohvrite arv võis 2010. aasta märtsis küündida paarisaja lähedale. Samas avaldati Iirimaal 2009. aastal katoliiklikes õppeasutustes toimunud ahistamis- ja vägistamisjuhtumid käsitlev raport, mis tugines 2000 tunnistusel viimase 70 aasta jooksul.

Vatikan tunnistas, et ahistamissüüdistused on puudutanud maailmas 1,5 – 5% katoliku preestritest, kuid samas leevendas institutsioon taolist fakti hinnanguga, et sellekohane statistika polevat hullem kui teistes kirikutes. USA – s läbiviidud ligi poole sajandi pikkuse

uuringu tehti kindlaks, et ka sealsete seksuaalkurjategijatest vaimulike statistiline osakaal kõikidest usutegelastest jääb nelja protsendi piirimaile. Samas võib analüüsi põhjal arvata, et 2010. aasta novembrikuuks oli USA – s avalikustunud laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid tunduvalt rohkem kui Euroopas.

N: /.../“ Ühe uuringu tulemuste kohaselt esitati aastail 1950 – 2002 USA-s vaimulike vastu 10 667 ahistamiskaebust, alust oli 4392 jumalasalase süüdistamisel, mis moodustab lausa neli protsenti kõikidest USA vaimulikest./.../Politsei sekkumiseni viisid veidi enam kui tuhat juhtumit, kusjuures kohtus mõisteti süüdi 252 usumeest ja vangi pandi sada. (Suurkask 2010).

Lisaks toimunud ning avalikustunud kaasuseid puudutavale statistikale esitati artiklites ka arvandmeid, mis võimaldasid paigutada juhtumid üldisemasse konteksti, mis olid samas skandaali pehmendava iseloomuga. Artiklites toodi välja, et kui maailmas on katolikke preestreid ligikaudselt pool miljonit, siis on paratamatu, et teatud protsent neist võib olla pedofiilsete kalduvustega. Samas toonitati, et pedofiilide hinnanguline statistika on ühiskonnas sageli tugevasti kõikunud. Skandaali ülemaailmseks paisumise kohta anti artiklites põhjenduseks, et katoliku kirik, mis koondab oma risti alla 1, 15 miljardit inimest, on liiga suur ja tugev organisatsioon, et jääda seal ilmnevate probleemide korral globaalse tähelepanuta.

N: /.../“Pennsylvania ülikooli religiooni ja ajaloo professor Philip Jenkins on kahe kümnendi pikkuse uurimistöo tulemusena järeldanud, et katoliku preestrite hulgas pole laste ahistamine põrmugi levinum kui kogu rahvastikus. Skandaalidest puretud Chicago peapiiskopkond, kes viis nelja kümnendi vältel seal teeninud 2200 preestri seas läbi põhjaliku uurimise, leidis, et kõigest 1,8 protsenti neist olid lastega väärilt käitunud. Pedofiiliks kvalifitseerus neist vaid üksainus./.../ (Pullerits 2010).

Analüüsist selgus, et küllaltki suure rõhuasetusega oli ka kurjategijate religioosne maailmavaade. Ühest küljest märgiti, et pedofiilia ja kristlik maailmapilt peaksid olema ideepoolset teineteiste vastandid ning piibel keelab seksuaalseid perverssuseid, mistõttu peaks seksuaalkuritegude esinemine vaimulike hulgas olema absoluutselt välistatud. Teisalt toodi välja, et katoliku kiriku tsölibaadinõue on oma olemuselt seksuaalkuritegusid pärssiva iseloomuga ning tulenevalt sellest võib katoliku kirikus olla pedofiile pigem vähem kui ülejäänud rahva hulgas.

N1: /.../ Rammul usub, et tsölobaadi tõttu kohtab katoliku preestrite seas pedofiile pigem vähem kui ülejäänud rahva hulgas. „Kui inimene elab seksuaalses abstinentsis,“ selgitab ta, „võivad algul hormoonid möllata ja rahutus poeb hinge, aga siis tuleb asemele jõulurahu.“ Tema sõnul tähendab see, et kui seksuaalelu reglaarselt mitte elada, muutub ka kiusatus selle järele väiksemaks./.../ (Pullerits 2010).

N2: /.../“ Ometi peaks pedofiilia ja kristlik maailmapilt olema üksteise vastandid, piibel kuulutab ju seksuaalsetest perverssustest hoidumist ja Jeesus propageeris Rooma orgiate asemel tsölibaati./.../ (Sillaots 2010).

Analüüsitud artiklites toodi sisse ka ajalooline kontekst, mis ilmestas peamiselt kirikuringkondades toimunud seksuaalkuritegude pikaajalisust. Kõige kaugemas minevikku ulatuvad juhtumid, mida artiklites käsitleti, leidsid aset 1950. aastatel Saksamaal. Uurimistöö autor tegi tähelepaneku, et ajaloolise konteksti puhul keskenduti peaaesjalikult Wisconsin'i osariigi ühes kurtide koolis töötanud preester Lawrence Murphy minevikule. Artiklid tõid esile, et kuigi poisslaste pilastamises süüdistati Murphy't juba 1950. ja 1974. aasta vahel, suunati ta 1974. aastal tööle teise kirikusse, kus ta jätkas oma töö kõrval ka seksuaalkuritegude toime panemist. Murphy kasutas seksuaalselt ära 200 kuulmispuudega last ning kuigi preestri lubamatust käitumisest teatati ka Vatikani, ei saanud institutsioonilt vastust.

On mainimisväärne, et kui Postimehe artiklites toodi selgelt esile fakt, et Murphy süüst teavitati lisaks Vatikanile ka praegust paavsti, tolleaegset kardinali, Joseph Ratzinger'i, siis Eesti Päevalehes ilmunud artiklis esitati sellekohane fakt umbisikulisel vormis ehk Lawrence Murphy nime ei mainitud. Samuti erinesid daatumid, millal olevat Murphy kardinal Ratzingerile isikliku pöördumise saatnud.

N1: /.../1990. aastatel teatasid peapiiskopid kahel korral kiriku moraalikomisjoni juhtinud kardinal Joseph Ratzingerile isiklikult preester Lawrence Murphy kunagisest tegevusest, kuid ei saanud ilmselt mingit vastust. /.../ 1998. aastal surnud preester kirjutas ise väidetavalt samuti kardinal Ratzingerile kirja, milles ta olevat tunnistanud, et on haige. Samas avaldanud ta soovi oma elu lõpetada väärilt preestrina. Seda talle ka võimaldati./.../ (Tiks 2010d).

N2: /.../“1996.aastal oli Vatikanile saadetud kaks kirja, mis puudutasid 200 tummadekooli õpilase ahistamist ühe Wisconsinini preestri poolt, kes suri 1998. aastal. New York Times'i

väitel olevat kardinal Ratzinger need kirjad süüaluse enda palvel kalevi alla pannud./.../
(Suurkask 2010).

Hoolimata sellest, et kõnealune laste seksuaalse kuritarvitamise skandaal kirikuringkondades ning eeskätt katoliku kirikus on alles käimas ning pole veel selgelt lõpplahendust saanud, saab analüüsist tulenevalt välja tuua ka selle mõningaid juba ilmnenu tagajärgi.

Kontekst, mis puudutas Vatikani ning muude kirikutegelaste reaktsioone skandaalil suhtes, keskendus suuresti Belgias toimunud politseihaarangule, kus otsiti läbi peapiiskopkonna hoone ja endise peapiiskopi Godfried Daneelsi kodu ajal, mil preestrid kohtusid Vatikani saadikuga. Kuigi hilisemalt selgus, et politsei tegutses ebaseaduslikult, väljendasid Vatikan ning paavst toimunu suhtes koheselt oma pahameelt ning märkisid, et ka kunagiste kommunistlike režiimide ajal polnud taolisi pretsedente.

N: /.../ Rooma paavst Benedictus XVI peab taunitavaks Belgia katoliku kiriku tegelastega seotud hoonetes läbi viidud politseireide pedofiiliakahtluste kontrollimiseks. Paavst otsustas sarnaselt mitmetele teistele Vatikani olulistele kirikutegelastele asuda kritiseerima Belgia võimude käitumist pedofiiliajuhtumite uurimise juures./.../ (Rand 2010).

Ühe reaktsioonina ilmnis ka Vatikani vasturünnak pedofiiliaskandaalile. Kuigi Vatikani arvates võivad paljud süüdistused olla ka meedia põhjustatud ning süüdistamisest olla kujunenud „moehaigus“, võttis ajakirjandus sellist seisukohta kui Vatikani katset skandaale varjata. Ilmnis, et pedofiiliaskandaali arenedes edastas meedia järjest enam paavsti ning teiste kõrgete vaimulike moraalisoñavõtte, millega üritati toimuvat leevendada. Samuti võis märgata ka katset skandaali muuta skandaali fookust ehk pedofiiliateema kõrvale toodi sisse samuti tundliku iseloomuga homoseksuaalsus.

N: Vatikani välisministri, kardinal Tarcisio Bertone'i sõnul saab homoseksuaalsust, mitte tsõlibaati, seostada pedofiiliaga. Vatikanis paavstu järel tähtsuselt teine kõrge jumalasalane loodab oma seisukohavõttudega leevendada katoliku kiriku ümber levivat skandaalidelainet./.../ (Hein 2010g).

Pedofiilia- ja muude seksuaalkuritegude ilmnemise tagajärjed olid kõige selgemad katoliku kiriku puhul. Üldiselt oli analüüsi käigus märgata, et juhtumid on lisaks kiriku ja vaimulike

maine kahjustamisele vähendanud ka nende üldist populaarsust ning usaldusväarsust. Skandaalid põhjustasid otsesest kahju ka osade institutsioonide tegevusele: näiteks maksis USA katoliku kirik ohvritele rohkem kui poolteist miljardit dollarit valuraha, mis viis mitu sealset piiskopkonda pankrotti. Tagajärgedena võib esile tõsta ka Saksamaal toimuvat, kus katoliku kiriku ahistamisjuhtumite ilmsiks tuleku järel soovis kirikuõpetajateks saada rekordiliselt vähe noori mehi – 150 isikut, mis on alates 1945. aastast kõige madalam soovijate arv.

Autor tegi tähelepaneku ka skandaali otsesest mõjust Rooma paavstile, kes jõudis pedofiiliajuhtumite avalikustumise tõttu oma ametiaja suurimasse kriisi. Paavsti populaarsuse madalseisust võib kaudselt anda aimu ka fakt, et 2010. aasta maikuus kogunesid palverändurid Vatikanis tema toetuseks.

N1: /.../kirikuis toimuv on jumalasuulaste maa – aluse kõikuma löönud ja usaldus nende vastu väheneb üha enam. Küsimuse alla on seatud ka kiriku õpetavad moraalid./.../ (Sillaots 2010a).

N2: /.../ainuüksi selle aasta veebruaris kahanes paavsti populaarsus 38 protsendilt 24 protsendile. Katoliku kiriku oma aga kahanes 29 protsendilt 17 protsendini. Laste seksuaalse ärakasutamisega seotud skandaalide avalikuks tuleku tõttu on arvatud, et paavst võib kaaluda tagasi astumist. Kuid asjatundjate hinnangul seda siiski ei juhtu./.../ (Hein 2010d).

3.5 Probleemi põhjused, võimalikud lahendused

Analüüsist selgus, et põhjuseid, miks võisid lastega seotud seksuaalkuriteod kirikuringkondades aset leida, nimetati mitmeid. Suuresti võis olla nähtuse esilekutsujaks ühiskond tervikuna koos oma liikmete hoiakutega. Artiklites toodi esile, et taolised juhtumid on ühiskonnale esiti suuresti vastuvõetamatud, kuna üldsus eeldab kirikult kõrgemat moraalistandardit kui teistelt institutsioonidelt. Ootused on aga ebarealistlikult kõrged, mistõttu on leppimine asjaoluga, et näiteks preestrid on samuti vigadega ja eksimusi tegevad inimesed, raske.

N: /.../, „Oodatakse, et kirikus teenivad pühakud.“ Paraku tuleb leppida sellega, lisab ta, et preestrid on samasugused patused inimesed oma vigadega nagu kõik teisedki./.../ (Pullerits 2010).

Laste seksuaalse vägivalla ning ka füüsilise karistamisega seotud teemad ja juhtumid olid ühiskonnas varemalt suuresti tabud, millega ei tegeletud. Kui hetkel on avalikkuse tähelepanu sellel teemal järsult suurenenud, siis näiteks aastatel 1958 – 1971, mil leidsid aset lapsepilastamised Saksamaa Regensburgi katoliku kiriku poisslastekoolis, ei reageerinud sellele lisaks kõrgetele vaimulikele ka ühiskond. Näiteks paavsti vend, Georg Ratzinger, kes oli eelnimetatud õppeasutuse juhataja, sai koolis toimuvast vägivallast teada õpilastelt endilt ning oli teadlik koolis töötanud rektori sadistlikust karistussüsteemist. Ratzingeri põhjendustest võib välja lugeda, et eraldiseisvate organisatsioonide tegemisi ja seal toimuvat aga ei kritiseeritud ning kogu ühiskond oli taoliste juhtumite suhtes passiivne.

N: /.../Vaimulik ütles, et kuuldu ei andnud tema arvates põhjust asjasse sekkuda. Ratzinger põhjendas, et kuigi koor tegutses koolis, oli see eraldiseisev organisatsioon./.../Sellest, et rektor oli väärustunud ja vägivaldne, oli Ratzinger teadlik. Kui Ratzingerilt küsiti, miks kirik nendest asjadest vaikis, vastas mees, et tol ajal ei vaikinud üksnes kirik, vaid kogu ühiskond./.../ (Aasma 2010b).

Ühiskonnast tulenevate põhjuste seas leidis ka meedia mõju äramärkimist. Arenenud kommunikatsioon, mis levib globaalselt, on paljude uurijate hinnangul aidanud kujundada massilist arvamust, et katoliku kirik ning seal tegutsevad vaimulikud on kõik potentsiaalsed lasteahistajad. Samas vaadeldi meediat ka tugevalt negatiivses valguses, rõhutades, et massimeediavahendid ning eelkõige internet võivad luua aluspinnase lasteahistajatest vähemusgruppide tekkeks ning kurjategijate konsolideerumiseks.

N: /.../On võimatu ülehinnata interneti ja maailma üldise avanemise kergendavat mõju vähemusgruppide elule. Teadete kiire edastamise anonüümne võrgustik aitab üksteist leida ja konsolideeruda, luua virtuaalseid kogukondi. Sellest on saanud kasu nii need, kes nüüdseks ametlikult tunnustatud, aga avaliku arvamuse järgi osaliselt tõrjutud, nagu geid ja lesbid. Aga veel enamgi on sellest kasu lõiganud kõiksugu illegaalid ja salatoimijad, sealhulgas pedofiilid./.../ (Mutt 2009).

Analüüsist selgus, et paljuski tulenesid pedofiiliajuhtumite ja sellega seotud skandaali tekkimine kiriku ning kirikutegelastega seonduvast. Religioosseid asutusi vaadeldi kui

suletud institutsioone, millega on pedofiilia ning muud seksuaalkuriteod alati kaasas käinud. Kuigi taolist probleemi on esinenud ka lastekodudes ja kinnipidamisasutustes, mis on kirikule sarnaselt kinnised süsteemid, on seksuaalkuritegude probleem jõudnud suuremastaabiliselt avalikkuse ette just katoliku kirikuga seoses.

N: /.../Piiskop Häkkineni arvates on koguduste ja teiste usuliste ühenduste olemuses ja toimimises jooni, mis meelitab ligi pedofiile, näiteks konfidentsiaalsus ja lähedus./.../ (Sillaots 2010d).

Lisaks leidus viitamist ka olukorrale, kus katoliku kirik on aastaid kestnud kaitsva hoiakuga oma liikmete suhtes põhjustanud probleemi kasvamist ning ühiskonna järjest suurenevat halvaks panu. Skandaali arenedes ei koondunud süüdistused enam peamiselt juba surnud saripilastajate endi, kuivõrd pilastajaid kaitsnud organisatsiooni ja paavsti vastu. Kirik polnud paljude hinnangul pedofiilias süüdistatavate preestrite tegevust ja võimalikke süükahtlusi piisava põhjalikkusega uurinud ning oli kurjategijaid oma sõnavõttudes pigem kaitsnud.

N: /.../Maailma meediasse on viimasel ajal pea iga päev ilmunud uued teated katoliku kiriku härda õpetuse taha varjunud pedofiilpreestrite koletegudest, mis on sundinud lõpuks ka Vatikani probleemi tunnistama, kuigi vastumeelselt./.../ (Tiks 2010c).

Katoliku kiriku vaimulike ning Rooma paavsti nägemuste kohaselt on alaealiste väärkohtlemise oluliseks faktoriks usu nõrgenemine ja selle rolli vähenemine inimeste elus. Lisaks väitis Vatikani välisminister, kardinal Tarcisio Bertone, et kõikide inimeste ning sealhulgas preestrite puhul, saab pedofiiliaga otseselt seostada homoseksuaalsust, mitte aga tsölibaati.

Analüüsi käigus märkas autor ka kõigis kolmes päevalehes pedofiiliaprobleemi põhjuste omistamist üleloomulikele nähtustele. Nimelt kajastati Vatikani peaeksortisti veendumust, et Vatikani on pääsenud kurjad jõud, mis põhjustavad vaimulike vägivallategusid ning laste seksuaalset väärkohtelmist. Lisaks seostas eksortist paavst Johannes Paulus II atendaadikatsele, mis võis olla ajendatud samuti üleloomulikest nähtustest ning taoline tulevik võib ohustada ka praegust paavsti, Benedictus XVI-d.

N: /.../ Seksiskandaalid kirikus on tõestuseks, et saatan on pääsenud Vatikani, väidab 85 – aastane isa Gabriele Amorth, kes on veerand sajandit olnud Vatikani peaeksortist./.../ Nii paavst Johannes Paulus II tapmiskatse kui ka katoliku kiriku preestrite paljastunud teod –

laste kallal vägivallatsemine ja pedofiilia – on Amorthi sõnul pörgulise töö./.../ (Kopli 2010).

Kodeermistulemustest saab eraldi välja tuua ka põhjuseid, mis ei ole otseselt seotud väärkohtlemise tekkega, vaid skandaali tekkimise ja paisumisega. Arvukad ülestunnistused ohvrite poolt, keda olid vaimulikud kunagi seksuaalselt väärkohelnud, on andnud tõuke ka teistele, keda religioossed isikud on kunagi väärkohelnud.

Kuigi paljudel süüdistusel on alust, viidatakse ka asjaolule, kus tekkinud olukorras pole ülestunnistajate sihiks enam alati õigluse nõudmine. Nimelt on ohvrite huvi üha enam ka materiaalne, kuna esitatud hagid vaigistamiseks ning ka valurahaks on raskes olukorras katoliku kirik nõustunud maksma ka sadadesse miljonitesse dollaritesse ulatuvat valuraha.

Järjest suuremaid mõõtmeid võttev skandaal mõjutas ka kirikutegelasi, millest tulenevalt on alust arvata, et üldine paanika võis mõjutada ka süütegudega mitteseotud inimesi. Postimehes ilmunud analüüsis märgib religioonipsühholoogia professor, et reaalne on olukord, kus tulenevalt väärmälu sündroomist ei pruugi kuritegusid ülestunnistavad isikud neid tegelikult olla sooritanud.

N: /.../“paraku esineb psühholoogias juhtumeid, kus inimesed võivad detailide ja aistinguteni mäletada sündmusi, mida tegelikult pole juhtunud. Tema [professor Lehtsaar] sõnul ilmneb see erinevates parareligioossetes praktikates (saientoloogia), survestatud nägemustes (ufod), lapsepõlve seksuaalvägivalla meenutustes või terapeutilises sugestioonis./.../ (Pullerits 2010).

Vaadeledes lahendusi, mida artiklid pakkusid seksuaalvägivalla leevendamiseks ja kõrvaldamiseks kirikuinstitutsioonidest, saab need jaotada tehtud lahendusteks ning võimalikeks lahendusteks ehk millega alles tegeletakse või mida plaanitakse teha.

Kirikutegelaste poolt tehtud lahendused piirdusid suuresti sõnaliste tegudega. Avalikkusele anti lubadus juhtumeid uurida ning probleemiga tegeleda, kuid samas ei ilmenenud täpsustusi või detaile, kuidas seda teha plaanitakse. Eranditena saab esile tõsta Saksamaad, kus loodi kirikus toimunud pedofiiliajuhtumite jälgimiseks ja probleemide vältimiseks tulevikus eraldi ametikoht. Samuti avati Saksamaal katoliku kiriku poolt pedofiiliaohvrite

vihjetelefon, mida hakati aktiivselt kasutama juba esimesel päeval. Riikliku kuumliini loomine tulenes olukorrast, kus paljud ohvrid ei soovinud pöörduda oma kaebustega piiskopkondade poole, mille töötajad olid neid kuritarvitanud.

Selgelt tehtud lahenduse alla kvalifitseerub ka seksuaalkuritegude ohvritele rahalise hüvitise maksmine. Samas ilmnes, et hüvitist ei pruugitud kirikuringkondade poolt ohvritele maksta koheselt, juhtumi ilmumise ajal, vaid tulenevalt paisuva skandaali survest. Rahalist hüvitist olid kirikud maksnud varasemalt ka nende vastu esitatud hagide vaigistamiseks.

Vatikani ning paavst Benedictus XVI poolt tehtud lahendused piirdusid peamiselt avalike vabandustega ning kahetsuse avaldamisega, et kirik ei suutnud kuritegusid ära hoida. Samuti väljendas paavst häbitunnet ja hingevalu, mida on talle põhjustanud pedofiilidest vaimulikud ning kinnitas, et kirik teeb ka tulevikus kõik oma võimuses oleva, et süüdistusi uurida. Taoliseid avaldusi toetasid ka Vatikanipoolsed seadusemuudatused, mis võimaldavad kuritegusid kauem uurida ning pedofiilias kahtlustatavaid vaimulikke kontrollida. Samuti leiti, et lastepornograafia allalaadmine on ebaseaduslik ning seda ei saa lubada.

N: /.../Uus dokument näeb ette hagi aegumise tähtaja pikendamist, mis võimaldab Vatikani ametnikel pedofiilias kahtlustatavate vaimulike kuritegusid uurida kauem kui praegu ehk üle 10 aasta pärast ohvri 18. sünnipäeva./.../ Väidetavalt keelab uus dokument ka internetist lastepornograafia allalaadmise ning nimetab seda esimest korda tõsiseks kuriteoks. Süüaluseid võidakse sellise teo eest vaimulikuametist tagandada. /.../ (Rein 2010b).

Analüüsist ilmnemise ka kirikutegelaste poolt välja toodud lahendused, mida peaks tulevikus tegema. Peamiseks sõnavõtjaks oli siinkohal paavst, kes kutsus inimesi üles muutustele ning usu abil keerukatest aegadest üle saama. Praegune valulik olukord maailmas tuleks paavsti arvates lahendada kiiresti ning enne aru andmist jumala ees, tuleb võtta vastutus ning vastata juhtumeid uurivate tribunalide küsimustele. Paavsti nõunikud olid mõnevõrra radikaalsemate avaldustega, nähes lahendusena katoliku kiriku suurpuhastust, kuna nende hinnangul ei piisa vaid selektiivsest kirikuringkondade uurimisest.

N1: /.../Iiri katolikul kirikul soovitab paavst lahendada olukord meelekindluse, aususe ja julgusega./.../ (Sillaots 2010a).

N2: /.../Katoliku kirik vajab arvukate pedofiilia- ja seksiskandaalide tõttu põhjalikku puhastust, leiab paavst Benedictus XVI üks peanõunikest./.../ Kardinali arvates ei piisa enam sellest, et ainult mõned katoliiklikud maad kontrollivad oma tegevust, vaid kogu katoliku kirik tuleb võtta luubi alla./.../ (Tiks 2010a).

Tehtud lahendused erinevate riikide poolt, mis olid sunnitud pedofiilia – ja muude laste väärkohtlemise süüdistustega tegelema, paigutusid peamiselt juurdluste ja uurimiste valdkonda. Artiklites toodi vähesel määral välja ka selge lahenduse ehk otseselt süüdimõistva otsuse, millele võis järgneda vaimuliku ametikohalt kõrvaldamine või vanglakaristus. Samas võis märgata, et kui kaebuseid esitati väga paljude vaimulike suhtes, siis suhteliselt lühikest vanglakaristust kandsid neist üksikud.

N: /.../Kaks vaimulikku, keda kuritarvitamises ja vägistamises süüdistati, vallandati koolist. Pedofiilid kandsid vanglakaristust vaid üks kuni kaks aastat./.../ (Aasma 2010a).

Analüüsist ilmenud tunnuste alusel võib väita, et riigid püüavad käimasolevate ja tulevaste uurimiste objektiivsust tagada sõltumatute asjatundjate palkamisega ja kirikuväliste komiteede teenuste kasutamise abil. Lisaks rõhutasid erinevate riikide esindajad ka verbaalseid lahendusi ehk laste seksuaalse ahistamise ja vägivalla suhtes peab kogu maailmas valitsema nulltolerants. Markeerida saab ka näiteks Soome riigi võimalikke jõuvõtteid, millega soovitakse sundida Soome evangeelse luterliku kiriku murdma pihisaladust olukorras, mis puudutab laste ärakasutamist.

N: /.../“Kui lastekaitseadust tegime, kujutasime ette, et kirik ise muudab kirikuseadust. Kui seda nüüd ei teha, tuleb vastav muudatus lastekaitseadusesse,“ teatas Risikko [Soome tervishoiu ja sotsiaalteenuste minister Paula Risikko]./.../ (Poll 2010a).

Nii ühiskond kui ohvrid ootavad reageerimist eelkõige paavstilt. Tulenevalt paavsti varasematest ametitest Regensburgi ülikooli teoloogiaprofessori ning Müncheni ja Freisingi piiskopina on võimalik, et ta peab andma ametnikele vastust, kui paljudest kuritegudest oli ta oma ametisaja jooksul teadlik. Preestrite poolt ärakasutatud ootavad aga, et kurjategijad ning sealhulgas paavst nende ees tingimusteta avalikult vabandaks. Nimelt keskendus paavst ühes varasemas kahetsuseavalduses vaid Iirimaa pedofiilsete preestrite juhtumitele, kuid ohvrid taunisid taolist selekteerimist tugevalt.

Ühiskonnas leiduvate lahendustena leidis artiklites ka avalikkuse enese jõu äramärkimist. On võimalik, et võrreldes varasemate aegadega võib pedofiiliajuhtumeid tänu sellele vähem esineda. Ühiskonnaliikmete kõrgem tähelepanu ning meedia efektiivsem töö on loonud olukorra, kus laste väärkohtlemise juhtumid avastatakse kiiremini ning neist räägitakse üldsusele. Kuritegelikud institutsioonid on sunnitud avalikkuse kõrgendatud huvi ja kriitika tõttu sunnitud ka juhtumitega reaalselt tegelema ning neid uurima, kuna nende varjamine tooks tekkinud olukorras kaasa potentsiaalseid uusi probleeme.

N: /.../Teadagi pole vaesus pedofiilia ainus kannustaja. Sageli on selleks ähvardus, sund, vägivald, nagu teame kas või patuste preestrite juhtumitest ning koduvägivallast. Ent sellisel kujul on pedofiilia ilmselt vähenemas, sest avalikkuse tähelepanu sellele on järsult kasvanud./.../ (Mutt 2009).

3.6 Probleemi võimalikud süüdlased

Kodeerimise käigus püüdis autor leida artiklites otseseid viiteid isikutele või institutsioonidele, keda või mida peetakse lastega seotud seksuaalkuritegude põhjustajateks. Lugedes esitatud väidete alusel võib öelda, et eeskätt eristusid süüdlastena Rooma paavst Benedictus XVI ning Vatikan. Peamiselt süüdistati paavsti katoliku kiriku preestrite seksuaalkuritegude varjamises ning passiivses hoiakus juhtumite uurimise suhtes. Väidetavalt oli paavst oma kodumaal kardinalina töötades vaikinud 200 õpilast pilastanud preester Lawrence Murphy tegevusest ning probleemide avalikustumise vältimiseks saatnud Murohy tööle teise kirikuringkonda. Vatikan aga ei reageerinud Murphy ohrvite poolt saadetud kirjadele, milles teavitati seksuaalsest ärakasutamisest ning paluti abi juhtumid lahendada.

Ühes artiklis kajastati ka Briti ateisti ja evolutsioonibioloogi Richarw Dawkins'i üleskutset arreterida paavst tema Suurbritannia visiidi ajal. Nimelt tuleb paavst preestrite poolse laste seksuaalse ärakasutamise varjamise pärast anda Dawkins'i hinnangul tsiviilkorras kohtusse ning vajadusel ka rahvusvahelisse kriminaalkohtusse. 2010. aasta maikuu lõpul andiski USA rühmitus *Survivors Network of those Abused by Priests* (Preestrite poolt ärakasutatute ühendus) paavsti ning mitu Vatikani kõrget ametiisikut sel samal põhjusel kohtusse. Kuigi

selgeid kohtuotsuseid artiklites ära ei toodud, viidati sellele, et hagejad nõuavad Vatikanilt rahalist kompensatsiooni. Samuti seda, et Vatikan avalikustaks seksuaalses ärakasutamises süüdistatud preestrite kohta käivad dokumendid.

N1: /.../“Kui preestrid jäävad vahele, püksid rebadel ning paavsti esimene mõte oli seda varjata, siis on see ohvrite üle irvitamine ja nende suu sulgemine,“ sõnas Dawkins./.../ (Hein 2010f).

N2: /.../Dublini piiskopkonnas tehtud kolme aasta pikkuse uuringuga jõuti selgusele, et 1975 – 2004 võimul olnud piiskopid kaitsevad laste ärakasutajaid./.../ Raportis tõdeti, et piiskopkonnale oli tähtsam nende väliselt laitmatu maine, mitte laste heaolu. „Katoliku kirik püüdis kinni mätsida kõik preestrite valgustkartvad ning moraali ja inimõigustega vastuollu minevad teod,“ seisab raportis./.../ (Hein 2009).

Lisaks saab esile tõsta ka paavsti süüd juurdluste takistamisel, seda eriti Belgias toimunud politseihaarangute puhul. Paavsti ning ka Vatikani tugevalt tauniv hoiak läbiotsimiste suhtes seadis mõjutas taolist seisukohta võtma ka teisi kirikutegelasi. Samuti leidis äramärkimist ka paavsti vähene tähelepanu pööramine ohvritele ning nende abistamisele. Kuigi paavst esitas lubaduse pedofiiliajuhtumite esinemise katoliku kirikust kõrvaldada, oli taolisel pöördumisel vastupidine efekt, kuna sellekohase avaldusega seadis ta ennast kui kõrgeimat moraalivalvurit tähelepanu keskpunkti. Kriitikute hinnangul püüaks paavst senini paljastunud juhtumeid varjata või eitada, kuna skandaal on ohtu seadnud nii tema kui ka katoliku kiriku maine.

4. Järeldused ja diskussioon

Järgnevas peatükis esitab autor oma töös peamised teooriast-empirikast ja analüüsisist tulenevad järeldused, mida esitatakse uurimisküsimuste kaupa. Seejärel diskuteeritakse nende üle veidi pikemalt ning vaadeldakse järeldusi üldisemas kontekstis. Peatüki lõpetab meetodi kriitika ning soovitused tulenevastele uurijatele.

4.1 Järeldused

4.1.1 Kuidas kajastatakse ohvreid/lapsi? Kuidas defineeritakse nendega juhtunud seksuaalkuritegu?

Eesti ajakirjandus kajastas kirikutegelaste seksuaalkuritegude ohvreid umbisikuliselt ja amorfselt. Suhtelise vanuse kajastamine ehk nimetused „laps“ või „õpilased“ lubab oletada, et tegemist oli kuriteo hetkel alaealiste lastega, kuid kõikide mõistete all saab tähistada erinevat kronoloogilist vanust. Tulenevalt asjaolust, et tüdrukute nimetamist ei esinenud, võib arvata, et kirikutegelased väärkohtlesid poisse. Samas ei saa välja jätta ohvrite üldist nimetamist, mis ei luba vaid poiste väärkohtlemist täieliku kindlusega väita.

Ohvritele omistati neid siduvaks tunnuseks läbielatud seksuaalkuritegu või katoliku kiriku vaimuliku vägivallategu. Selgelt tuli esile, et paljud ohvrid õppisid katoliku kiriku institutsioonis, mistõttu oli neil pidev kokkupuude autoriteetsete vaimulikega. Seetõttu on alust arvata, et väärkohtlemine ei leidnud aset juhuslikult, vaid ohvrid olid hierarhiliselt neist kõrgema isiku mõjuväljas. Kurjategijate poolt toime pandud teod olid varieeruvad, hõlmates seksuaalse vägivalla kõrval ka füüsilist- ja vaimset vägivalda, ahistamist ning sadismi.

Kuigi tulenevalt ajakirjanduseetikast on mõistetav, et laste suhtes toime pandud väärtegu üldjuhul täpselt ei identifitseerita, oli lastega toimunu nimetamine artiklites siiski hajuv ning piirdus peamiselt netimisega, et tegemist on väärkoheldud lastega. Taoline viis ei luba aga teha täpsemaid järeldusi juhtunu ning selle tõsiduse kohta.

Kuna artiklid keskendusid minevikust ilmsiks tulnud juhtumitele, ei kajastanud ajakirjandus kannatanute vahetuid emotsioone. Juhul, kui ohvrid rääkisid oma läbielamistest aastaid hiljem või esitati ohvri pereliikme sõnavõtte, rõhutas taoline teguviis läbielatud väärkohtlemise mõju pikaajalisust ning olukorda, kus isegi täiskasvanud isik jääb lapsepõlves läbielatu tõttu alatiseks ohvriks. Samuti andis see uudislugudele teise dimensiooni, tuues ametliku diskursuse kõrvale vahetuma sõnakasutuse ja läheduse.

Seksuaalse väärkohtlemise ohvrite arvu anti edasi paljusust väljendavate sõnakasutustega, mis annab alust arvata, et kannatanute täpne arv pole veel teada või ei saa seda tulenevalt probleemi jätkuvusest ja skandaali arenemisest selgelt esitada.

Läbielatud seksuaalse väärkohtlemise või muu vägivallavormi kajastamise puhul piirdus ajakirjandus väheste detailidega, lähenedes sel viisil probleemile delikaatselt. Paljuski piirdus meediakajastus konstanteerimisega, et lapsi on seksuaalselt väärkoheldud. Tugev rõhuasetus oli ohvrite nimetamisel ka kurjategijal ehk sisse toodi katoliku kiriku nimetamine või väärkohtlejast vaimuliku amet või positsioon kirikuhierarhias. Võib järeldada, et hälbivat käitumist ei takistanud religioon ega selletõttu kõrgem ning moraalsem vastutus ühiskonna silmis.

Asjaoluga, et vaimulike kuulumist katoliku kiriku ridadesse rõhutati korduvalt kõigis artiklites, võib öelda, et seksuaalse väärkohtlemise probleemi lokaliseeriti ning kinnistati sellega ühiskonnale, et tegemist on katoliku usu eripäraga.

Lisaks sellele, et kurjategija süüastet esitati varieeruvana ehk kindla süü ja kahtlustusena, ilmnes, et artiklites kasutati toimunud seksuaalkuriteo liigi defineerimisel erinevaid mõisteid. Seetõttu võib tulenevalt käesoleva uurimistöo teooriast väita, et kirikutegelaste poolt toime pandud seksuaalkuriteo nimetamine „pilastamiseks“, andmata kajastuses vajalikku konteksti mõistmaks, et tegemist oli lapse lähisugulasega, on väär. Võib arvata, et pilastamise all võib artiklite sisus mõista üldist, täiskasvanud isikule ebasobivat seksuaalset käitumist ehk alaealise seksuaalset ahistamist või väärkohtlemist.

Eristus, et valdavalt määratleti vaimulike seksuaalselt hälbivat käitumist pedofiiliana. Samas ei saa tulenevalt ohvrite vanuse üldistamisest ning paljuski vajalikust juhtumite tausta puudumisest teha järeldusi, kas tegelikkuses võis olla tegemist hebefiiliaga ehk seksuaalse vahekorraga varases puberteedieas noortega.

Välja saab tuua ka kogu klerikaalse väärkohtlemise probleemi triviaalseks muutmist, kuna kuritegude määratlemist lihtsustati, nimetades toimunut taaskordseks seksiskandaaliks, mis on katoliku kirikus aset leidnud. Seekordse skandaali eripära toonitas aga probleemi mõjukus, mis on katoliku kirikut ning selle usaldusväärset „raputanud“ ning sundinud kirikutegelasi süüdistustele reageerima.

4.1.2 Kuidas kajastatakse kirikutegelasi/kuriteo toimepanijaid?

Religiooniga seotud seksuaalkurjategijate nimetamine meediakajastuses oli võrreldes ohvritega mitmekülgsem, informatiivsem ning mõnevõrra täpsem. Samas saab esile tõsta taaskord üldistamist ning plulaarset nimetamisvormi ning asjaolu, et kurjategijaid nimetati läbi nende ohvrite. Kurjategijaid samastati läbi nende vaimulikustaatuse ning kirikuringkonnalise kuuluvuse, mistõttu võib väita, et peamisteks alaealiste seksuaalseteks väärkohtlejateks olid katoliku kiriku preestrid. Samuti kombineeriti kurjategijate nimetust toime pandud seksuaalkuriteoga, andes tulemuseks kõige sagedamini kujundliku väljendi „katoliku kiriku pedofiilpreestrid“.

Tulenevalt artiklite tugevast fookusest katoliku kirikule võib väita, Eesti meedia kinnistas avalikkusele väärarusaama ning stereotüüpi klerikaalse väärkohtlemise ainuomasusest katoliku kirikule. Uurimistöo teoreetilises matrejalis tõi autor välja, et meedia viitab lastega väärilt käitunud vaimulikest peamiselt pedofiilsetele preestritele ning taoline sünonüümide tekitamine leidis aset ka analüüsitud artiklites.

Seisukohta toetab ka asjaolu, et analüüsitud artiklites esines viiteid teistes konfessioonides avastatud probleemidele vaid pikemates analüüsivates lugudes. Samas võib väita, et taoline juhtumite ühendamise ning laiema konteksti pakkumine probleemi mõistmiseks oli mimimaalne ning esitatud peamiselt taustamaterjalina.

Väärkohtlejast vaimuliku kohta esitati täpsemaid andmeid ehk näiteks tema vanust, täisnime ja mõningast elulugu juhul, kui tegemist oli vaimulikuga, kes oli seksuaalkuriteos kohtuotsusega süüdi mõistetud või kelle kaasus oli üldsusele üldtuntud. Seetõttu võib arvata, et ajakirjandus kasutas detailidevähesemat lähenemist vältimaks ennatlikke järeldusi ning isiku liigset tuvastamist.

Tulenevalt kirikutegelaste ohvrite mitmuslikust nimetamist saab kinnitust asjaolu, et ilmsiks tulnud süüteod olid seotud paljude alaealistega ning väärkohtlemine oli kestnud aastaid. Võib järeldada, et Eesti ajakirjandus keskendus ja valis välismeediast refereerimiseks uudislööd, mis olid seotud mitmikohvritega. Lisaks probleemi tõsiduse rõhutamisele ning avalikkuse tähelepanu suurendamisele, anti sellega aga Eesti avalikkusele mõista, nagu oleks kõikide kirikutegelaste ning eelkõige katoliku preestrite näol tegemist mitmeid ohvreid väärkohelnud kurjategijatega. Taoline tulemus ühtib uurimistöö teoreerilises ja empiirilises osas väljatooduga ehk arvukate ohvrite rõhutamist võib pidada stereotüüpseks suhtumiseks väärkohtlejatesse, kuna tegelikkuses on umbes pooltel kõikidest väärkohtlejatest katoliku kirikus olnud üks ohver.

Kuna analüüsitud ajaperioodil kajastati artiklites ka kuritegusid ise üles tunnistavate vaimulike juhtumeid, võib arvata, et neile avaldas mõju teise religioossete isikute minevikutegude ilmsiks tulek. Järjest suuremaid mastaape kogunud paljastused võisid kirikutegelasi heidutada, mistõttu võis ülestunnistus anda lootust kergemast karistusest. Teisalt võis taoline teguviis peegeldada teistele kurjategijatele eeskujuks olemist ning liigsest süükoormast vabanemist, millega loodeti ühiskonna halvaks panu alla langeda vähesemal määral.

4.1.3 Kuidas paigutatakse juhtum üldisesse konteksti?

Võib öelda, et Eesti ajakirjandus keskendus paljuski nõ Euroopa pedofiilia skandaali teisele lainele ehk ei vaadelnud toimunut 2002. aastal toimunud paljastuste järgena. Konteksti, mille alusel kogu katoliku kiriku pedofiilia- ja muude seksuaalkuritegude skandaali mõista, pakuti artiklites suhteliselt suurel määral. Samas on alust väita, et kontekst oli artiklites teisejärguline, kuna põhisisu keskendus uudises taaskordsele minevikukuriteo avastamisele ning varasemaid väärkohtlemise juhtumeid otseselt ei rõhutatud.

Formaalne materjal, mis artiklites sisaldus, põhines peamiselt erinevates riikides läbiviitud uurimistel ning väärkohtlemist kirikuringkondades käsitlevatel raportitel. Pidevalt anti teada uutest riikidest, kus on juhtumeid avastatud, rõhutati ohvrite massilisust ning võimalusel lisati minevikukontekst. Samas näisid esitatud taustandmeid end kordavatena ning pakkusid

paljuski väheesisulist statistikat või ajaloolisi daatumeid, mis kinnistas probleemi ainuomasust katoliku kirikule veelgi.

Kuna on alust arvata, et analüüsitud artiklid olid suurel määral välismeediast refereeritud või pärinesid rahvusvahelistest uudisteagentuuridest, oli meediakajastus suhteliselt neutraalne ning emotsionaalsemad hinnangud ja võimalikud spekulatsioonid omistati konkreetsetele kirikutegelastele või muudele autoriteetidele, kes sellesisulisi sõnavõtte esitasid.

Kuigi koguvalimis oli Eesti ajakirjanike endi poolt kirjutatud pikemaid analüüsivaid lugusid vaid kolm, saab väita, et kontekstiliselt olid need sisukamad. Analüüsid võimaldasid heita laiemat pilku pedofiiliajuhtumite üldisele esinemisele kirikuringkondades kui suletud ja konservatiivsetele institutsioonidele omasele probleemile. Samuti olid analüüsid ainsad, kus toodi selgelt esile, et on ennatlik järeldada seksuaalkuritegude esinemist vaid katoliku kirikus, kuna samasisulisi kuritegusid on avastatud ka teistes usulahkudes.

Samas esitati analüüsides taustmaterjali, millega üritati varjatult Eesti ühiskonda rahustada ning leevendada arvamust, nagu oleksid kõik katoliku kiriku vaimulikud potentsiaalsed pedofiilid või ahistajad. Seetõttu märgiti ära, et ühiskonna ootused kirikutegelaste suhtes on ebainimlikult kõrged ning laste seksuaalset väärkohtlemist kohtab ka tavainimeste seas. Probleemsena võib näha analüüsides tsölibaadile kui hälbivat käitumist pärssivale nõudele apelleerimist, kuna tulenevalt teoorias välja toodud uuringutest võib väita, et abiellumise keeld ei vähenda seksuaalkuritegusid. Samuti ei ole lubatav, et viidates seksuaalkuritegude kõikjal esinemisele, antakse sellega mõista, et laste seksuaalne väärkohtlemine on ükskõik, millises ringkonnas vastuvõetav.

Eraldi grupina saab välja tuua ka mõningaid tagajärgi, mida on pedofiiliaskandaal katoliku kirikus põhjustanud. Kõige selgemalt on toimunu avaldanud mõju Rooma paavstile, kelle jaoks on hetkel käimasolev probleem ametiaja tõsiseim ning mis on märgatavalt vähendanud nii tema kui katoliku kiriku populaarsust. Saksamaa kirikuõpetajate nappus võib anda märku olukorrast, kus inimesed pelgavad probleemsesse institutsiooni tööle tulla, kartes sellega avalikkuse tähelepanu alla sattuda.

4.1.4 Milles nähakse probleemi põhjuseid, milliseid lahendusi pakutakse?

Konkreetsete põhjustena, miks seksuaalselt hälbiv käitumine tekkis ning aastaid aset leidis, nimetati selgelt kirikut ning kirikutegelasi endid. Kirikute konfindentsiaalsus ning sisemine suletus ehk hierarhiline struktuur, kuhu religiooniga mitteseotud isikud ei sekku, teenib seksuaalkurjategijate huve. Samuti tõstis paavst Benedictus XVI esile, et kogu maailmas on usk vähenenud, mis annab alust arvata, et taoliste kuritegude esinemine on seotud vaimulike eemaldumisega jumalasõnast ning isiklike väärtuste eiramisega. Tulenevalt sellest, et vaimulikud ei olnud minevikus reageerinud oma ametivendade kuritegudele, saab moraalsuse ja eetika allakäik veelgi kinnitust.

Paavsti sõnavõttudes esines ka viitamist uuringutele, mis kinnitavad, et homoseksuaalsus on laste seksuaalse väärkohtlemise otsene põhjustaja. Seetõttu on käesolevas uurimistöös väljatoodud teooria, et homoseksuaalsusel ei ole väärkohtlemisega seost, paavsti sõnavõtuga põrkuv, kuid võib olla mõistetav, kuna kindlaid selleteemalisi teooriad alles luuakse.

Katoliku kirikule heideti ette ka oma maine ning kindla toimimise säilitamise esikohale seadmist. Seetõttu jäid ohvrid ning nende kannatused tagaplaanile ning katoliku kiriku liidrid keskendusid esiti süüdistuste varjamisele, hiljem nende eitamisele ning skandaali laienedes katoliku vaimulike kaitsmisele. Samas saab seesugust käitumisviisi näha oskamatusena probleemidega adevaatselt käituda, mida saab järeldada ka analüüsitud juhtumitest, kuna kiriku ringkaitse kestis. Kuigi sagesid paavsti ning teiste kirikuliidrite moraaლისõnavõttud, pöörati vähest tähelepanu ohvritele ning nende abistamisele.

Vaadeldes põhjuseid, mis võisid soodustada laste süstemaatilist ning aastakümneid kestnud seksuaalset väärkohtlemist, oli keskseks teguriks ühiskond ning selle passiivsus. Lisaks sellele, et kirikute kritiseerimine oli välistatud, olid seksuaalkuriteod esimeste süüdistuste tekkimisel 80ndate lõpul tabuteema. Kuigi laste füüsiline karistamine keelustati, ei eemaldanud see väärkohtlemise probleemi. Samuti võis põhjuseks olla ka vähene uurimine või üldine hoiak, mis eitas kirikute ebamoraalset käitumist ning seega ka seksuaalselt hälbivat käitumist.

Juhtumite avalikuks tulemise muutsid ülemaailmseks skandaaliks kuritegude massilisuse ja tõsiduse kõrval just katoliku kiriku salgav ning vaimulikke kaitsev reaktsioon, mis mõjus ohvritele ärritavalt ning põhjustas arvamust, et kirik ei soovigi juhtumitega süvitsi tegeleda.

Võimalikke lahendusi, mis oleks mõjusad ning kõrvaldaksid kirikuringkondadest väärkohtlemise probleemi, otseselt ei pakutud. Kirikutegelaste ning riikide esindajate sõnavõttud peegeldasid lubadusi juhtumeid uurida ja reageerida, kuid täpseid detaile käitumissuundade kohta ei pakutud. Võib järeldada, et selget suunda, kuidas probleemi lahendada, polnud veel välja töötatud ega rakendatud. Seetõttu saadi piirduda vaid ohvritele kinnituste jagamisega ning püüdlusega avastada võimalikult paljusid kuritegusid.

Kindlaks lahenduseks ei saa pidada ka tehtud juurdlusi ning kurjategijatele määratud vanglakaristusi, mis olid valdavalt lühiajalised. Samuti mõjub juurdlustele takistavalt Vatikani vastuseisev hoiak ning Vatikanis kehtivad seadused, mida asuti samas 2010. aasta teisel poolel muutma, et võimaldada kaugemale minevikku ulatuvate juhtumite uurimist. Samuti nägi Vatikan väärkohtlemise võimaliku seosena seni lubatud olnud lastepornograafia allalaadimist, mis 2010. aastal vaimulike seas keelustati.

Tulevaste uurimiste puhul leiti, et vajalik on sõltumatute uurijate ning välisvaatlejate kasutamine, et vältida kirikuhierarhiaga seotust ning võimalikku ringkaitset.

Väärkohtlemise ohvrid näevad lahendusena esiteks probleemi tunnistamist, kuna nad ootavad Vatikanilt ning paavstilt vastuste võtmist ning kõikide teadaolevate juhtumite paljastamist. Võib öelda, et paavst on seniste lahendusviisidena näinud sõnalis lahendusi ehk avalikke pöördumisi ning kahetsuseavaldusi, kuid mis pole samas olnud ohvrite jaoks piisavalt veenvad ning ammendavad. Lisaks on tõenäoline, et kuna kahetus on paljude jaoks jäänud liiga hiljaks, ei suhtu ohvrid Vatikani ning paavsti avaldustesse tõsiselt ning ei pea neid siirateks.

Kahtlemata võib potentsiaalseks lahenduseks olla ka võimalikult paljudele kuritegudele jälile saamine ning kunagiste ohvrite sõnavõttude kajastamise teel kannatajate seas nõ lumepalliefekti vallandamine. Samas ohvrite siira õiglusenõudmise kõrvale ilmnenud ka materiaalsed huvid ning omakasu, kuna katoliku kirik on minevikus hagide vaigistamiseks maksnud miljoneid dollareid, mistõttu oodatakse taolisi summasid ka kannatuste leevendamiseks.

4.1.5 Keda nähakse probleemi peasüüdlasena ning miks?

Kuigi artiklites kajastati korduvalt kogu katoliku kirikul lasuvat süüd, eristus võimaliku peasüüdlasena selgelt paavst Benedictus XVI ning seega ka Vatikan.

Paavst sattus ühiskonna - ning ka ohvritepoolse kriitika alla tulenevalt tema kõrgest seisusest ning avalikkuse ootusest, et Vatikani juhtisik seisab tingimusteta ning alati moraalsuse ja õigluse eest. Võib arvata, et ühiskonna jaoks oli asjaolu, et paavst oli kuritegude varjamisega seotud juba enne oma Vatikani peaks ordineerimist, šokeeriv. Kuna paavst jätkas katoliku vaimulike kaitsmist ka skandaali arenedes, annab see tunnistust asjaolust, et kirikuringkond on isikuid siduv ning kus valitseb liikmeid pooldav meelsus ka hoolimata vaimulike hälbivast käitumisest.

Artiklites leidis seisukohti, mis väitsid, et paavst sooviks pedofiiliasüüdistusi senini eitada või varjata, kuid tulenevalt probleemi ülemaailmastumisest, ei ole olukord tema võimuses. Lisaks anti paavst süüdistatuna laste seksuaalse ärakasutamise varjamises rahvusvahelisse kohtusse, kuid kuna juurdlus on alles käimas, ei saa välja tuua langetatud otsuseid ega võimalikke sanktsioone

4.2 Diskussioon

Alates kaheksakümnendate aastate keskpaigast on laste seksuaalse kuritarvitamise problemaatika poliitika, teaduse ja eriti meedia silmis muutunud üheks enim debatte tekitanud ühiskondlikuks probleemiks (Tael 2009: 19).

Võib arvata, et pedofiiliajuhtumid ning lastega seotud seksuaalkuriteod ilmusid tugevamalt Eesti meediapilti pärast Toomas Meola (varasema nimega Toomas H. Liivi) süüdimõistmist alaealiste poiste ärakasutamises 2006. aastal. Samuti pälvis suurt tähelepanu Kaur Hansoni süüdistamine alaealiste ärakasutamises ja süüdimõist 2009. aastal pedofiilias. Eesti meedia suur tähelepanu antud juhtumitele annab alust arvata, et kuni nende hetkeni laste seksuaalse väärkohtlemise probleemi suuresti ei teadvustatud. Lisaks väärrib äramärkimist,

et nii Meola kui Hansoni puhul oli tegemist avaliku elu tegelaste ning hälbiva käitumise hetkedeni lugupeetud isikutega.

Uurides lastega seotud seksuaalvägivalla representatsiooni päevalehtede online-väljaannetes katoliku kiriku pedofiiliajuhtumite näitel, võib väita, et tegemist on ülemaailmset meedia tähelepanu saanud protsessiga. Tulenevalt asjaolust, et kolme päevalehe põhjal moodustus aastase perioodi vältel koguvalim 46 artiklist, annab alust arvata, et väärkohtlemise skandaali meedikajastus oli Eestis suhteliselt passiivne. Eesti meedia kajastas väärkohtlemise skandaali välisallikate põhjal ning kuna Eesti ajakirjanike poolt kirjutatud analüüse ilmus marginaalselt, võib arvata, et juhtnut ei peetud siinse auditooriumi jaoks piisavalt huvipakkuvaks või tähenduslikuks.

Kinnitust sai uurimistöö teoorias välja toodud poleemistik seksuaalkuritegude defineerimisel ning vajalikus terminoloogias. Avalik diskursus ei tee selget vahet erinevatel seksuaalse väärkohtlemise mõistritel, mistõttu kasutati artiklites näiteks pedofiiliat ning pilastamist sünonüümidena. Lisaks selgus, et väärkohtlemise skandaali olemust lihtsustati ning muudeti see üldisemaks ehk „seksiskandaaliks“.

Eesti ajakirjandus kajastas juhtumeid välisallikate põhjal ning võib öelda, et skandaal toodi Eesti konteksti ning sellele loodi tähendusväli ja seosed tõlke kaudu. Seetõttu on alust arvata, et läbi tõlke võib paljuski muutuda ka vajaliku terminoloogia tähendus. Lisaks võib uudiste refereerimine ning nende vormimine kohalikule meediale sobivaks endaga kaasa tuua ka uudiste lühendamist, mistõttu võib suure tõenäosusega jääda välja vajalik kontekst või juhtumit puudutav laiem taust. Selle tulemusena võivad tekkida ebaadekvaatsed või moonutatud arusaamad.

Kuna religioon ning religioossed isikud mängivad ühiskonnaelus olulist rolli, peavad ajakirjanikud hoolimata mistahes ettevalmistusest religiooniga tegelema. Iga ühiskonnaliige peaks teadma, mida teevad konkreetse ühiskonna religioossed grupid ning kuidas nende teod mõjutavad teisi isikuid. Avalik tähelepanu privaatsetele veendumustele paigutab religiooni positsiooni, kus on seda võimalik käsitleda ning vajadusel juhtida avalikku tähelepanu probleemidele ja isikute või institutsioonide eksimustele.

Laste väärkohtlemise, mis oli paljudel juhtudel kestnud aastakümneid, muudab kirikutegelaste süstemaatilise võimukuritarvituse kõrval ühiskonna jaoks eriti taunimisväärseks kiriku kui sellise olemus. Ühiskond eeldab usult ning sellega tegelevatelt

institutsioonidelt kõrget moraali ja kindlaid väärtuseid, mistõttu peaks igasugune väärkohtlemine olema taolistest asutustes välistatud.

On leitud, et pidev avalik tähelepanu aitab ühest küljest avalikkust probleemi mõistmisel ning teisalt võimaldab hoida religiooside gruppe ka isiklikele põhimõtetele lojaalsetena (Soukup 2011). Seetõttu on võimalik, et kriitiline suhtumine oleks ära hoidnud paljusid laste väärkohtlemise juhtumid kirikuringkondades või poleks vähemasti lubanud väärkohtlemistel nii pikalt kesta.

Kuigi skandaali levides anti edasi ka Norra ning Soome kirikuringkondades avalikustunud seksuaalkuritegusid, võib öelda, et kogu protsess leidis aset Eestile suhteliselt kauges riikides, mistõttu väärkohtlemise probleemi Eestiga otseselt ei seotud. Analüüsivate ning probleemi süvitsi laskuvate lugude vähesus annab alust arvata, et Eesti meedia võttis väärkohtlemise temaatika suhtes, seda Eesti konteksti mittetuues, turvalisust konstrueeriva hoiaku.

Analüüsitud artiklid andsid selgelt mõista, et väärkohtlemine on omane peamiselt katoliku kirikule. Teistes konfessioonides esinenud väärkohtlemise juhtumeid mainiti minimaalselt ning ei ilmunud ühtki artiklit, mis oleks käsitlenud mõnes muus kirikuringkonnas avastatud väärkohtlemise juhtumeid kui katoliku kirikus. Samas on teada, et laste väärkohtlemine on esinenud pea kõikides usuvooludes.

Kuigi Eestis on enamjärgitud usunditeks luterlus ning õigeusk, ei või see tähendada, et Eesti meedia ei peaks katoliku kirikuga seotud probleemi suhtuma kriitiliselt ning ei laiendaks seda Eestile. Religioon sisaldab hoolimata usundi definitsioonist konkreetseid väärtuseid ning põhimõtteid, mida religioossed isikud järgivad. Kuna aga väärkohtlemise juhtumid on esinenud paljudes konfessioonides, on alust arvata, et religiooside väärtuseid eiratakse, sõltumata konkreetse usu formaalsest nimetusest.

Seetõttu ei ole Eesti meedia liialt turvaline seisukoht õigustatud – kuna Eestis pole avaldatud siinsetes kirikuringkondades väärkohtlemist käsitlevaid lugusid ning avalikkuses pole ilmunud ka teateid väärkoheldud lastest, ei ole ka garantiid, et taolised kuriteod ei või siinsetes religioossetes institutsioonides toimuda. Eesti meedia keskendub hetkel suuresti homoseksuaalsetele kirikutegelastele, mis on aga klerikaalsete isikute seksuaalselt hälbiva käitumise kajastamisel liialt kitsas fookus.

Oht nende jaoks, kes sõltuvad uudistemeediast, peitub selles, kui kergesti ajakirjanikud ning toimetajad jätavad märkamata olulised lood, suured rahvusvahelised juhtumid või kuritegusid sisaldavad lood (Soukup 2011). Seetõttu võivad tähelepanuta jäänud juhtumid muutuda eriamiseks liialt oluliseks või kasvada täieliku mõistmise jaoks hoomamatuteks. Kahtlemata ei peaks Eesti meedia minema kaasa nõ nõiajahiga, mis näeb kõiki kirikutegelasi potentsiaalsete laste väärkohtlejatena. Samas tuleks seniks, kuni probleem pole leidnud otsest kinnitust Eesti kontekstis, suhtuda sellesse kriitilisemalt ning pakkuda auditooriumile võimalust teha iseseisvaid järeldusi teiste konfessioonide suhtes ja jõuda arusaamale, kas laste väärkohtlemine on võimalik ka religioosete isikute poolt Eestis.

Käesolev uurimistöö ei võimaldanud ega üritanudki anda vastust klerikaalse väärkohtlemise probleemi esialgsele olemusele või taoliste kuritegude tekkimine tegelikele põhjustele. Uurimistöö keskses fookuses oli Eesti meedia käsitus ning see, milliseid tähendusi luuakse lastega seotud seksuaalvägivallale ning laste väärkohtlemisele ning kas meediakajastusest saab esile tuua erilisi ilminguid.

Käesolev uurimistöö keskendus vaid valitud osale kõikidest artiklitest, mida seatud kriteeriumide põhjal oleks võimalik analüüsida, kasutades selleks vaid üht võimalikku viisi. Teemat oleks võimalik uurida mitmeti, kasutades uurimisprobleemi kitsendades kvalitatiivse analüüsimeetodi kõrval ka kvantitatiivset meetodit, mis võimaldaks saada selgust diskursuse mõjust inimestele. Samuti saab kaasata ajaloolise konteksti seksuaalvägivalla ning religiooni kajastamisest nii maailmas kui Eestis.

Kuna uurimistöö hetkel on katoliku kiriku pedofiiliaskandaal meediakajastuses küll vähenenud, kuid kindlasti mitte lõppenud, saab tulevikus pöörata suuremat tähelepanu ka juhtunu võimalikele mõjudele Eestis. Lisaväärtust analüüsile annaks kahtlemata ka näiteks süvaintervjuude läbiviimine religioosete isikutega.

Tulemuste tõlgendamisel ja järelduste tegemisel on vaja sageli olulisi otsuseid langetada autoril endal, mistõttu võib lugejale tunduda mõni kategooria või järeldus liialt subjektiivne. Kvalitatiivanalüüs püüab vähendada uurija ja uuritava vahelist distantssi, et jõuda uuritavatele võimalikult lähedale, kuid ei pruugi olla uurijast täielikult sõltumatu. On oluline rõhutada, et autor ei püüdnud diskursuseanalüüsiga välja selgitada kogu olulise, kuid tundliku teema representatsiooni ega määratleda seda täieks tõeks. Pigem oli eesmärgiks

uurida, kuidas kasutatakse ajakirjanduses keelt ühe hääbiva tegevusviisi esitamiseks religioosse sisuga kontekstis.

5. Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida lastega seotud seksuaalvägivalda representatsiooni Eesti päevalehtede *online* – väljaannetes katoliku kiriku pedofiiliajuhtumite näitel.

Klerikaalne laste seksuaalne väärkohtlemine leidis esimest korda laiema avalikkuse ees kinnitust 80ndate lõpul ning on alates sellest püsinud maailmas meedia tähelepanu all. 2000. aastatel aktiveerus skandaal taas ning 2009. aastal põhjustas suurt tähelepanu Dublini piiskopkonnas avaldatud katoliku kiriku preestrite poolt laste väärkohtlemist käsitlev raport, milles leiti, et kirikujuhid varjasid ligi kolmekümne aasta jooksul katoliku kiriku ulatuslikke kuritegusid. Sellele järgnesid lood erinevatest riikidest, kus arvukate kunagiste ohvrite ülestunnistused on paljastanud massiliselt psüühilisi-, füüsilisi- ning seksuaalseid väärkohtlemisi, mis kirikuringkondades kunagi toimunud.

Hoolimata asjaolust, et laste väärkohtlemist ning sellesisulisi ülestunnistusi on ilmnenud pea kõikides usuvoogudes, on probleemi keskses fookuses katoliku kirik ning Vatikan. Kuigi juhtumite avalikustumine on nüüdseks vähenenud, pole alust väita, et skandaal on täielikult vaibunud ning saanud selge lõpu.

Vägivald ning eriti lastega seotud vägivald vajab meedias delikaatset lähenemist. Samuti lisab teemale sensitiivsust juhtumite teine pool – religioon – mis tulenevalt oma privaatsfääri olemusest ning erinevast rollist, mida see mängib erinevates kultuurides, muudab probleemi veelgi keerukamaks.

Seega oli uurimistöö ülesandeks välja selgitada, kuidas kajastasid kolm Eesti suurimat päevalehte – Postimees, Õhtuleht ja Eesti Päevaleht – laste seksuaalse väärkohtlemise laia, kuid tundlikku teemat kirikutega seotud pedofiiliaskandaalis. Analüüsi alla kuulusid artiklid, mis ilmusid päevalehtede *online* – väljaannetes ajavahemikul 1. november 2009 – 31. oktoober 2010. Artiklitele sätestati kriteeriumiks, et need kajastaks laste suhtes toime pandud seksuaalvägivalda vaid religioosete/katoliku kiriku tegelaste poolt. Lõpptulemusena kuulus koguvalimisse 46 artiklit, sealhulgas kolm pikemat analüüsivat lugu ning üks piltuudis, mille puhul keskenduti vaid tekstile.

Norman Fairclough'i kriitilise diskursuse analüüsi meetodi abil püüti leida vastused järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Kuidas kajastatakse ohvreid/lapsi? Kuidas määratletakse nendega juhtunud seksuaalkuritegu?
2. Kuidas kajastatakse kirikutegelasi/kuriteo toimepanijaid?
3. Kuidas paigutatakse juhtum üldisesse konteksti?
4. Milles nähakse probleemi põhjuseid, milliseid lahendusi pakutakse?
5. Keda nähakse probleemi peasüüdlasena ning miks?

Bakalaureusetöö tulemusena selgus, et lastega seotud seksuaalvägivalla ilmnemist kirikuinstitutsioonides kajastas Eesti meedia põhinedes välismeediast refereeritud lugudel. Võib öelda, et erinevalt analüüsides, keskendusid uudislööd paljuski taaskordse juhtumi avalikustumisele, mistõttu laiem ja tähenduslikuma konteksti pakkumine oli teisejärguline.

Otseselt Eestiga juhtumit ei seotud ega leitud, et see võiks olla puudutanud ka eestlasi. Samuti ei pakutud võimalust arvata, et tulenevalt asjaolust, et väärkohtlemist on avastatud paljudest konfessioonidest, võib taoline probleem esineda ka siinsete religioossete isikute või institutsioonide seas.

Sageli aastakümneid vaimulike süstemaatilise väärkohtlemise all kannatanud alaealiste kohta ei pakutud palju detaile, samuti polnud võimalik kannatanut selgelt identifitseerida. Ohvrite nimetamine oli suuresti seotud kurjategijatega, keda samastati kombineerides nimetamises religioosset staatust, kirikuringkonda ning toime pandud vägivallavormi. On selge, et Eesti meedia kajastas ülekaalukalt katoliku kiriku raames avalikustunud kuritegusid ning otseseid viiteid väärkohtlemise esinemisele ka teistes usuvoogudes toodi esile vähe.

Probleemseimaks asjaoluks võib pidada ebaselgust terminoloogias, millega lastega seotud väärkohtlemise erinevaid vorme tähistati. Seetõttu kasutatakse seksuaalkuritegude nimetusi sageli sünonüümidenä ega pakuta selgeid definitsioone, eeldades seega ühiskonna iseteadlikkust.

Kuigi laste väärkohtlemist kirikuringkondades nähti probleemina, mis on oma alguse saanud juba kaheksakümne date aastate keskpaigas, ei esitatud üheseid põhjuseid, miks nähtus tekkis. Peamiselt viidati võimu- ja usalduse kuritarvitamisele ning ühiskonna kunagisele passiivsusele väärkohtlemise ja kirikuinstitutsioonide kritiseerimise juures. Võimaliku peasüüdlasena eristus Rooma paavst Benedictus XVI, kuna ta aitas juhtumite varjamisele kaasa ning on ühiskonna arvates seisnud senini vaimulike, mitte aga ohvrite, poolel. Samuti ei esitatud selgeid lahendusi, mis oleksid mõjusad ning mida oleks kõikjal rakendatud. Seni

on piirdunud avalike vabanduste ning kahetsuseavaldustega ning viidatakse lootusele, et kohtuvõim tegutseb otsustavalt.

Bakalaureusetöö keskendus vaid lastega seotud seksuaalvägivalda representatsiooni uurimisele Eesti meedia käsitluses, kuid ei anna vastust klerikaalse väärkohtlemise probleemi esialgsetele tekkepõhjustele. Uurimistööd on võimalik edasi arendada valimit suurendades ning kaasates kvalitatiivse tekstianalüüsi kõrvale ka teisi meetodeid ning tuues sisse laiemat ajaloolist laste väärkohtlemist puudutavat konteksti nii maailmas kui Eestis.

Summary

The aim of this Bachelor's thesis was to analyse the representation of the sexual abuse of children in online newspapers, basing on the example of Catholic Church pedophilia cases.

In November 2009th broke out the scandal of extensive abuse of children in different clergies. Namely because the evidences came to the public, according to which church leaders concealed for almost thirty years the extensive cases of pedophilia, which were committed by the parsons of the Catholic Church. The Catholic Church and its members became quickly in the eyes of the public as the most suspect in pedophilia and child molestation and also as the main cause of the whole child abuse problem. The scandal has not been conclusively subsided and new accusations towards abusers still come evident.

Due to the fact that violence and particularly sexual violence against children is a delicate problem, should the media approach it professionally. Religion adds supplementary sensitivity in all media discourse because of its private nature and which overall makes the problem even more complicated.

According to this, the aim of this research was to identify how did the three Estonia's biggest newspapers – Postimees, Õhtuleht and Eesti Päevaleht- represent the wide, but sensitive area of children abuse which occurred in church related molestation scandal. Analyse included articles, which appeared during the period from 01.09.2009 to 31.10.10. Author used the critical discourse analyse which based on Norman Fairclough's method.

The results of this research showed that Estonian media reflection based on the foreign media refereed articles. It may be said that news focused on the sequent disclosures whereas the analyses gave broader and more meaningful context.

Minors who were often abused by clergy members systematically and decades were in the articles reflected minimally and mostly without clear identification. The nomination of victims was greatly related to the criminal. The abusers were identified basing on their religious status, clergy and committed abuse which was principally pedophila. It became clear that Estonian media focused heavily on the Catholic Church and its abusive cases and indications that problem had occurred also in other religions were given slightly.

The main problem might be the indistinctness of terminology which were used to refer to the different forms of child abuse. Various namings of the sexual abuse were often used as synonyms and no clear definitions or background information was given.

The problem of sexual abuse of children in clery was seen as longterm case which started in the middle of eighties. However there were not given clear and undubious reasons why these cases started. It was primely referred to the social passivity and the power – and trust abuse and malversation of the clergymembers. The main culprit of the whole abuse and the scandal was seen the pope Benedict XVI who defended clergymen and not the victioms of sexual abuse.

It was shown that nor were there clear solutions which would be effective and which would be implemented everywhere. Therefore it has been done just public apologies and remorse statements. In additon there is a hope that the judiciary will act decisively.

Kasutatud kirjandus

- *400 cases of sexual abuse by Dutch clergy.* (2009). URL (kasutatud mai 2011) http://www.expatica.com/nl/news/dutch-news/400-cases-of-sexual-abuse-by-Dutch-clergy_53768.html.
- *Abused, Ignored, Slandered: Victims of Church – related Violence.* (2010). URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.betroffen.at/wp-content/uploads/2010/11/PKpresstext-englisch.pdf>.
- Adojaan, A. (2005). *Euroopa Liit Eesti meedias: infostendi ja meediaväljundi võrdlus.* Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Alandi, A. (2010). *Rooma paavst võis varjata pedofiliajuhtumeid.* URL (kasutatud aprill 2011) <http://uudised.err.ee/index.php?06198477&print=1>.
- Bottoms, L.- B. & Rudnicki, A. - G. & Epstein, M. – A. (2007). A Retrospective Study of Factors Affecting the Disclosure of Childhood Sexual and Physical Abuse. Pipe, M. – E (toim.). *Child Sexual Abuse: Disclosure, Delay and Denial.* London: Routledge, 175 – 195.
- Brown, K. & Muscari, M. E. (2010). *Quick Reference to Adult and Older Adult Forensics: A Guide for Nurses and Other Health Care Professionals.* New York: Springer.
- Buser, L. (2010). *A brief timeline of the Catholic Church's priest sex abuse scandal.* URL (kasutatud mai 2011) <http://www.commercialappeal.com/news/2010/apr/07/brief-timeline-catholic-churchs-priest-sex-abuse-s/>.
- *Catholic Church sex abuse scandals around the world.* URL (kasutatud mai 2011) <http://www.bbc.co.uk/news/10407559>.
- *Child protection and child abuse.* (2011). URL (kasutatud mai 2011) <http://www.youthpolicy.nl/youthpolicy/Factsheets/Child%20Protection%20and%20Child%20Abuse.pdf>
- *Child Molestation.* (2011). URL (kasutatud aprill 2011) <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Child+Molestation>
- Clark, R. – E. & Freeman – Clark, J. & Adamec, C. – A. (2007). *The Encyclopedia of Child Abuse.* New York: Infobase Publishing, 78 – 83.

- *Convention on the Rights of the Child*. (2008). URL (kasutatud aprill 2011) http://www.unicef.org/crc/index_30160.html.
- Dijk, T. A. van. (1985). *Discourse and communication: new approaches to the analysis of mass media discourse and communication*. New York: W. de Gruyter.
- Dijk, T. A. van. (1988). *News as Discourse*. Hillsdale: Erlbaum.
- Dijk, T. A. van (2005). *Ideoloogia*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Dokecki, P. R. (2004). *The clergy sexual abuse crisis: reform and renewal in the Catholic community*. Washington: Georgetown University Press.
- *Editor's Code of Practice*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.pcc.org.uk/cop/practice.html>.
- *Eesti Päevaleht*. URL (kasutatud aprill 2011) http://www.egrupp.ee/index.php/et_EE/about-us/eesti-paevaleht.html.
- Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. (08.06.1992). RT 1992, 28, 370. URL (kasutatud aprill 2011) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13335946?leiaKehtiv>.
- Eesti Vabariigi põhiseadus (28.06.1992) RT 1992, 26, 349; viimati muudetud 21.07.2007 nr 146. URL (kasutatud aprill 2010) <https://www.riigiteataja.ee/akt/12846827?leiaKehtiv>.
- *Eesti õigekeelsussõnaraamat 2006*. URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.eki.ee/dict/qs/>.
- *Eurobaromeeter 72: avalik arvamus Euroopa Liidus. Sügis 2009*. (2009). URL (kasutatud mai 2011) http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_ee_ee_nat.pdf.
- Fairclough, N. (1999). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press, 12, 17, 225 – 240.
- Formicola, J. R. (2004). The Vatican, the American Bishops, and the Church-State Ramifications of Clerical Sexual Abuse. *Journal of Church and State*, 46 (3): 479 – 502.
- Frawley – O’Dea, M. – G. (2007). Preface, From the Bayou to Boston: History of a Scandal. Frawley – O’Dea, M. – G. & Goldner, V. (toim.). *Predatory priests, silenced victims: The Sexual Abuse Crisis and the Catholic Church*. New York: Routledge, xi - xvii.

- Frazier O'Brien, N. (2011). *Key events in US church response to clergy sex abuse crisis*. URL (kasutatud mai 2011) <http://easttexascatholic.com/2011/05/18/key-events-in-us-church-response-to-clergy-sex-abuse-crisis/>.
- *Frequently asked Questions*. URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/qanda.htm>.
- *Irish priest's child abuse ups by 38%*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.presstv.ir/detail/180197.html>.
- Jenkins, P. (1995). Clergy Sexual Abuse: The Symbolic Politics of a Social Problem. Best, J. (toim.). *Images of Issues. Typifying Contemporary Social Problems*. New Jersey: Aldine Transaction, 107 – 125.
- Kalmus, V. (2009). *Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid*. Loengukonspekt sügissemestrist 2009. Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut
- Kilp, A. (2005a). *Religioon Ameerika Ühendriikide poliitikas*. URL (kasutatud mai 2011) http://www.kus.tartu.ee/files/Kilp_Religioon_USA.pdf.
- Kilp, A. (2005b). *Religiooni ja poliitika vahekorra põhimõtetest Euroopa demokraatiates*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.eelk.ee/ettekanne.php?id=31>.
- Krug, E.-G. & Dahlberg, L.-L. & Mercy, J.-A. et al. (2002). *World report on violence and health*. URL (kasutatud aprill 2010) <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf>.
- Kõrgmaa, M. (2006). Verepilastuse ehk intsesti iseärasused. Räsä, J. (toim.). *Seksuaalkuriteod laste suhtes*. Tallinn: Kuriteoennetuse Sihtasutus, 41 – 45.
- Lakeland, P. (2008). The laity. Mannion, G. & Mudge, L. S. (toim.). *The Routledge companion to the Christian Church*. UK: Routledge, 511 – 524.
- Lanning, K.V. (2010). *Child Molesters: A Behavioral Analysis. For Professionals Investigating the Sexual Exploitation of Children*. Virginia: National Centre for Missing & Exploited Children.
- Lapse õiguste konventsioon. (26.09.1991). RT II 1996, 16, 56. URL (kasutatud aprill 2011) <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>.
- Lytton, T. D. (2008). *Holding bishops accountable: how lawsuits helped the Catholic Church confront clergy sexual abuse*. USA: Harvard University Press.

- MacDonald, D. (2010). *What about the sexual abuse cases in the priesthood?* URL (kasutatud mai 2011) http://www.davidmacd.com/catholic/priest_sexual_abuse_cases.htm.
- McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 293, 378, 440.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. London: Sage.
- Merrit, T.K. (2011). *Baptist Church child sexual abuse*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.tkmlawfirm.com/PracticeAreas/Baptist-Church-Child-Sexual-Abuse.asp>.
- Murphy, Y. & Mangan, I. & O'Neill, H. (2009). *Report into the Catholic Archdiocese of Dublin*. URL (kasutatud mai 2011) http://www.cjwalsh.ie/wp-content/uploads/2009/11/Murphy-Commission-Reportcomplete_Dublin-Child-Sexual-Abuse_July-2009.pdf.
- Nieminen, T. (2010). *Sex abuse in Finland's national church*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.helsinkitimes.fi/htimes/finnish-papers/10939-sex-abuse-in-finlands-national-church-.html>.
- Noorsootöö seadus (17.06.2010) RT I 2010, 44, 262. URL (kasutatud aprill 2011) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694?leiaKehtiv>.
- O'Reilly, A. (2009). *Lest we forget: The Ryan Report and what then*. URL (kasutatud mai 2011) <http://publish.ucc.ie/ijpp/2009/01/oreilly/11/en>.
- Papacharissi, Z. A. (2010). *A Private Sphere. Democracy in a Digital Age. Digital Media and Society Series*. Cambridge: Polity Press.
- Plante, T. (2010). *A Perspective on Clergy Sexual Abuse*. URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.psywww.com/psyrelig/plante.html>.
- *Postimees*. URL (kasutatud aprill 2011) <http://reklaam.postimees.ee/?op=body&id=6>.
- *Report by Commission of Investigation into Catholic Archdiocese of Dublin*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PB09000504>.
- Ring, E. (2010). *Confirmed child abuse cases rise by 20% in 3 years*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.irishexaminer.com/ireland/kfeyaukfeygb/rss2/>.
- Ringvee, R. (2003). *Usk tänapäeva maailmas*. URL (kasutatud jaanuar 2011) <http://www.eelk.ee/~ltund/ringvee.html>.
- Ringvee, R. (2009). *Eesti usuelu institutsionaalne korraldus*. URL (kasutatud mai 2011)

http://www.estonica.org/et/Kultuur/Usuelu/Eesti_usuelu_institutsionaalne_korraldus/.

- *Roman Catholic Church Sex Abuse Cases*. (2011). URL (kasutatud aprill 2011) http://topics.nytimes.com/top/reference/timestopics/organizations/r/roman_catholic_church_sex_abuse_cases/index.html.
- Sanderson, C. (2006). *Counselling Adult Survivors of Child Sexual Abuse*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Shoemaker, P. J. & Vos, T. P. (2009). *Gatekeeping Theory*. UK: Taylor & Francis.
- Sipe, A.W. R. (2004). The Crisis of Sexual Abuse and the Celibate/Sexual Agenda of the Church. Plante, T.G. (toim.). *Sin against the innocents: sexual abuse by priests and the role of the Catholic Church*. USA: Greenwood Publishing Group, 61 - 71.
- Soukup, P.A. (2011). Reporting on Religious Authority Complicit with Atrocity. Fortner, R. S. & P. M. (toim.). *The Handbook of Global Communication and Media Ethics*. UK: Wiley – Blackwell, ptk 39.
- Sprenk – Dorn, F. (2007). *Sündmuskohal kirjutatud välisuudised Eesti Päevalehes ja Postimehes 2006. aastal*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Stone, R. E. (2011). *Thoughts on the Beatification of Pope John Paul II*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.berkeleydailyplanet.com/issue/2011-05-04/article/37782?headline=Thoughts-on-the-Beatification-of-Pope-John-Paul-II>.
- Tael, I. (2009). *Kriminoloogia vanglaametnikele*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Terry, K. & Leland – Smith, M. (2006). *The Nature and Scope of Sexual Abuse of Minors by Catholic Priests and Deacons in the United States: Supplementary Data Analysis*. URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.usccb.org/ocyp/JohnJayReport.pdf>.
- The Pew Research Centre. (2010). *The Pope Meets the Press: Media Coverage of the Clergy Abuse Scandal*. URL (kasutatud mai 2011) <http://pewforum.org/Christian/Catholic/The-Pope-Meets-the-Press--Media-Coverage-of-the-Clergy-Abuse-Scandal.aspx>.
- *The Present: Abuse*. URL (kasutatud mai 2011) <http://freetruth.50webs.org/D1.htm#StatsAndDocumentation>.

- Trunk, D. (2010). *Child Abuse: A Summary*. URL (kasutatud mai 2011) http://content.karger.com/ProdukteDB/miscArchiv/000/278/735/000278735_sm_everision.pdf
- *Trükimeedia uuring sügis 2007*. (2007). URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/trykimeedia2007.pdf>.
- Viano, E. C. (2007). *Clerical sexual predators: impact and aftermath*. URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.vittimologia.it/rivista/articolo%20viano%202007-03.pdf>.
- *Written replies by the Government of Finland concerning the List of issues received by the committee on the rights of the child relating to the consideration of the third periodic report of Finland*. (2005). URL (kasutatud mai 2011) <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC.C.RESP.95.pdf>
- *Õhtuleht*. URL (kasutatud aprill 2011) http://www.egrupp.ee/index.php/et_EE/about-us/ohtuleht.html.
- *Õigus vägivallata elule*. (2009). URL (kasutatud aprill 2010) http://www.eesti.ee/est/elukaar/laps/lapse_oigused_lastekaitse/oigus_vagivallata_elule

Lisad

Lisa 1: Uurimistöös kasutatud artiklid

Postimees

1. Hein, I-K. (2009). Iirimaa palus vabandust katoliku preestrite lastepilastamise pärast. *Postimees*, 27. november, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=193624>.
2. Hein, I-K. (2010a). Paavsti vend tunnistas õpilaste peksmist. *Postimees*, 10. märts URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=234941>.
3. Hein, I-K. (2010b). Saatan tunneb end Vatikanis nagu kodus? *Postimees* 11. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.elu24.ee/?id=235602>.
4. Hein, I-K. (2010c). Saksamaal saavad pedofiilide ohvrid kriisitelefoni. *Postimees*, 17. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=237949>.
5. Hein, I-K. (2010d). Paavsti populaarsus on madalseisus. *Postimees*, 29. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=242818>.
6. Hein, I-K. (2010e). Paavst: preestrid peaksid käituma Jeesuse sõnumitoojatena. *Postimees*, 6. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.elu24.ee/?id=246202>.
7. Hein, I-K. (2010f). Richard Dawkins: paavst tuleb arreteerida. *Postimees*, 12. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.elu24.ee/?id=248729>.
8. Hein, I-K. (2010g). Vatikan: homoseksuaalsusel ja pedofiilial on seos. *Postimees*, 13. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=249068>.
9. Hein, I-K. (2010h). Paavst anti pedofiilide kaitsmises süüdistatuna kohtusse. *Postimees*, 23. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=253854>.
10. Hein, I-K. (2010i). Vatikani ärritab Belgia politsei tegevus. *Postimees*, 28. juuni, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=281051>.
11. Hein, I-K. (2010j). Hollandi katoliku kirikus on paljastunud üle 900 pedofiiliajuhtumi. *Postimees*, 26. august, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=304255>
12. Kamps, M. (2010a). Katoliku kirikut raputav pedofiiliaskandaal laienes Norrasse. *Postimees*, 7. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=246581>.
13. Kamps, M. (2010b). Pedofiiliateemat vältinud paavst kutsus inimesi üles muutustele. *Postimees*, 4. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=245304>.
14. Kamps, M. (2010c). Pedofiiliaskandaal jõudis Soome kirikuni. *Postimees*, 1. mai, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=257200>.
15. Kamps, M. (2010d). Soome kirikuringkondadest tuli ilmsiks 23 pedofiiliajuhtumit. *Postimees*, 7. mai, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=259715>.

16. Loonet, T. (2010). Pedofiilijaht Belgia kirikutes toimus ebaseaduslikult. *Postimees*, 9. september, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=311019>.
17. Mutt, M. (2009). Mihkel Mutt: kas inimsugu on hukas? *Postimees*, 17. detsember, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=202175>.
18. Poll, L. (2010a). Soome minister: kirik peab pedofiilid välja andma. *Postimees*, 15. mai, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=263249>.
19. Poll, L. (2010b). Palverändurid kogunesid Vatikanis paavsti toetuseks. *Postimees*, 16. mai, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=263430>.
20. Pullerits, P. (2010). Pöörane nõiajaht laste ahistajatele. *Postimees*, 10. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=247517>.
21. Rein, M. (2010a). Austraalia preester pandi lasteahistamise eest vangi. *Postimees*, 2. juuli, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=283155>.
22. Rein, M. (2010b). Vatikan keelab vaimulikel lastepornograafia allalaadimise. *Postimees*, 8. juuli, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=285221>.
23. Rein, M. (2010c). Saksamaal on rekordiliselt vähe noori kirikuõpetajaid. *Postimees*, 2. august, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=294792>
24. Sulbi, R. (2010). Belgia politsei otsis läbi katoliku peapiiskopi residentsi. *Postimees*, 24. mai, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=280140>.
25. Tamme, J. (2010a). Saksa katoliku kirik hakkab jahtima pedofiilidest usumehi. *Postimees*, 12. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=236242>
26. Tamme, J. (2010b). Paavst vabandas Iiri preestrite pärast. *Postimees*, 20. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=239536>.
27. Tamme, J. (2010c). Vatikan lubas kiirendada pedofiiliaskandaaalse uurimist. *Postimees*, 16. juuli, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=288312>.
28. Tiks, O. (2010a). Paavsti nõunik tahab katoliku kirikus suurpuhastust. *Postimees*, 7. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=233766>.
29. Tiks, O. (2010b). Taani katoliku kirik hakkab ka pedofiile uurima. *Postimees*, 22. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=239962>.
30. Tiks, O. (2010c). Paavsti põrgulik amet. *Postimees*, 27. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=242321>.
31. Tiks, O. (2010d). Paavst võis varjata pilastajat. *Postimees*, 26. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=241943>.
32. Tiks, O. (2010e). Luteri vaimulik, haiglavalvur ja eksvang pilastasid Lätis lapsi. *Postimees*, 29. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=256538>.
33. Vosman, H. (2010a). Paavst tunneb häbi pedofiilsete preestrite pärast. *Postimees*, 18. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=251558>.
34. Vosman, H. (2010b). Belgia politseihaarang ajas Vatikani ahastusse. *Postimees*, 26. juuni, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.postimees.ee/?id=280718>.

Õhtuleht

1. Aasma, K. (2010a). Paavst Benedictus XVI venna juhata tud kooli raputab pedofiilia skandaal. *Õhtuleht*, 6. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/369516>.
2. Aasma, K. (2010b). Paavsti vend Ratzinger tunnistas, et lõi ka ise lapsi. *Õhtuleht*, 10. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/369963>.
3. Aasma, K. (2010c). Kiriku pedofiilia skandaal jõudis paavsti sünnimaja seinale. *Õhtuleht*, 14. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/374382>.
4. Aasma, K. (2010d). Piltuudis: Mõista, mõista, kes see on? *Õhtuleht*, 16. september, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/394616>.
5. Käänik, K. (2010). Paavst vabandas Iiri pedofiilpreestrite pärast. *Õhtuleht*, 20. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/371438>.
6. Lohk, A. (2010). Saksa pedofiiliaohvrite kuumlo on sai 3 päevaga ligi 3000 vihjet. *Õhtuleht*, 7. aprill, URL (kasutatud aprill) <http://www.ohhtuleht.ee/373474>.
7. Sillaots, M. (2010a). Paavst: lapsepilastus on elajalik ja sünge patt. *Õhtuleht*, 17. veebruar, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/367109>.
8. Sillaots, M. (2010c). Eksortist: Vatikanis tegutseb Saatan! *Õhtuleht*, 11. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/370167>.
9. Sillaots, M. (2010d). Pedofiiliaohvleid on ka Soome kirikutes. *Õhtuleht*, 20. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/375239>.

Eesti Päevaleht

1. Kopli, K. (2010). Katoliku kiriku peamine eksortist: saatan on isegi Vatikani tunginud. *Eesti Päevaleht*, 12. märts, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.epl.ee/artikkel/493488>.
2. Suurkask, H. (2010). Analüüs: Lasteahistamise süüdistused kõigutavad kirikuid. *Eesti Päevaleht*, 5. aprill, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.epl.ee/artikkel/494623>.
3. Rand, E. (2010). Paavst mõistis hukka belgia politsei pedofiiliaavastased reidid. *Eesti Päevaleht*, 27. juuni, URL (kasutatud aprill 2011) <http://www.epl.ee/artikkel/579191>.

Lisa 2: Artiklite kodeerimisjuhend

A Lugu

A1 Järjekorranumber

A2 Artikli ilmumise aeg (kuupäev, kuu, aasta)

A3 Loo pealkiri

A4 Info vahendaja

1. Eesti ajakirjanik, toimetus
2. Eesti agentuur (välismeediast refereeritud lugu)
3. Muu

A5 Loo tüüp

1. Uudis
2. Analüüs
3. Juhtkiri
4. Arvamus
5. Kommentaar
6. Intervjuu

B Osapoolte nimetamine/samastamine

B1 Ohvrite nimetamine, nimetused, samastamine ja omadused

1. Vanuseliselt
2. Sooliselt
3. Vanuseliselt ja sooliselt
4. Üldiselt (nt ohvrid, õpilased)
5. Juhtumipõhiselt
6. Omaduslikult

7. Väljendid ohvrilt eneselt
8. Muu

B2 Teo toimepanija/kurjategija nimetamine, nimetused, samastamine ja omadused

1. Kiriku- või usupõhiselt
2. Üldiselt (nt vaimulikud)
3. Juhtumi ja/või süüpähiselt
4. Täpne identifitseerimine (nimeliselt, taustinformatsiooniga)
5. Kirikutegelase(-te) nimetamine/samastamine läbi süüteo
6. Hinnanguline/muu
7. Väljendid kurjategijalt eneselt

B3 Paavsti nimetamine

1. Üldiselt
2. Juhtumitega seotult

C Juhtumi nimetamine

1. Seksuaalkuriteo liigi põhjal (pilastamine, pedofiilia jms)
2. Kirikutegelaste/ kiriku tegude ja/või kuritegude kaudu
3. Üldiselt (skandaalid jms)
4. Väljendid protsessi mastaabi kohta (skandaali laius, ohvrite arvukus)
5. Ajalooliselt
6. Hinnanguliselt (isikupoolsete sõnade põhjal)

D Konteksti andmine ja üldisesse konteksti paigutamine

D1 Kontekst statistika näol

1. Statistika juhtumite kohta
2. Muu statistika

D2 Kontekst olukorra ülevaate, mastaapide näol

1. Mastaabid kirikuringkondade põhjal

2. Mastaabid riikide näol, mis on juhtumitesse segatud
3. Muu/hinnanguline

D3 Lisakontekst

1. Ajalooline kontekst
2. Juhtumite ühendamine (varasemad juhtumid)
3. Kontekst religioosse maailmavaate kaudu
4. Hinnangud
5. Muu

D4 Skandaali tagajärjed

1. Kontekst skandaali tagajärgede kaudu
2. Ülevaade Vatikani/paavsti/kirikutegelaste reaktsioonist

E Probleemi põhjused

1. Maailmavaatelised/usulised põhjused
2. Üleloomulikud põhjused
3. Põhjused paavsti/kirikutegelaste nägemuse kohaselt
4. Ühiskonnast tulenevad põhjused
5. Kirikust tulenevad põhjused
6. Lisaks: põhjused, mis on seotud skandaali tekkimisega, mitte pedofiiliaga

F Probleemi lahendused

1. Tehtud lahendused
 - a. Juurdlus, vanglakaristus
 - b. Tehtud lahendused paavsti/kirikutegelaste poolt
 - c. Tehtud lahendused riikide/valitsuste poolt
 - d. Uurimised/läbiotsimised
 - e. Tehtud lahendused ohvri/kurjategija poolt
 - f. Rahaline hüvitis ohvritele/ohvrite perekondadele
 - g. Muu

2. Tehtavad lahendused

- a. Uurimised, läbiotsimised
- b. Lahendused paavsti/kirikutegelaste arvates. Tehtavad lahendused kirikute/kirikutegelaste/paavsti poolt.
- c. Tehtavad lahendused riikide poolt
- d. Ohvritele rahaline hüvitis
- e. Võimalikud lahendused ühiskonna arvates
- f. Lahendused ohvrite/kurjategijate arvates
- g. Võimalikud üleloomulikud lahendused
- h. Võimalikud lahendused, mis tulenevad ühiskonnast
- i. Muu

H Võimalikud peasüüdlased

1. Paavst/Vatikan
2. Muud kirikutegelased
3. Ühiskond
4. Maailmavaatelised/usulised põhjused
5. Muu